

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI BÜNYESİNDEKİ
AİLE İRŞAT VE REHBERLİK HİZMETLERİNİN
DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
(Elazığ İli Örneği)

Saadet ÇİFTKAT

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

KONYA-2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı	Saadet ÇİFTKAT
Numarası	084245061006
Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Eğitimi
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU
Tezin Adı	Diyamet İşleri Başkanlığı Bünyesindeki Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetlerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi (Elazığ İli Örneği)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Saadet ÇİFTKAT
	Numarası	084245061006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Eğitimi
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU
Tezin Adı	Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesindeki Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetlerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi (Elazığ İli Örneği)	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesindeki Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetlerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi (Elazığ İli Örneği) başlıklı bu çalışma 30/06/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvan/İsim

İmza

Başkan	Prof.Dr.Mustafa TAVUKÇUOĞLU
Üye	Doç.Dr.Muhittin OKUMUŞLAR
Üye	Doç.Dr.Ahmet ÇAYCI

ÖNSÖZ

Eğitim, öğretim faaliyetleri ile rehberlik faaliyetlerinin birlikte sunulması ile amacına ulaşan bir süreçtir. Salt öğretim faaliyeti bireyde istenen davranış değişikliği için yeterli olmadığı gibi, bireye öğretimden bağımsız bir rehberlik hizmeti sunmak da mümkün değildir. Öğretim, hedef davranışı oluşturma, geliştirme ya da değiştirmek için gereken bilgiyi kazandırırken; rehberlik davranışın içselleştirilmesi ve yerleştirilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, öğretim ve rehberlik aynı amaca hizmet eden iki ayrı eğitim faaliyetidir.

Ülkemizdeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında çoğunlukla öğretim faaliyetleri ile sınırlandırılmış, rehberlikten arınık bir din eğitimi göze çarpmaktadır. Bunun sebebi, dini danışma ve rehberlik konusunun din eğitimi bilimi alanına ancak son zamanlarda dahil edilmiş olmasıdır. Danışma ve rehberlik, din eğitimi programlarında gerek teori gerek uygulama yönüyle henüz yer bulamamıştır.

Din eğitiminde danışma ve rehberliğin önemi ve gereğini ortaya koymak amacıyla yaptığımız çalışma, ülkemizde bu uygulamanın tek örneğini oluşturan Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki Aile İrşat ve Rehberlik hizmetlerini konu edinmiştir. Literatür taraması ve ikincil veri analizi yoluyla hazırladığımız çalışma iki bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde konuya dair kavram, tanım, örnek ve açıklamalara yer verilerek teorik bir çerçeve oluşturulmuş ve çalışma konusunu oluşturan Aile İrşat ve Rehberlik Büroları ile büro hizmetleri tanıtılmıştır.

İkinci bölümde ise, ilk bölümde tanıtılan Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetleri din eğitimi açısından farklı boyutları ile değerlendirilmiştir. Elazığ İl Müftülüğü örneği ile yürüttüğümüz çalışma sonuç ve öneriler kısmı ile sona ermektedir.

Çalışma öncesinde ve devamında fikri desteğini ve akademik yardımını benden esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU'na ve çalışma için gereken bilgi ve belgeleri tarafıma sunan Elazığ İl Müftülüğü Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu çalışanlarına teşekkür ederim.

Saadet ÇİFTKAT

Konya/2010

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Saadet ÇİFTKAT
	Numarası	084245061006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Eğitimi
	Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU
	Tezin Adı	Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesindeki Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetlerinin Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi (Elazığ İli Örneği)

ÖZET

Din eğitiminde danışma ve rehberlik faaliyetleri büyük önem taşımaktadır; ancak ülkemizde gerek örgün gerek yaygın din eğitimi kurumlarında verilen danışma ve rehberlik hizmetleri yeterli değildir. Aynı şekilde dini danışma ve rehberlik konusu üzerine oluşturulmuş din eğitimi çalışmaları da sayıca yetersizdir. Din eğitimi bilimi için danışma ve rehberlik konusunun, din eğitimi için ise danışma ve rehberlik uygulamalarının önemini ortaya koymak amacıyla bu çalışma hazırlanmıştır. Çalışma ülkemizde gerçekleştirilen dini danışma ve rehberlik faaliyetlerinin yetersizliğini ortaya koyarak bunların giderilmesine ve hizmetlerin iyileştirilmesine yarar sağlayacaktır.

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Aile İrşat ve Rehberlik Büroları ve Hizmetleri çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu hizmetler yaygın din eğitimi kurumu altında ülkemizde sunulan ilk ve tek dini danışma ve rehberlik hizmetleridir. Hizmetler din eğitimi bilimi çerçevesinde danışma ortamı, danışman yeterliliği, danışman özellikleri ve danışma konuları bakımından Elazığ ili örneği üzerinde değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında danışma ortamı ve kayıtları incelenmiş, danışmanlar ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Kurumun izni ölçüsünde elde edilen bilgi ve belgeler yine kurumun hizmet ilkelerine uygun olarak çalışmaya dahil edilmiştir.

Yaptığımız çalışma ile Türkiye’de sunulan dini danışma ve rehberlik hizmetlerinin uygulama ve problem alanı ile personel açısından geliştirilmesi ve iyileştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Aile, dini danışma, dini rehberlik, din hizmetleri, yaygın din eğitimi.

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Saadet ÇİFTKAT
	Numarası	084245061006
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Eğitimi
	Danışmanı	Prof. Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU
Tezin Adı	The Evaluation of Family Information and Guidance Services in Religious Affairs Presidency in terms of Religious Education (Sample of Elazığ Province)	

SUMMARY

Counseling and guidance activities has an important role in religious education. However, the counseling and guidance activities of formal and non-formal educational institutions aren't well enough in our country. Similarly, the number of studies on religious counseling and guidance isn't adequate for religious education as a discipline. The study has been carried out to prove the importance of counseling and guidance activities in religious education. Proving the inadequacy of counseling and guidance services in our country, the study will be beneficial to the aims of overcoming the inadequacy and improving the service.

The topic of the study is Family Guide Service offered by the Presidency of Religious Affairs. It's the first and only religious counseling and guide service of the non-formal educational institution in our country. The topic has been discussed in terms of counseling place, professional competency of counselors, needs of counselees and counseling topics by the sample of Elazığ Province.

The study consists of literature search and secondary data analysis on Elazığ Family Guide Service. The documents and information gained from interviews with counselors and examinations of counseling reports are included properly in the thesis

The study has proved that it's necessary to improve the religious counseling and guide service in terms of not only staff but also range of application in Turkey.

Key Words: Family, religious counseling, religious guidance, religious services, non-formal religious education

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	ii
Tez Kabul Formu	iii
Önsöz.....	iv
Özet	v
Summary	vii
İçindekiler.....	ix
Kısaltmalar	xi

GİRİŞ

1.Araştırmanın Konusu	1
2.Araştırmanın Amacı ve Önemi	2
3.Araştırmanın Metodu	3
4.Araştırmanın Sınırları	3

BİRİNCİ BÖLÜM

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI BÜNYESİNDE SUNULAN AİLE İRŞAT VE REHBERLİK HİZMETLERİ

1. Danışma ve Rehberlik.....	6
1.1. Dini Danışma ve Rehberliğin Doğuşu	6
1.2. Dini Danışma ve Rehberliğin Tanımı	8
1.3. Dini Danışma ve Rehberliğin Konusu ve Alanı	13
1.4. Dini Danışma ve Rehberliğin Amacı ve Önemi	15
1.5. Dini Danışma ve Rehberliğin İlkeleri	17
1.6. Dini Danışma Teknikleri.....	19
2. Aile İrşat ve Rehberlik Büroları.....	21
2.1. Büroların Açılışı ve Amacı	21
2.2. Büro Personeli.....	22
2.3. Büroların Görev Yetki ve Sorumlulukları	22
3. Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetleri.....	25
3.1. Kurum İçi Hizmetler	25
3.2. Kurum Dışı Hizmetler.....	26

İKİNCİ BÖLÜM
DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI BÜNYESİNDE SUNULAN
AİLE İRŞAT VE REHBERLİK HİZMETLERİNİN
DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ
(Elazığ İli Örneği)

1. Büro Hizmetinin Değerlendirilmesi.....	28
2. Büro Personelinin Değerlendirilmesi.....	30
3. Büro Danışanlarının Değerlendirilmesi	37
3.1. Danışanların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	39
3.2. Danışanların Medeni Duruma Göre Dağılımı.....	40
3.3. Danışanların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	42
3.4. Danışanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı	43
4. Danışma İlişkisinin Değerlendirilmesi	45
4.1. Danışma Ortamının Değerlendirilmesi	45
4.2. Danışma İlişkisinin Gerçekleşme Şekline Göre Dağılımı	46
5. Danışma Sorunlarının Değerlendirilmesi	47
5.1. Danışma Sorunlarının Konu Alanına Göre Dağılımı.....	49
5.2. Aile İlişkilerine Dair Sorunlar	52
5.2.1. Eşler Arasında Yaşanan Sorunlar.....	53
5.2.2. Ebeveyn ve Çocuk Arasında Yaşanan Sorunlar.....	54
5.2.3. Kardeşler Arasında Yaşanan Sorunlar	56
5.3. Evliliğe Dair Sorunlar	63
5.4. Cinselliğe Dair Sorunlar	74
5.5. Çocuk Eğitimine Dair Sorunlar	82
5.6. Psikolojik Sorunlar.....	90
Sonuç	97
Öneriler	100
Kaynakça	102
Ekler	109
Özgeçmiş	110

KISALTMALAR

AAPC	:	American Association of Pastoral Counselors
DİB	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
DEM	:	Değerler Eğitimi Merkezi
AÜİFD	:	Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
ÖSYM	:	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
SÜİFD	:	Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
PDR	:	Psikolojik Danışma ve Rehberlik
PDREM	:	Psikolojik Danışma ve Rehberlik Eğitim Merkezi
AİRB	:	Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
SODES	:	Sosyal Destek Programı
hz.	:	Hazreti
çev.	:	Çeviren
s.	:	Sayfa
vb.	:	Ve benzeri
vol.	:	Volume
a.g.e.	:	Adı geçen eser

GİRİŞ

1) Araştırmanın Konusu

Toplumun sürekli değişen ve artan ihtiyaçları insanı konu edinen her alanda olduğu gibi eğitim alanında da yeni arayışları ve buluşları beraberinde getirmektedir. Eğitim bilimleri birey ve toplum için en iyisini ortaya koyma çabasıdır. Her geçen gün yeni kuramlar, yeni modeller, yeni yöntemler ve yeni materyaller eğitim sürecine dahil edilmektedir. Bireyin karşılaştığı bu yeniliklere uyum sağlaması ancak rehberlik faaliyetleri ile mümkündür. Çünkü eğitim, öğretim ve rehberlik faaliyetlerinin birlikteliği ile amacına ulaşmaktadır.

Din eğitimi din öğretimi ile dini rehberliğin bir arada sunulmasını gerektirmektedir. Hatta din öğretiminde verilen içeriğin soyut mahiyette oluşu ve dini emirlerin sorgulanamayışı dini rehberlik ihtiyacını daha da artırmaktadır. Din eğitiminin bilgi boyutundan öte bir de tecrübe boyutu vardır. Öyle ki, zihinsel süreçlerden geçen bilgi yaşantısal bir hal almadığı sürece din eğitiminin amacına ulaşması mümkün değildir.

Din eğitiminde rehberlik hizmetleri doğumdan ölüme kadar devam etmektedir. Ailede başlayıp kasıtsız ve plansız bir şekilde gerçekleşen dini rehberlik faaliyetleri, okul döneminde sınıf öğretmeni, din öğretmeni ya da rehber öğretmen tarafından sunulmaktadır. Bu etkinlik yetişkinlik döneminde yetkili kurum ve şahıslar tarafından sürdürülmektedir. Yaşamın her dönemi bireyin dini duygu, düşünce ve davranışlarının gelişimi için ayrı önem taşımaktadır; ancak aile bireylerinin, öğretmenlerin hatta din görevlilerinin ilgisizliği ya da bilgisizliği bireyin dini gelişimini desteklemek bir yana, aksine ona ket vurabilmektedir.

Dini rehberlik yaşamın her döneminde önemli ve gereklidir. Bireyin bilişsel ve ruhsal gelişimi göz önüne alındığında, dini danışma ve rehberlik ihtiyacının yaşamın ilk dönemlerinde büyük oranda karşılanması ve kişinin yetişkinlik dönemine girerken biçimlenmiş dini duygu, düşünce ve davranışlara sahip olması beklenirken durum böyle değildir. Çocukluk ve gençlik döneminde karşılanmayan ihtiyaçlar yetişkinlik

döneminde kendisini göstermekte ve dini rehberlik ihtiyacı bu dönemde artmaktadır. Toplumun ihtiyacını dikkate alarak belirlediğimiz çalışmamızın konusunu *yaygın ve yetişkin din eğitiminde danışma ve rehberlik hizmetleri* oluşturmaktadır.

Ülkemizde yetişkinlik döneminde gerçekleştirilen ilk ve tek dini danışma ve rehberlik örneği olması itibarıyla, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı il müftülüklerinde faaliyet gösteren Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu Hizmetleri çalışma konusu olarak seçilmiştir. Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetleri bir dini danışma ve rehberlik hizmeti midir? Hizmetler rehberlik ilke ve amaçlarına uygun şekilde yürütülmekte midir? Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu çalışanları dini danışman olarak nitelendirilebilir mi? Bürolar rehberliğin gerektirdiği fiziksel şartları taşımakta mıdır? sorularına cevap aranmıştır.

2) Araştırmanın Amacı ve Önemi

Dini danışma ve rehberlik genellikle din psikolojisi bilimi altında değerlendirilen bir konu olagelmıştır. Onu bu disiplinden bağımsız değerlendirmek mümkün değildir; ancak bu bilimden yararlanmak koşuluyla onu din eğitimi bilimi alanında ele almak daha doğrudur. Çünkü rehberlik ve danışma faaliyetleri, birer eğitim faaliyetidir. Psikolojik danışma ve rehberliğin eğitim bilimlerinin alt bir disiplini olduğu gibi, dini danışma ve rehberliğin de din eğitimi bilimi içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Çalışma din eğitimi biliminde danışma ve rehberlik konusunun daha fazla yer alması gerektiğine işaret etmesi yönüyle önem taşımaktadır.

Ülkemizdeki din eğitimi uzmanları ancak son zamanlarda bu konu üzerinde çalışmalar ortaya koymaktadır. Birçoğu makale niteliğinde olan bu çalışmalar sayı bakımından yeterli olmasa da, İslam geleneğindeki rehberlik ve danışma uygulamalarına ışık tutması açısından oldukça yarar sağlamaktadır. Bunlardan bazıları dini danışma ve rehberliğin teorik çerçevesini çizerken, bazıları da bir il örneği ile dini danışma ve rehberlik uygulamalarını değerlendirmiştir. Yaptığımız çalışma ise konuyu hem teori hem uygulama yönüyle değerlendirmektedir.

Çalışma din eğitiminde danışma ve rehberlik hizmetlerinin önemi ve gereğini ortaya koymayı, mevcut hizmetleri amaç, kapsam, işleyiş, danışan ve danışman açısından değerlendirmeyi, hizmetlerin geliştirilmesi ve iyileştirilmesine yönelik çözümler sunmayı amaçlamaktadır.

3) Araştırmanın Metodu

Dini danışma ve rehberliğin salt teori ile açıklanamayan, bunun yanında uygulama yönüyle de ele alınması gereken bir konu olması yaptığımız çalışmada hem literatür taramasını hem de ikincil veri analizini* gerekli kılmıştır.

Çalışma konusuna ilişkin kavram tanımları, açıklamalar ve uzman görüşlerinin yer aldığı ilk kısımda ilgili literatür taranmıştır. Başta ayet ve hadisler olmak üzere danışma ve rehberlik konusunda oluşturulmuş yerli ve yabancı çok sayıda çalışmadan yararlanılmıştır. Basılı halde temin edilemeyen bazı kaynaklara elektronik ortamda ulaşılmıştır.

Çalışmanın son kısmında ise ilgili kurum ile yazışmalar yapılmış ve yetkili kişilerle görüşülmüştür. Danışma hizmetinin sunulduğu büro ziyaret edilmiş ve hizmet kayıt arşivleri yetkili kişilerin kontrolünde incelenmiştir. Bu süreçte elde edilen bilgi ve belgeler kurumun izni ölçüsünde çalışmaya dahil edilmiştir.

4) Araştırmanın Sınırları

Dini danışma ve rehberlik, ülkemizde yapılan din eğitimi çalışmalarına son zamanlarda dahil olmuş bir konu olması itibariyle yaptığımız çalışma için yararlanılabilecek yerli kaynak sayısı yeterli değildir. Dini danışmanlık uygulamalarının Hıristiyan geleneğinde temellendiği ve ülkemize göre çok daha erken bir zamanda bilime konu edildiği göz önünde alındığında, konuyu ele alan yabancı kaynakların sayısı oldukça fazladır; ancak Hıristiyan geleneğindeki

* Kaan Böke (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul:Alfa Yayınları, 326-334.

danışmanlık uygulamalarının İslam uygulamalarından farklılık göstermesi, çalışmanın sadece literatür kısmında bu kaynaklardan yararlanmayı mümkün kılmıştır. Bununla beraber, yabancı kaynaklarda geçen bazı kavramların Türkçede birebir karşılığının bulunmaması ya da İslami literatürde kullanılmaması çeviri konusunda sıkıntı oluşturmuş ve ilgili kavramlara anlam bakımından en yakın sözcükler seçilmiştir.

Ülkemizde DİB tarafından sunulan ve çalışma konusunu oluşturan AİRB hizmetleri, Hristiyan geleneğinde yer alan dini danışmanlık uygulamaları ile birebir örtüşmemektedir. Ancak her iki dine ait uygulamaların benzer nitelikte olması, AİRB hizmetlerinin de dini danışma ve rehberlik şeklinde adlandırılması ve kabul edilmesi için yeterli bulunmuştur.

Danışma ve rehberlik konusu, genellikle psikoloji biliminin çatısı altında ele alınmaktadır. Dolayısıyla dini danışma ve rehberliğin, din psikolojisi ya da din eğitimi disiplinlerinden hangisinin problem alanına girdiği tartışmalı bir konudur. Pastoral psikoloji kişinin manevi dünyasını tahlil etmesi yönüyle din psikolojisi biliminin, tanzim etmesi yönüyle ise din eğitimi biliminin bir alt konusu olarak görülmektedir (Cebeci, 2010:56). Bu sebeple konunun sadece din eğitimi ya da sadece din psikolojisi bilimi içerisinde çalışılması gerektiği fikri yerine, onun bu iki disiplinin kesiştiği ortak bir noktada yer aldığını ve her iki bilim dalından da yararlanılarak değerlendirilmesi gerektiği düşüncesiyle çalışma yürütülmüştür.

Hazırladığımız çalışma sadece Elazığ İl Müftülüğü bünyesinde faaliyet gösteren Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu hizmetlerini ele almıştır. Araştırma ilgili kurumun izni ölçüsünde elde ettiğimiz bilgi ve belgelerle sınırlı tutulmuştur. Büroya danışan kişilerin iletişim bilgisi, danışma ilişkisinin gizlilik ilkesine aykırı olması itibarıyla kayıt altına alınmamaktadır. Bu sebeple, danışanların hizmet hakkındaki görüşlerini öğrenmek mümkün olmamıştır. Ayrıca danışma ilişkisinde ele alınan soru ve sorunlardan farklı konulara ait sadece birkaç örnek verilmiştir. Soruların tamamına çalışma içerisinde yer verilemediği için toplumun din eğitimi ihtiyacını ortaya koyacak çarpıcı ve sıra dışı sorular seçilmiştir.

AİRB hizmet kayıtlarının tamamı çalışmaya dahil edilememiştir. 2003-2009 yılları arasında kayıt defterleri ve karteksler üzerine yapılan kayıtlar kurumun izni ölçüsünde incelenmiş; ancak 2010 yılından sonraki kayıtlar sadece Başkanlık personeline açık olan elektronik ortam üzerine yapıldığı için bunları çalışmaya dahil etmek mümkün olmamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM
DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI BÜNYESİNDE SUNULAN
AİLE İRŞAT VE REHBERLİK HİZMETLERİ

1. DİNİ DANIŞMA VE REHBERLİK

1.1. Dini Danışma ve Rehberliğin Doğuşu

Rehberlik, 19. yüzyılın sonlarında Amerikan toplumunda insana verilen değerın kaynaklık ettiği felsefeden doğup şekillenmiş uygulamalı bir bilim dalıdır. Başlangıçta öğrencilerin kendi yetenek, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun meslek seçmesini amaçlayan mesleki rehberlik hareketi olarak ortaya çıkmış (Tan, 1992:36); daha sonra kişisel, eğitsel ve mesleki rehberlik olmak üzere üç ayrı alanda uygulanmıştır (Güven, 2008:52).

Ülkemizde ise rehberlik hizmetleri, 1950'lerde Marshall yardımı ve işbirliği kapsamında Türkiye'ye gelen Amerikalı eğitimci ve psikologların Türk eğitimi üzerinde yaptıkları inceleme ve eleştirilerde psikolojik hizmetlere ağırlık vermesiyle başlamıştır. Bu konuda, Milli Eğitim Bakanlığının sorumlu ve yetkililerinin anlayış ve destekleri sağlanarak birçok alanda rehberlik hizmetine yer verilmiştir (Tan ve Baloğlu, 2006:38-39).

Rehberliğin bağımsız bir disiplin olarak doğuşu 19. yüzyıla rastlamasına rağmen, onu toplu yaşamın gereği olması itibariyle insanlık tarihi kadar eskiye dayandırmak mümkündür (Tan,2000:10). Çünkü insanın, sahip olduğu imkanları tanıyarak ihtiyaçlarını karşılaması diğer insanlarla ilişki kurmasını zorunlu kılmıştır. Bu zorunlu ilişki zamanla geliştirici, çare bulucu ve krize müdahale edici bir nitelik kazanarak bugünkü rehberlik ve danışma uygulamalarına zemin hazırlamıştır.

Bireyin kendisine ve çevresine dair oluşturduğu farkındalık durumu, onu hayatın farklı dönemlerinde farklı konularda danışmaya yöneltmiştir. İlk dönemlerde fiziksel ihtiyaçlarına cevap arayan birey, zamanla psikolojik, ekonomik, sosyal ve dini ihtiyaçlarını da karşılama çabasına girmiştir. Bu ihtiyaçların her biri insan hayatı

ve hayatın istendik yönde devamı için ayrı önem taşımaktadır. Ancak din ihtiyacı sadece kişilerarası ilişkiyi değil, aynı zamanda kişi ve yaratıcı ilişkisini de gerektirmesi yönüyle diğerlerinden farklı bir yerde durmaktadır.

Bireyin din ihtiyacı dine dair sorularına cevap bulma ihtiyacını da beraberinde getirmiş, bu durum ise din hizmeti verecek kişilerin varlığını zorunlu kılmıştır. Bu kişiler birtakım tekniklerle insanların sorularını cevaplandırmaya ve sorunlarını çözmeye çalışmışlar; ancak değişen ihtiyaçlar ve beklentiler din hizmetlerinde yeni yöntem ve tekniklerin kullanımını gerektirmiştir. Bunun sonucunda da dini danışmanlık hizmeti ortaya çıkmıştır (Aşıkoğlu,2008:543-544).

Dini danışmanlık ya da dinsel danışmanlık kavramları, İslam literatüründe özellikle din psikolojisi ve din eğitimi alanlarına ait çalışmalarda sıkça yer almasına rağmen, kaynağını Hıristiyan kültüründeki günah çıkarma geleneğinden almıştır. Kişinin işlediği günahları perde arkasındaki bir papaza anlatması ile gerçekleşen itiraf ilişkisinin amacı, dini kuralları pekiştirmek ve kişiyi dini ilkelere bağlamaktır; ancak zamanla bu ilişkiyi etkileyen psikolojik unsurların önemi ve ilişkinin bilimsel şekilde yürütülmesi gereği fark edilmiş ve kiliseler din adamlarını klinik ve danışma psikolojisi alanlarında eğitmeye başlamıştır. Sonuç olarak, din eğitimi ile din psikolojisinin kesiştiği bu noktada dinsel danışma psikolojisi (pastoral psikoloji) adıyla yeni bir disiplin ortaya çıkmıştır (Tan, 1992:14).

Pastoral danışmanlık günümüzde Hristiyan ve –az da olsa- Yahudi inanisında yer almakla birlikte benzer bir danışmanlığın diğer inanışlarda da bulunduğunu söylemek mümkündür (Özdoğan,2006:129). Batı kültürüne ait bir kavram ve kurum olmasına rağmen, taşıdığı anlam itibariyle İslam kültüründeki irşat ve tebliğ kavramları içerisinde yer almaktadır. Hz.Adem'den Hz. Muhammed'e kadar devam eden elçilik kurumu dini danışmanlığın temelini oluşturmaktadır. Hz.Muhammed döneminde sahabe içinden eğitilmiş kişilerin gerçekleştirdiği din hizmetleri, onun ölümünden sonra ulema tarafından sürdürülmüştür. Günümüzde ise müftüler, vaizler, Kuran kursu öğreticileri, imamlar ve müezzinlerin yanı sıra bazı sivil yapılanmalar bu görevi yerine getirmektedir (Altaş, 2000:337-349).

Ülkemizde dini danışma ve rehberlik hizmeti olarak nitelendirilebilecek ilk faaliyetler 1995 yılında gerçekleştirilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı *hastanelerde din ve moral hizmetleri* adıyla başlattığı bu hizmet için imamaları görevlendirmiş; ancak insanların dini çözümlere en fazla ihtiyaç duyduğu hastalık dönemlerinde onlara din hizmeti sunacak imamların dinsel danışmanlık sayılan bu hizmeti sunma konusundaki yeterlilikleri tartışma konusu olmuştur. İmamların dünya ve ahret hayatı hakkında hastalara moral ve umut vermesi beklenirken, onların başında sesli Kuran okuması hastaları ölüm fikrine hazırlamış ve etrafındaki diğer hasta ve hasta yakınlarını rahatsız etmiştir (Altaş, 1999:659). O dönemde gerçekleştirilen hizmetler, -her ne kadar amacına ulaşmasa da- ülkemizde dini danışma özelliği taşıyan ilk girişimler olması itibariyle önem taşımaktadır. Aynı zamanda, Altaş'ın hastanelerde sunulan bu tür hizmetlerin bir ihtiyaç olduğunu ve bu ihtiyacı karşılamaya yönelik önerilerini ortaya koyduğu çalışması (1999), din eğitimi biliminde danışma ve rehberlik üzerine ülkemizde yapılan ilk bilimsel çalışma olması açısından önemlidir.

1.2. Dini Danışma ve Rehberliğin Tanımı

Rehberlik kavramı başlangıçta bireyin yetenek ve imkanlarına uygun iş seçmesine ve seçtiği işte başarılı olmasına yardım etme amacıyla doğmuş; ancak zamanla kişinin eğitim, aile ve sosyal hayatını da kapsayan geniş bir anlam kazanmıştır.

Rehberlik doğrudan kişiyi hedef alan ve ona yardım etmeye yönelik gerçekleştirilen etkinlikler olarak tanımlandığına göre (Tan ve Baloğlu, 2006:20-21); dini rehberliği de din dışı ya da dini meselelerde dini temel alarak kişiye yardım etme etkinliği şeklinde tanımlamak mümkündür. Rehberlik danışmanlığı, danışmanlık ise dini danışmanlığı kapsamaktadır (Ok, 1997:10). Bu durumda bütün dini danışma faaliyetleri aynı zamanda bir dini rehberlik faaliyeti iken, her dini rehberlik etkinliği aynı zamanda bir dini danışma etkinliği olarak kabul edilemez.

Dini danışma ve rehberlik tanımlarından önce, bu terimin literatürdeki yerine açıklık getirmesi amacıyla genel danışma ve rehberlik tanımlarından birkaçına yer vermek yerinde olacaktır.

Rehberlik bireye salt bilgi ya da öğüt vermek değil, onun kendi ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını anlaması, onları en doğru şekilde kullanması, kendi başına hareket edebilen bir varlık olması ve problemlerini çözebilmesi için gereken bilgi ve aydınlatmaları kendisine insancıl bir yaklaşımla sunabilme işidir. Bireyin kişisel gelişiminde ve çevresine uyum sağlamasında gerekli olan seçimleri, yorumları ve planları yapması, bunun için gereken bilgi ve becerileri kazanması ve aldığı kararları uygulaması için sunulan sistemli ve profesyonel bir yardımdır. Birey ve sorun hakkında nesnel ve sağlam bir bilgiye sahip olmanın yanında, bilgiyi toplama, çözümlenme ve sorunu çözmede gerekli olan beceri ve teknikleri kullanmayı da gerektirir (Tan ve Baloğlu, 2006:13-19).

Şahin'e göre rehberlik, bireylerin günümüz bilgi donanımına sahip ve bunları kullanabilen, seçimler yapabilen, kararlar alabilen, sorumluluk sahibi, çevresine sağlıklı uyum yapabilen, mutlu ve başarılı bireyler olmalarına ve kendini gerçekleştirmelerine yardım etmeye çalışan bilimsel ve profesyonel bir yardım sürecidir (Güven; 2008:8).

Bireyin kendini tanımasında, kendisine ve çevresine yarar sağlamasında gerekli olan değer ve davranışları geliştirmesine yardım eden bir hizmettir. Konusunu bireyin özel gereksinimlerinden alır ve duyuşsal yeteneklerin geliştirilmesine yöneliktir (Özgüven, 2001:43).

Rehberlik, bireye kendini anlaması, çevredeki olanakları tanınması ve doğru kararlar vererek özünü gerçekleştirebilmesi için yapılan sistematik ve profesyonel bir yardım sürecidir (Kuzgun, 2000:5).

Bireyin kendini gerçekleştirmesini amaçlayan ve belirli bir konuda kendisine bilgi verme yoluyla gerçekleşen yardım türüdür (Güven, 2008:9-10).

Tanımlarda tekrarlanan kendini tanıma, kendini gerçekleştirme, çevreye uyum sağlama ve problem çözme amaçları, rehberliğin tümüyle bir eğitim faaliyeti olduğunu açıklarken; sistematik, profesyonel ve bilimsel nitelik taşıması onun sıradan bir yardım faaliyetinin çok ötesinde olduğunu ortaya koymaktadır.

Dini danışma ve rehberlik tanımlarında rehberlik ve danışma kavramları bazen bir arada, bazen de tek başına kullanılmıştır. Türkiye’de henüz dini danışma ve rehberlik alanında bağımsız bir disiplin oluşturulmadığı için yabancı kaynaklarda yer alan *pastoral counseling*, *pastoral support*, *pastoral theology*, *pastoral guidance* terimleri İslam literatüründe karşılık bulamamaktadır. Dolayısıyla, her biri farklı anlam taşıyan bu terimler Türkçeye *dini rehberlik*, *dini danışmanlık*, *pastoral danışma*, *dini ilgi ve dini destek* vb. şeklinde çevrilerek tanımlanmıştır.

İngilizcede rahip, papaz, din adamı anlamlarına gelen *pastor* sözcüğü, Türkçede *vaiz* kelimesi ile karşılık bulmuş ve *pastoral counseling* olarak adlandırılan disiplin, ülkemizde *vaizsel danışmanlık*, *dinsel danışmanlık* ya da –daha yaygın bir kullanımla- *dini danışmanlık* şeklinde adlandırılarak eğitim ve psikoloji çalışmalarında yerini almıştır. Pastoral psikoloji terimi bu çalışmaların bir kısmında değiştirilmeden kullanılırken (Özdoğan, 2006); psikoloji, eğitsel rehberlik ve din konularını bağlaması yönüyle yeterince açıklayıcı olmadığı gerekçesiyle *dini danışma ve rehberlik* teriminin daha uygun olduğunu savunan bilim adamları da mevcuttur (Cebeci, 2010a:58).

Hiltner ve Colston’a göre, *dini danışmanlık* teriminde *din* kavramının kullanım nedeni, dini danışmanlığın din uzmanlığı ile danışmanlık bilgisi ve yeteneğinin iletişime dönüştürüldüğü özel bir alan olması, yardım arayışındaki bir kişinin dini uzmanlık alanıyla ilişkili olduğu düşünülen bir problemi nedeniyle danışmana gelmesi ve bireyin ihtiyaçları ile doğrudan ilişkili bir alan olmasıdır (Aktaran:Dayringer,1998:22).

Dini danışmanlığı diğer danışmanlık türlerinden ve psikoterapiden ayıran unsur, danışmanın rolü, sorumluluğu ve dini ilişkiye dair anlayış ve açıklamasıdır. Dini danışmanlık, yaşamı ve inancı anlamaya yönelik bir ilişki sunarken hem psikolojik hem de teolojik kaynakları kullanır (Hunter, 2005:850). Dini danışmanlığın bu gibi karakteristik özellikleri aşağıda verilen tanımlarda da kendini göstermektedir.

Dini danışmanlık, dini bir grubun psikolojik terapi yoluyla sunduğu destek ve yardımdan fazlasıdır (AAPC, 2010).

Lawrence Holst'a göre dini danışmanlık, Allah'ın varlığını ve sevgisini hayatlarında tecrübe etmeleri için insanlara sözcükler, eylemler ve ilişkiler yoluyla yardım etme girişimidir (Grossoehme, 1999:4).

Ross'a göre dini danışmanlık, bireyin dindar bir toplumun geleneklerinde şekillendirdiği psikolojik ve ruhsal görüşlerine dayanarak varlık ve mana meseleleri üzerinde konuşmayı kabul ettiği bir ilişkidir (Lynch, 1999:39).

Dini danışmanlık, sınırlı imkanlar ve sınırsız beklentiler arasındaki dinsel çatışma ile mücadele etme alanıdır. Yani dini danışmanlık, acıyla başa çıkma sahasıdır (Dittes, 1999:24).

Dini rehberlik, danışanların felsefi ve dini sorularına cevap bulmada onlara yardım etme uzmanlığıdır (Hermesen, 2004:355).

Brister'e göre dini ilgi, ırk, cinsiyet, sınıf, yaş ve inanç ayrımı olmaksızın bütün insanlara uygulanan evrensel bir ilgidir (Aktaran:Kirkwood, 2001:105).

Ruhsal rehberlik ve günah çıkarma işlevleri olan pastoral danışma, genellikle dini kurumlarda dinsel ve ruhsal problemlerin çözümü için kullanılan bir danışma türüdür (Özdoğan,2006:129).

Dini danışmanlık, kişinin kendini tanıması, çevresine uyum sağlaması ve dini problemlerini fark edip çözmesi için sunulan psikolojik ve profesyonel bir yardımdır (Aşıkoğlu, 2008: 546).

Dini danışmanlık ve rehberlik, dini konularda problemi olup özel ilgi ve bilgiye ihtiyaç duyan kişilerin bu alanda uzmanlaşmış kişilere danışmaları üzerine kendilerine dinin esasları doğrultusunda verilen hizmettir (Önkal, 2008: 575).

Dini danışmanlık; bireyin din dışı ya da dini problemlerine, inandığı dinin değerleriyle ilişki kurarak çözüm sunmayı amaçlayan ve bunu yaparken diğer yardım disiplinlerinden yararlanan teorik ve pratik yönlü bir yardım mesleğidir (Tosun,2005:136-137).

Dini danışmanlık, dini konularda yetkin bir kişinin, hem kendisinin hem de danışanın inanç ve kültürel kaynaklarını kullanarak danışanla birlikte belirli kurallar ve teknikler ölçüsünde yürüttüğü sözlü veya fiili çözüm bulma etkinlikleridir.*

Dinsel danışmanlık; uyumsuz davranışı ve davranış değişimini kolaylaştırma amacıyla, dinsel kaynakları ve danışma tekniğini kullanarak kişinin kendisinde ve kişiler arası ilişkilerde işlev bozukluğuna yol açan duygusal rahatsızlıkların teşhis ve tedavisidir (Ok, 1997:12).

Bireyin dini yaşantısında karşılaştığı problemleri çağa ve bilime uygun biçimde çözmesini, çevresine uyum sağlayıp sosyalleşmesini ve dini ya da dini olmayan her alanda kendini gerçekleştirmesini sağlayan uzman kişilerin sunduğu psikolojik yardımdır (Kahvecioğlu, 2010:18).

Herhangi bir danışmanlık uygulamasının dini danışma olarak kabul edilebilmesi için birtakım şartları taşıması gerekir. Öncelikle danışılan kişinin bir din uzmanı ya da bir din adamı olması, yani din eğitimi almış ve din eğitimi vermek için yetkilendirilmiş olması şarttır. Dini danışman olarak adlandırılan bu kişiler, psikolojiye dair teorik bilgilerini dini bilgilerine katarak danışana hizmet verirler (Özdoğan,2006:132). Toplumda dindar kabul edilen ancak uzman olmayan kişilerin yaygın olarak gerçekleştirdiği benzer bir yardım etkinliğini, dini danışma faaliyeti olarak nitelenmek mümkün değildir. Hatta bu kişilerin birçoğu –farkında olarak ya da olmayarak- yanlış bilgilendirme ve yönlendirme ile insanlara yarar sağlamak bir yana onlara zarar vermektedir. Bu sebeple, dini danışma hizmetleri gerek ülkemizde gerek dış ülkelerde insanların doğru kişilere ulaşmalarını sağlamak amacıyla dini otorite olarak kabul edilmiş güvenilir kurumlar tarafından sunulmaktadır.

*http://www.mehmetzekiaydin.com/sunular_/sunular_.html.

Dini danışmanlığın bir başka karakteristik özelliği ise, danışma konusunu ya da sorununu din ile ilişkilendirerek ve dini referans göstererek değerlendirmesi ve çözmesidir. Danışma konusunun doğrudan dini bir mesele olması şart değildir. Felsefi, sosyal, ekonomik ve psikolojik bir sorun dini danışma ilişkisi içerisinde ele alınabilir; ancak bu sorunların dini kaynaklardan ya da hükümlerden yararlanılarak çözüme ulaştırılması gerekmektedir.

Dini danışmanlığa dair yapılan tanımlar ve açıklanan özellikleri dikkate alındığında onu, *din ve danışma konusunda uzman bir kişinin, herhangi bir konuda kendisine danışan kişiye, dini esaslara dayanarak ve danışma tekniklerini kullanarak sunduğu profesyonel yardım etkinliği* olarak tanımlamak mümkündür.

1.3. Dini Danışma ve Rehberliğin Konusu ve Alanı

Dini danışma ve rehberlik faaliyetleri, insana yönelik hizmetler olması itibarıyla geniş bir konu ve uygulama alanına sahiptir. Çünkü insanın bilişsel, duyuşsal ve fiziksel gelişimi hayatının farklı dönemlerinde farklı ihtiyaçları beraberinde getirmekte ve bu ihtiyaçlarını karşılaması için onu başkalarından yardım almaya itmektedir.

Bireyin din ihtiyacı hayatın belirli bir döneminde değil, her döneminde hissedilir olduğu için dini danışma ihtiyacının da paralel biçimde hayat boyu devam ettiğini, dolayısıyla dini danışma ve rehberliğin hayatın tamamını kapsayan geniş bir uygulama alanına sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Altaş, dini danışmanlığın uygulama alanlarını örgün eğitim ve örgün eğitim sonrası olmak üzere iki grupta incelemektedir. Örgün eğitim döneminde verilen dini danışmanlık hizmeti, din öğretimi yoluyla ya da rehberlik servisi aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Örgün eğitim sonrası dönemde verilen hizmetler ise, örgün din eğitimi almış ve dini tercihlerini yapmış dindar kişilerin yaşadığı problemlerle ilgilenebilir. Bu kişiler örgün eğitim döneminde aldıkları dini bilgiden ya da bilgi ile hayatın gerçeklerinin çatışmasından kaynaklanan problemleri için danışma ihtiyacı duyarlar. Bu durumda kendilerine sunulan danışma hizmetinin amacı, dini

bir problemi çözenin yanı sıra, din dışı bir problemi çözerken dini kaynak olarak göstermektir (Altaş, 2000:343).

Altaş, örgün eğitim döneminde sunulan hizmetleri rehber öğretmenin din alanında, din öğretmenin ise danışma alanındaki yetersizliğine rağmen dini danışma ve rehberlik olarak kabul etmektedir. Bu durumda, doğumdan itibaren başlayan aile rehberliğinin çocuğun dini duygu, düşünce ve davranış gelişimi üzerindeki etkisi düşünüldüğünde okul öncesi dönemi de bu sınıflamaya dahil etmek mümkündür. Ayrıca, örgün eğitim ve örgün eğitim sonrası dönemde hastalara, düşkünlere, engellilere, fakirlere ve çaresizlere sunulan hizmetler de bir dini danışmanlık ve rehberlik hizmeti olarak adlandırılabilir (Cebeci,2010:25).

İnsanı ilgilendiren her problemin ve etkinliğin dini danışma ve rehberlik disiplini içerisinde ele alınması ya da din ile doğrudan ilişkili olmayan sorulara din uzmanlarının çözüm sunduğu yardım ilişkilerinin dini danışma ve rehberlik olarak nitelendirilmesi konusunda fikir birliği sağlanamamıştır. Browning'e göre dini danışmanlık, değerler çatışması ve dini sorumluluklara ilişkin sorularla ilgilenir (Aktaran: Belcher and Hall, 1999:393). Bu görüşe benzer şekilde ülkemizde, dini danışmanlığı sadece dini inanç, duygu ve davranışlarda yaşanan sorunlarla sınırlayanlar olduğu gibi (Aydın:2010), onun dini ya da din dışı bütün problemleri konu edindiğini savunanlar da bulunmaktadır (Tosun,2005:136).

Birey ibadet konusunda olduğu kadar doğum ve ölüm, evlenme ve boşanma, anlaşmazlık ve huzursuzluk, aile ve akraba ilişkileri gibi toplumsal konularda da din görevlilerinin yardım ve rehberliğine ihtiyaç duymaktadır (Cebeci,2010:25). Bu durumda iki farklı düşüncenin de haklı olabileceğini kabul etmekle birlikte, dini danışma ilişkisinde yer alan danışmanın problem çözümünde dini kaynaklardan yararlanması şartıyla, dini ya da din dışı bütün konuları ele alabileceği fikri daha doğru görünmektedir. Çünkü, Hz.Muhammed insanların ahlak ve ahirete dair değer sorunlarının yanında, onların dinle ilişkilendirdiği dünyevi problemlerine de danışmanlık yapmıştır (Altaş, 334-335).

1.4. Dini Danışma ve Rehberliğin Amacı ve Önemi

Rehberlik, kişinin kendisini ve çevresini tanıması, mevcut imkanları değerlendirerek doğru seçimler yapması, yaşadığı dini ve dünyevi sorunlarına özgüvenle çözüm bulması için eğitim ve öğretim kadar büyük önem taşımaktadır (Bulut, 2004:41). Öğrenmeyi kılavuzlayan öğretim faaliyetleri bireyin bilişsel ihtiyaçlarına cevap verirken, rehberlik hizmetleri kişinin ilgi, yetenek ve imkanlarını tanıyıp geliştirmesine yardım etmektedir (Tan, 2000:13). Bu yönüyle rehberlik, öğretim faaliyeti ile birlikte sunulduğunda eğitimin tamamlayıcı ve destekleyici unsuru olarak işlev görmektedir.

Din, insanın bir bütün olarak ruhsal ve sosyal yönünün şekillenmesinde önemli bir faktördür (Peker, 2000:227). Dini davranışların, insanın birtakım ruhsal ihtiyaçlarını giderdiği için yapıldığı bir gerçektir. Kutsal bir varlığa inanan kişi için, inancının gerektirdiği davranışları yapmak bir ihtiyaçtır. Kişi yerine getirdiği ibadetler ile rahatlarırken, yerine getiremediği davranışlar için huzursuz olmaktadır (Peker, a.g.e:152). Yaşadığı huzursuzluktan kurtulamayan birey, dini bilgi ve tecrübe konusunda kendisinden daha yetkin gördüğü kişiye danışarak yardım almakta ve ibadet gibi yaratıcı-kul ilişkisini gerektiren kişisel bir sorun dahi kişilerarası ilişki yoluyla çözülebilmektedir.

Dinin toplum hayatı üzerindeki birleştirici, uzlaştırıcı ve kaynaştırıcı rolü dikkate alındığında, toplumsal huzur ve barışın, birlik ve beraberliğin sağlanmasında dini danışma ve rehberliğin önemli bir yeri vardır (Önkal, 2008: 576). Din, insanlara birbirlerine danışmalarını ve yardım etmelerini emretmiştir (Şura,42/38-39). Dini danışma ve rehberlik hizmetleri hem dinin sosyal ilişkilere dair emirlerini uygulama, hem de dinin koyduğu yasaklar hakkında insanları bilgilendirerek onları kötülükten alıkoyma yoluyla toplumsal huzura katkı sağlamaktadır. Hz.Muhammed'in "*Zalim olsun, mazlum olsun kardeşlerinize yardım edin*" buyurması üzerine zalime nasıl yardım edileceği kendisine sorulduğunda "*Zalimin zulüm yapmasını önlemek, onu kötülükten vazgeçirmek de bir yardımdır*" (Buhari, Mezalim:842) şeklinde verdiği

cevap, dini rehberliğin iyiliği ve doğruluğu tavsiye etmenin yanında, yanlışı ve kötülüğü önleyerek de gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır.

Dini danışmanlık, bireyin kişisel ve sosyal hayatında karşılaştığı dini içerikli problemlerini çözmesinde ve sosyal hayata uyum sağlamasında davranış değişikliğini kolaylaştırma amacıyla sunulan bir yardım ve potansiyelini kullanmayı geliştiren bir uygulamadır. Dini inanç, duygu ve davranışlarında sorun yaşayan bireylere yönelik iyileştirme, destekleme, rehberlik etme, bakımda bulunma ve uzlaştırma gibi yardım davranışlarını içerir. Başlıca amacı, kaygılarla baş etmeye çalışan insanları belirli yardım etme etkinlikleri ile sözlü ya da sözsüz, doğrudan ya da dolaylı, lafzi ya da sembolik etkileşim biçimlerini kullanarak korumak ve rahatlatmaktır (Aydın:2010).

Başka bir düşünceye göre, dini yardımın amacı güncel meselelerle başa çıkmayı sağlamaktır. Geçmişini incelemek yerine gelecek üzerinde durur. İçsel sıkıntı ve sorunları teşhis ve tahlil etmeye değil, mevcut yetenek ve ilişkileri güçlendirmeye çalışır (Stone,1996:13). Böyle bir amaç rehberliğin genel amaçları arasında yer almaktadır; ancak dini yardım ilişkisi için yeterince açıklayıcı değildir. Çünkü dini yardım etkinliği bireyi geliştirmenin yanında, onu inandırma, iyi hissettirme, tatmin etme, vazgeçirme ve mevcut problemi teşhis ederek çözüm sunma amaçlarını da taşımaktadır. Ruhsal sorunları ile yardım talebinde bulunan bir kişinin sıkıntılarından kurtulması, öncelikle sorunu görmesine ve çözmesine daha sonra kendisini geliştirmesine yönelik yardım sunmakla mümkündür.

Cebeci, dini danışma ve rehberlik hizmetini bilme, ikna olma, yardım alma, moral bulma ve uzlaşma olmak üzere beş temel ihtiyaca dayandırmaktadır (Cebeci, 2010:25-27). Ona göre, birey bir konuda bilgi almak için ya da edindiği bilgi konusunda ikna olmak için danışmana başvurabileceği gibi, çaresiz kaldığı bir durumda yardım alma, teselli bulma ya da anlaşmazlık yaşadığı bir kişiyle uzlaşma amacıyla da yardım talebinde bulunabilir. Bu durumda, dini danışma ve rehberlik hizmetleri bireyin bilişsel, ruhsal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama amacıyla gerçekleştirilmektedir.

Din eğitiminde rehberliğin amacı ifrat ve tefriti engellemek, dünya ve ahiret mutluluğunu sağlamak, insanları iyiliğe ve hayra ulaştırmak, akıl ve ruh sağlığını korumaktır (Bulut, 2004:59) ki bunlar aynı zamanda din eğitiminin amaçları arasındadır. Rehberliğin, eğitimin alt bir disiplini olması yönüyle onunla aynı amaçları taşıdığı söylenebilir; ancak rehberlik birey için doğrudan hedef belirlemek yerine, eğitimin belirlediği hedeflere bireyin en kolay biçimde ulaşmasına yardım eder. Din eğitimi bireye dünya ve ahiret mutluluğu için gerekli bilgi ve tecrübeyi kazandırırken; dini rehberlik bireyin bu amaca ulaşmasını sağlayacak kişisel ve çevresel özellikleri tanımasına yardımcı olur. Dolayısıyla, din eğitimi faaliyetlerinde rehberlik edici yaklaşımın dikkate alınması şarttır. Dinin öz yapısı ve dini bilginin dogmatik özelliği, psikolojik destek ve rehberlik ihtiyacını da beraberinde getirmektedir. Bu ihtiyaca cevap veren pastoral psikoloji, insanın manevi hayatını düzenleyen salt bir öğretim faaliyeti değil, öğrenme ile sonuçlanan bir rehberlik faaliyeti olması yönüyle büyük önem taşımaktadır (Cebeci, 2010a:57).

Dini rehberliğin amaçları kısaca bireyin kendisini tanımasını sağlamak, bireyin tanrıyı bir yaratıcı ve kurtarıcı olarak tanımasını sağlamak, insanları birbirine bağlamak, bireye Allah'a karşı sorumlulukları konusunda rehberlik etmek ve insan hayatına dini dahil etmek şeklinde özetlenebilir (Arnold, 1982:86).

1.5. Dini Danışma ve Rehberliğin İlkeleri

Rehberlik hizmeti planlı, programlı ve profesyonel bir yardım sürecidir. Onu sıradan bir yardım ilişkisinden ayıran temel unsur, bilimsel bir etkinlik olmasıdır. Dolayısıyla, rehberlik hizmetlerini sunarken her bilimsel etkinlikte olduğu gibi belirli ilke ve yöntemlere uyma zorunluluğu vardır. Rehberlik sürecini şekillendiren ve düzenleyen aşağıdaki ilkeler (Kuzgun,2000:31-35; Yeşilyaprak, 2002:13-16) aynı zamanda dini danışma ve rehberlik uygulamaları için de geçerlidir.

Rehberlik her şeyden önce yaşam boyu yararlanılabilecek bir hizmettir. Zayıf yaratılan insan (Nisa: 4/28), hayat boyu süren ihtiyaçlarını karşılayabilmek için başkalarından yardım almaya yönelir. Fiziksel, bilişsel, ruhsal ve sosyal ihtiyaçları gibi dini ihtiyaçları da yaşam boyu aktiftir. Dini rehberlik hizmeti, örgün eğitim

öncesi dönemde ailede tarafından, örgün eğitim döneminde aile ve öğretmen tarafından, örgün eğitim sonrası dönemde ise yetkili kurumlar ve şahıslar tarafından sunulmaktadır.

Rehberlik hizmetlerinde gönüllülük ve gizlilik esastır. Yardım ihtiyacı içindeki kişi kendi isteğiyle rehberlik sürecine dahil olmalıdır. Başkasının iknası ve baskısı ile kurulan bir yardım ilişkisi rehberlik ilişkisi olarak nitelenemez. Kişiler üzerinde baskı ve otorite kurmadan, onları zorlamadan insancıl bir yaklaşımla yardım sunulmalıdır (Ğaşıye: 88/21-22). Kuran'ın Hz. Muhammed'e gösterdiği rehberlik ilkesi de, insanları belli bir yöne sürüklenmeye mecbur etmek değil, onlara buldukları yolun dışındaki alternatifleri göstererek doğruyu seçmelerine yardımcı olmaktır (Altaş, 2000:333). Kişi rehberlik sürecinde kendisini özgür hissetmeli ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmelidir. Ayrıca dışı vurduğu bütün duygu, düşünce ve davranışların gizli kalacağından emin olmalıdır. Gizlilik sadece güven ve samimiyetin oluşması için değil, aynı zamanda kurulan ilişkinin devamı için de şarttır.

Öğretim ve rehberlik karşılıklı olarak birbirine hizmet eder. Rehberlik eğitimin bir parçasıdır ve öğretimi desteklediği sürece eğitimi amacına ulaştırır. Aynı şekilde, din öğretiminden bağımsız bir dini rehberlik hizmeti amaçsız ve sonuçsuz kalacaktır. Dini rehberliğin, eğitimin amaçlarına uygun olarak din öğretimi ile birlikte sunulması gerekmektedir.

Rehberlik ilişkisinde bireye saygı esastır. Dini rehberlik ilişkisindeki kişiler hasta olarak kabul edilmez. Onlar ahlaki yargı ölçülerinde ya da dünya ve ahiret kavramlarının yarattığı çelişkilerde kendilerine yardım sunulan din mensuplarıdır (Tan, 1992:14). İnsana sırf insan olduğu için değer verilir. Danışan kişilere yumuşak davranılmalı (Ali İmran:3/59), onları küçümseyici tavırlardan kesinlikle kaçınılmalıdır (Lokman:31/18).

Rehberlik faaliyetleri hem bireysel hem de toplumsal yararı amaçlamalıdır. Bu sebeple, rehberlik programında bireyin ve çevrenin özellikleri dikkate alınmalıdır. Bireye yarar sağlarken, çevreye zarar vermek rehberlik ilkelerine aykırıdır. Hem

bireyin hem de toplumun yararı gözetilmeli, birey ile toplum arasında uyumsuzluk ve huzursuzluk yaratacak çözümlerden uzak durulmalıdır.

Manevi değerlerden güç alan pastoral danışmada, yaşananlar üst bir bakış açısı ile değerlendirilir (Özdoğan, 2006:129). Dini danışman, görünüşte somut bir problemin ötesinde yatan ve aşkın varlığa kadar uzanan soyut probleme ulaşmaya çalışır. Probleme çözüm ararken dini merkeze alır ve dini bilgi ile danışma tekniğini harmanlayarak danışana yardım sunar. Bu sebeple, danışmanın dini bilgi ve danışma konusunda yeterli olması gerektiği de dini danışma ve rehberlik ilkeleri arasında gösterilebilir.

1.6. Dini Danışma Teknikleri

Danışma ilişkisi, danışanı güçlü kılma çabasıdır. Bu çabanın amacı, danışanın kendini tanıma, bilgi alma, düşünme, öğrenme, eleştirme, değerlendirme, karar verme ve değişip gelişme gücünü artırmaktır. O halde danışman, danışanın olumlu yönde değişip gelişmesini sağlayacak bir yardım ortamı hazırlamalıdır. Sadece danışma bilgi ve teknikleri ile değil, her şeyiyle bir bütün olarak yardım ortamına girmesi gereken danışman tıpkı bir sanatçı gibi en uygun iletim ve etkileşim yollarını kendisi keşfetmeli ve kullanmalıdır. Çünkü danışma ilişkisi, psikolojik bilgi ve uygulamaya dayanan bir sanattır (Tan, 1992:134-135).

Dini danışmanlık, psikolojik danışma tekniklerinin din alanına uygulanmasıdır. Kişinin kendini tanıması, çevresine uyum sağlaması, dinle ilgili problemlerini fark ederek çözmesi için sunulan bu yardım ilişkisi, diğer irşat yöntemleri ile ikna olmayan, daha fazla ilgi ve zaman gerektiren kişilere yöneliktir. Bu sebeple dini danışmanlık hizmeti danışma tekniklerini kullanabilen eğitimli kişiler tarafından sunulmalıdır (Aşıkoğlu,2008:546). Danışma bilgisi ve becerisine sahip olmayan bir kişinin sunduğu yardım ilişkisini bilimsel bir yardım etkinliği ile bir tutmak mümkün değildir.

Dini danışmanlık sürecinde kullanılabilen psikolojik danışma teknikleri beş grupta ele alınmaktadır (Tan, 1992:139).

➤ Kabul ve anlayış bildiren teknikler: Danışan, bir birey olarak danışma ilişkisinde kabul gördüğünü ve onu yardım ilişkisine getiren sebebin ya da sorunun danışman tarafından anlaşıldığını hisseder. Genellikle danışma ilişkisine ilk kez giren ve kendisini dışa vurmada zorluk yaşayan danışanları rahatlatmak amacıyla kullanılır. Bu teknikler susma, tekrarlama, ses çıkarma, aydınlatma, özetleme vb. tepkilerden oluşur.

➤ Destek ve teşvik bildiren teknikler: Herhangi bir konuda kararsızlık yaşayan ya da aldığı bir kararı uygulamak için kendisini yeterli bulmayan danışanlar için onaylama, teşvik etme, cesaretlendirme ve güvence verme yoluyla uygulanan tekniklerdir.

➤ Teşhis ve anlamaya yönelik teknikler: Problemini tanımayan, tanımlayamayan ya da tanıyıp ifade etmekten kaçınan danışanlar için kullanılır. Deştirme, yansıtma, tahlil, açıklama ve yorum yoluyla sorunun sebebi ve kendisi ortaya konmaktadır.

➤ Telkin ve öğretmeye yönelik teknikler: Bilgi verme, tavsiye, telkin, nasihat, gösterme ve öğretme şeklinde uygulanan bu tekniklerde danışman kendi yaşantılarına dayalı olarak oluşturduğu yargı ve düşüncelerini danışan ile paylaşarak onun kendi iyiliği için bunları kullanmasını ve uygulamasını sağlar.

➤ Soru ve espri teknikleri: Soru tekniği danışma ilişkisinde hem danışan hem de danışman tarafından bilgi alma amacıyla kullanılır. Espri tekniği ise danışma ortamını yumuşatmak, danışan üzerindeki baskıyı hafifletmek ve zaman kazanmak için kullanılan bir tekniktir; ancak dini danışma ilişkilerinde bu tekniğe nadiren başvurulmaktadır.

2. Aile İşat ve Rehberlik Büroları

Aile İşat ve Rehberlik Büroları, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı il ve ilçe müftülüklerinde hizmet veren birimlerdir. Büroların kuruluşu, kuruluş amacı, personeli, görev ve sorumlulukları, 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanuna dayanılarak hazırlanan 19.03.2010 tarihli Aile İşat ve Rehberlik Büroları Çalışma Yönergesine göre aşağıda belirtilmiştir.

2.1.Büroların Açılışı ve Amacı

Aile İşat ve Rehberlik Büroları, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 15 Nisan 2002 tarih ve 199 sayılı olur ile ihtiyaçlar doğrultusunda gerekli görülen illerde il mftlğnn teklifi ve valiliğin inhası üzerine, ilçelerde ise il mftlğnn teklifi üzerine valilik onayı ile açılmaktadır; ancak ilçelerde açılan büroların sorumluluğu da il müftülüklerine aittir.

Büroların amacı,

- Toplumun aile hakkında dini açıdan doğru bilgilendirilmesini sağlamak ve İşlama dair yanlış algı ve uygulamalar konusunda halkı bilinçlendirmek,
- Türk aile yapısının din ve ahlak kuralları çerçevesinde korunmasına ve güçlendirilmesine katkıda bulunmak,
- Halkın özellikle aile ve aile bireyleri ile ilgili dini soru ve sorunlarının çözümüne katkı sağlamak,
- Toplum içerisinde aile ilişkilerine zarar veren unsurları gidermek ve oluşmasını engellemek,
- Toplumun aile yapısı ve sorunları ile ilgili araştırma yapmak,
- Gerektiğinde ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve niversiteler ile ortak çalışmalar yapmaktır.

2.2. Büro Personeli

Bürolarda, Başkanlık tarafından bu amaçla sunulan hizmet içi seminerine katılmış dini yüksek okul mezunu vaiz, murakıp, din hizmetleri uzmanı, din eğitimi uzmanı ve Kuran kursu öğreticileri görev yapmaktadır. Bunlar arasından unvanı yüksek olan kişi, müftülük ile çalışanlar arasında koordinasyonu sağlamak, büronun iş ve işlemlerini yürütmek ve büroyu yönetmek üzere koordinatör olarak görevlendirilmekte ve il müftü yardımcısına bağlı olarak çalışmaktadır.

Personel seçiminde kadın ve aile konularında akademik çalışma yapanlara öncelik verilmekle beraber, diksiyonu düzgün ve iletişim yeteneği güçlü olan kişiler tercih edilmektedir. İhtiyaç halinde din görevlilerinden de yararlanılmaktadır. Büro personeli nöbet usulü ile çalışmaktadır. Bu sebeple hizmetler çalışma saatleri içerisinde aksamadan devam etmektedir.

Büro çalışanları görevlerini gerektiği gibi yerine getirmek ve kurum içinde ve dışında daha verimli hizmet verebilmek için kendilerini bilgi ve uygulama konusunda sürekli geliştirmektedir. Kişisel gelişime yönelik okuma ve araştırma faaliyetlerinin yanı sıra, toplumsal gelişime katkı sağlayan proje ve etkinlikler üretmektedir. Bu sayede, bürolarda sunulan hizmetin verimi ve toplum üzerindeki etkisi de artmaktadır.

2.1.3. Büroların Görev Yetki ve Sorumlulukları

- Büro personeli, danışan kişi ile telefon, elektronik posta ya da yüz yüze görüşme yapar. Görüşme sırasında hem kişinin hem de bulunulan bölgenin hassasiyetlerini dikkate alır.
- Büroya danışan kişiler, gerektiğinde psikolog, sosyal hizmet uzmanı ve avukat gibi uzmanlara yönlendirilir.
- Yapılan görüşmelere ilişkin bilgilerin işlendiği karteksler, aylık periyotlarla, müftülükler tarafından ilgili daire başkanlığına elektronik ortamda gönderilir. Ayrıca bu kayıtlar, büroda sistemli bir şekilde arşivlenir.

- Kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler tarafından aile ve kadın konusunda yürütülen kampanya, proje ve eğitim faaliyetleri takip edilir ve büro personelinin bu faaliyetlere katılımı sağlanır. Büroların etkileşim halinde olduğu kurumların başında diğer Aile İrşat ve Rehberlik Büroları, Aile ve Sosyal Araştırma Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, Çocuk Yetiştirme Yurtları, halk eğitim kursları, cezaevleri, huzurevleri, okullar ve hastaneler gelmektedir.
- Dünya Kadınlar Günü, Yaşlılara Saygı Haftası, Anneler Günü, Aile Haftası, Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Günü, Dünya Özürlüler Günü ve Dünya İnsan Hakları Günü gibi kadın ve aileyi ilgilendiren ulusal/evrensel gün ve haftalarda özel etkinlikler yapılır. Bu tarihlerde ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde sempozyum, panel, konferans, drama ve musiki programları gibi akademik, kültürel ve sosyal faaliyetler düzenlenir.
- Bürolar buldukları bölgenin aile yapısı ve sorunları üzerine araştırma yaparak bu konuda arşiv oluşturur.
- Kadın, çocuk, genç, yaşlı ve özürlülerle ilgili konular başta olmak üzere aileyi ilgilendiren alanlarda yapılmış araştırma ve yayınlar takip edilerek büro için kütüphane oluşturulur.

Müftülükler büroları broşür, el ilanı ve televizyon/radyo programları aracılığıyla halka tanıtır ve büro faaliyetleri ile ilgili olarak daire başkanlığı ile koordineli çalışır.

Aile İrşat ve Rehberlik Büroları bugün ülke genelinde 66 il müftülüğünde hizmet vermektedir. İlk olarak 2003 yılında Adana, Ankara, Elazığ, İstanbul, İzmir ve Samsun İl Müftülüğünde açılan bürolar, o yıldan itibaren ihtiyaca ve ihtiyacı karşılayacak personel durumuna göre farklı illerde açılmaya devam etmektedir.

Tablo 1: Aile İrsat ve Rehberlik Bürolarının Bulunduğu İller

1	Adana	23	Elazığ	45	Mardin
2	Adıyaman	24	Erzincan	46	Mersin
3	Afyon	25	Erzurum	47	Muğla
4	Aksaray	26	Eskişehir	48	Muş
5	Amasya	27	Gaziantep	49	Nevşehir
6	Ankara	28	Giresun	50	Niğde
7	Antalya	29	Hatay	51	Ordu
8	Aydın	30	İsparta	52	Osmaniye
9	Balıkesir	31	İstanbul	53	Rize
10	Bartın	32	İzmir	54	Sakarya
11	Batman	33	Kahramanmaraş	55	Samsun
12	Bingöl	34	Karabük	56	Siirt
13	Bitlis	35	Kars	57	Sivas
14	Bolu	36	Kastamonu	58	Şanlıurfa
15	Bursa	37	Kayseri	59	Şırnak
16	Çanakkale	38	Kırıkkale	60	Tekirdağ
17	Çankırı	39	Kırklareli	61	Tokat
18	Çorum	40	Kırşehir	62	Trabzon
19	Denizli	41	Kocaeli	63	Uşak
20	Diyarbakır	42	Konya	64	Van
21	Düzce	43	Malatya	65	Yalova
22	Edirne	44	Manisa	66	Yozgat

3. Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetleri

Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetleri il müftülüklerinde aynı ismi taşıyan bürolarda, ilçelerde ise uygun görülen Kuran kurslarında sunulmaktadır. Büro hizmetleri kurum içinde ve kurum dışında olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilmektedir.

3.1. Kurum içi hizmetler

Büronun il ve ilçe müftülüğü çatısı altında sunulmaktadır. Büroya danışan kişilerin aile sorunlarına din ve ahlak kuralları ışığında çözüm aranmaktadır. Hizmetler sadece mevcut soruna odaklı olmayıp, danışanı bilinçlendirme yoluyla muhtemel yeni bir sorunu engelleyici nitelik taşımaktadır. Bürolarda görev yapan vaiz, vaize ve din hizmeti uzmanları danışana yardım sunarken, taşıdıkları dini bilgi ve dünya görüşlerini danışma ve rehberlik ilkelerine bağlı kalarak etkili bir biçimde kullanmaktadır. Personel nöbet usulü ile çalıştığı için hizmetler çalışma saatleri içerisinde aralıksız devam etmektedir.

Kurum içi hizmetler çoğunlukla soru cevap yöntemi ile gerçekleşmektedir. Kişi ya da kişiler büroya gelerek din ile ilgili ya da ilişkili sorular sormaktadır. Danışman, sahip olduğu dini bilgi ve iletişim becerisini kullanarak soruya cevap vermektedir. Danışan kişi cevap ile tatmin olmadığı durumlarda farklı sorular sormaya devam etmektedir. Benzer şekilde, danışman da danışanın gizlediği bir durumu ortaya çıkarmak ya da sorunun kaynağına giderek tekrarlanmasını engellemek amacıyla danışana soru sorabilmektedir. Danışman, danışma ilişkisi içerisinde ele alınan soru ve sorun ile cevap ve çözüm önerilerini, danışana ait yaş, eğitim durumu, medeni durum vb. bilgileri Başkanlık tarafından hazırlanmış bir karteks üzerine kayıt etmektedir (Ek 1). Bu kayıtların amacı, hizmet sunulan toplumu tanıyarak eğitim ihtiyacını tespit etmek, hizmetlerden yararlanma düzeyini saptamak ve kurum ve hizmetleri bu doğrultuda şekillendirerek gerekli gelişim ve değişimleri sağlamaktır. Danışma ilişkisinin gizlilik ilkesi göz önünde bulundurularak danışanların sadece cinsiyet, yaş, medeni durum gibi genel özelliklerine yer verilmekte; ancak isim, adres ve telefon gibi özel bilgileri kesinlikle kayıt edilmemektedir.

3.2. Kurum dışı hizmetler

Toplumun isteği ve ihtiyacı üzerine müftülük tarafından büro personelinin görevlendirildiği etkinlikleri kapsamaktadır. Bu hizmetler arasında vaazlar, konferanslar, televizyon programları, irşat faaliyetleri ve çeşitli kurum ziyaretleri yer almaktadır. Büro personeli il ve ilçelerin yanı sıra, belde ve köylerde de hizmet vermektedir. Cami, okul, cezaevi, huzurevi, nişan/düğün organizasyonları, hastane, halk eğitim kursları gibi geniş bir uygulama alanına sahip olan bu hizmetler bilgilendirici ve öğretici yönüyle kitlesel yarar sağlarken; ihtiyacı olan kişilere yönelik bireysel yardım da sunmaktadır.

Kurum dışı hizmetlerde genellikle düz anlatım yöntemi kullanılmaktadır. Din eğitimi bilimi, soyut öğrenmeleri gerektirmesi ve deney/gözlem gibi tekniklerden arınık olması itibarıyla düz anlatım yöntemini sıklıkla kullanmaktadır. Hatta bu yöntemin din eğitimi ve öğretimindeki önemi, dini hitabet adıyla ayrı bir uzmanlık alanını doğurmuştur. Bu sebeple, din adamı ya da din öğreticisi aynı zamanda iyi bir hatip olmak zorundadır. Düz anlatım yöntemi ile sunduğu içeriğin anlamlı olması etkili öğretim için tek başına yeterli değildir, bunun yanında beden dili, ses tonu, dış görünüm ve mesafe gibi iletişim unsurlarını da dikkate alması gerekir.

AİRB cezaevi, huzurevi, halk eğitim kursları ve Kuran kursları vb. yerlerde düzenlediği panel, seminer ve konferanslar yoluyla az zamanda çok sayıda kişiye ulaşabilmektedir. Ayrıca televizyon, radyo, internet gibi kitle iletişim araçları ile toplumun soru ve sorunlarına cevap sunmaktadır. Özellikle bayan din görevlilerinin bu tür programlar yoluyla gerçekleştirdiği eğitim hizmetleri oldukça yaygındır. Bilgi verme, açıklama, hatırlatma ve irşat amacıyla özellikle kadınlara ve gençlere yönelik gerçekleştirilen bu tür etkinlikler bürolar için zaman ve emek tasarrufu sağlarken, diğer taraftan dinleyicinin ihtiyacını da karşılamaktadır.

AİRB personeli kurum içinde ve dışına gerçekleştirdiği faaliyetlerin tümünü Başkanlığa belirli aralıklarla rapor etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI BÜNYESİNDE SUNULAN

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK HİZMETLERİNİN

DİN EĞİTİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

(Elazığ İli Örneği)

Bilim ve teknolojinin giderek artan bir oran ve hızla insan hayatına dahil oluşu -öngörüldüğü gibi- maddi değerlere güç kazandırmış; ancak bu durum -öngörülerin aksine- din ve ahlak gibi manevi değerlere duyulan ihtiyacın şiddetini de artırmıştır. Birey ile sınırlı kalmayan bu ihtiyaç toplumu da şekillendirmeye başlamış ve yirmi birinci yüzyılın başlarında din ülkelerin, medeniyetlerin, kültürlerin ve siyasi dengelerin oluşumunda belirleyici bir unsur haline gelmiştir (Karaman, 2009a:29).

Toplumun din ihtiyacı, bu ihtiyacı karşılayacak kurum ve şahısların varlığını zorunlu kılmaktadır. Yaşam boyunca hissedilen bu ihtiyaç, ilgili kurum ve şahıslar tarafından hayatın farklı dönemlerinde farklı şekillerde karşılanmaktadır. Toplum yapısında görülen sürekli değişim ve gelişim din ihtiyacına cevap veren kurumlara da yansımaktadır. Günümüzde bireysel farklılıklar, bireysel sorunlar ve bireysel gelişime önem veren eğitim anlayışı din eğitiminde de kendisini hissettirmektedir. Ülkemizdeki dini kurumların başında gelen Diyanet İşleri Başkanlığı toplumun sosyal, ekonomik ve dini hayatında yaşadığı değişimlerin din hizmetlerinde de değişim gerektirdiğini fark ederek bireyin sorunları ile birebir ilgilenme fırsatı veren Aile Danışma Bürolarını açmıştır (Aşıkoğlu, 2008:544).

Aile İrşat ve Rehberlik Büroları, eğitimin destekleyici ve tamamlayıcı unsuru olarak kabul edilen rehberlik anlayışı ile hizmet vermektedir. Bireye birebir eğitim hizmeti sunarken, bireysel ihtiyaçları göz önünde bulundurur. Genellikle bilgi verme, hatırlatma, açıklama yoluyla hizmet veren büro çalışanları, öğretim faaliyetinden farklı olarak danışma sürecinde kişinin psikolojik durumunu da dikkate alır. Bu yönüyle büro hizmetleri, din eğitiminde alışılmış diğer yaklaşım ve yöntemlerden farklılık göstermektedir.

1.Büro Hizmetinin Değerlendirilmesi

Aile İrşat ve Rehberlik hizmetleri, en genel tanımıyla bir eğitim faaliyetidir. Bürolarda ve büro dışında gerçekleştirilen bilgilendirme, yönlendirme, fark ettirme ve destekleme gibi birtakım yardım etkinlikleri ve öğretim faaliyetleri, bireyin davranışlarında istendik yönde değişiklik yapmaktadır. Kişi bilmediği, yanlış bildiği ya da doğru bildiği halde uygulama konusunda sorun yaşadığı meselelerde ilgili kişiye danışarak çözüm aramaktadır. Kişi ihtiyacına göre kendisine sunulan bilgi, açıklama ve öneriler yoluyla sadece davranışlarını değil, aynı zamanda duygu ve düşüncelerini de istenen doğrultuda değiştirebilmektedir.

AİRB hizmetleri bireyin dini konularda yaşadığı ya da din ile ilişkilendirdiği dünyevi sorunlarını hedef alması itibarıyla bir din eğitimi faaliyetidir. Din, insanın yaşadığı sosyal ya da psikolojik sorunlar için bir sebep değildir, aksine dini inanç ya da dini tecrübe eksikliği insanları huzursuz etmektedir. Bu noktada sunulan din hizmeti insanların doğru inanmalarına, doğru davranmalarına ve doğru ibadet etmelerine yardımcı olmaktadır (Karaman, 2009a:26).

AİRB yaygın din eğitimi adı altında aileye yönelik danışma ve rehberlik hizmeti sunmaktadır. Ailede yaşanan ya da aile bireylerinden kaynaklanan soru ve sorunlar ile ilgilenir; ancak sunulan hizmet kesinlikle aile terapisi değildir. Çünkü aile terapisi hasta ile birlikte bütün aile bireylerinin problemlerini konuşup tartıştığı seanslardan oluşur. Aile terapisinin amacı, bireylere terapi sürecinde sergiledikleri olumlu ve olumsuz tavırları göstererek daha dikkatli davranmalarını sağlamaktır (Peker, 2000:244). Oysa büroya danışanların çoğu hizmetten bireysel olarak yararlanmakta, hatta büyük bir kısmı diğer aile bireylerinden habersiz büroya başvurmaktadır. Büro çalışanları danışanların aile sorunlarını dini referans göstererek çözmeye çalışmaktadır.

Büro hizmetleri aile sorunları üzerine sunulan bir dini danışma ve rehberlik hizmetidir. Ancak hizmetin aile ile sınırlı kalmayıp daha geniş bir problem alanına sahip olması gerekir. Çünkü insanlar aile ile ilgili sorunlarının yanında eğitim, sosyal, ekonomik ve iş hayatında karşılaştığı sorunlar için de rehberlik ihtiyacı hissederek

din görevlilerine başvurmaktadır; fakat bu sorunlar büroların hizmet alanının dışında tutulmaktadır. Büroların açıldığı dönemde dini danışma ve rehberlik uygulamalarının profesyonel biçimde ülkemizde ilk kez gerçekleştirilecek olması, Başkanlığın ilk aşamada bu hizmetleri aile ile sınırlı tutmasına sebep olmuş ya da ailenin İslam dinindeki yeri ve önemi birincil ihtiyacın aile rehberliği olduğu fikrini doğurmuş olabilir. Ancak İslam dini ailenin yanı sıra insanı ilgilendiren her konuda çözüm sunmaktadır ki Kuran-ı Kerim ahlak, insan ilişkileri, sosyal düzen, siyaset, ticaret ve sağlık ile ilgili meselelerin tamamını içermektedir (Leavey,2008:94).

Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetleri ülkemizdeki dini danışma ve rehberlik faaliyetleri için önemli bir başlangıçtır (Cebeci, 2010a:60). Başkanlığın daha önce hastanelerde başlattığı din ve moral hizmetleri dini danışma ve rehberlik uygulamalarının ilki olarak kabul edilmiş; ancak danışman yetersizlikleri ve uygulama hataları hizmetin sonlandırılmasına sebep olmuştur. 2003 yılında başlatılan Aile İrşat ve Rehberlik Hizmetleri ise toplumun belirli bir grubu ile sınırlı kalmayıp herkese sunulması ve hizmet için görevlendirilmiş kişilerin danışma konusunda eğitilmiş olması yönüyle daha profesyonel şekilde yürütülmektedir.

Büronun sunduğu danışma hizmetleri Hristiyan kültüründeki pastoral danışma uygulamaları ile aynı değildir. Çünkü iki dinin din adamına yüklediği rol ve yetkiler birbirinden tamamen farklıdır. Hristiyan din adamı ile danışan kişi arasındaki günah çıkarma ilişkisi İslamda yeri ve kabulü olmayan bir uygulamadır. Aksine, İslamın öngördüğü din görevlisi dindar insanlar arasında ayrıcalıklı bir birey olmayıp, dini ve dine dair anlatım tekniklerini iyi bilen, topluma örnek olması gereken, dine, dini kurumlara ve inananlara hizmet veren kişidir; temel görevi ise öğrenmek, öğretmek ve örnek olmaktır (Koç, 2007:639).

Aile İrşat ve Rehberlik hizmetleri, çağdaş din eğitimi anlayışının hem bilgi hem de uygulama boyutunu oluşturmaktadır. Hizmetlerin uygulanmasında görülen eksikliklerin çoğu danışma ve rehberlik konusunun din eğitimi bilimi içerisinde yeterince yer almayışından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple konunun teorik açıdan bilim dünyasına daha fazla dahil edilmesi ve ulaşılan sonuçlar ışığında

uygulamaların şekillendirilmesi gerekmektedir. Hatta dini danışma ve rehberlik konusundaki bilgi, tecrübe, ilke ve önerilerin, pedagoji ve psikoloji verilerine dayandırılması yoluyla yeni bir din öğretimi yaklaşımı ya da yöntemi geliştirmek de mümkündür (Cebeci,2010a:61).

Din hizmetlerinin iyileştirilmesi sadece Başkanlığın değil, bilim dünyasının da sorumluluğundadır. Çünkü Başkanlık, akademik dünyanın yetiştirdiği elemanlardan yararlanarak ve yine onun oluşturduğu eğitim modellerine uyarak hizmet vermektedir. Dolayısıyla bu hizmetler planlı ve programlı olmalı, eğitim ilke ve yöntemlerine uygun olup çağın şartlarına ve ihtiyaçlarına cevap vermeli, toplam kalite yönetimi anlayışını benimsemeli ve sorumlu kişiler tarafından değerlendirilerek daha iyi hale getirilmelidir (Aydın, 2008: 26).

2.Büro Personelinin Değerlendirilmesi

Danışmanlık sadece iki kişi arasında gerçekleşen bir ilişki değil, modern ve sanayileşmiş toplumların kültüründe yer etmiş sosyal bir kurumdur (McLeod,2003:4). Günümüz toplumunda eğitim danışmanlığı, aile danışmanlığı, yönetim danışmanlığı, iletişim danışmanlığı, finans danışmanlığı, dini danışmanlık vb. çeşitli alanlarda insanların ihtiyacını karşılamaya yönelik faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Dini danışmanlık toplumun ihtiyacı olup din eğitiminin bir parçası durumundadır. İslam dini toplum içerisinde insanları hayra çağırın ve iyiliği emredip kötülüğü men eden bir topluluğun bulunmasını emretmiş ve bu topluluğun kurtuluşa ereceğini müjdelemiştir (Ali İmran, 3/104). Ülkemizde bu görevi üstlenen cemaatler ya da birtakım sivil yapılanmalar mevcuttur; ancak Diyanet İşleri Başkanlığı kurumsal kimliği ve teşkilat yapısı itibariyle farklı bir yerde durmaktadır.

DİB, il ve ilçe müftülüklerinde açtığı Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarında en az lisans düzeyinde akademik din eğitimi almış kişileri görevlendirmektedir. Başkanlık, kendisine eleman yetiştiren eğitim kurumlarının arzu edilen nitelikte din görevlisi yetiştiremediğinden ve iyi yetişmiş eleman gönderemediğinden şikayet etmektedir. Başkanlığa göre bu durumun sebebi, istihdam edeceği elemanları kendisinin yetiştirmesine imkan tanınmaması ve eğitim kurumlarının eğitim programı ve diğer

konularda kendisiyle yeteri kadar istişare etmemesidir (M.Bulut, 2010:44-45). Din eğitimi uygulamalarını şekillendirme ve geliştirme konusunda şüphesiz ki bilim adamlarına büyük görev düşmektedir. Din görevlilerinin eğitimi öncelikle din eğitimi uzmanlarının, daha sonra ise Başkanlığın sorumluluğundadır. Din eğitimi olgusunu tanımlayamayan ve mahiyetini açıklayamayan bir kimsenin gerçekleştirmeye çalıştığı din eğitimi faaliyetini denetlemesi, yönetmesi ve yönlendirmesi mümkün değildir. Kontrol edilemeyen ve yönetilemeyen böyle bir eğitim sürecinin belirlenen amaçlara ulaşması bir yana, beklenmeyen sonuçlar doğurması kaçınılmazdır. Bu durum din eğitimini bilimsel bir yaklaşımla ele almayı, tanımayı ve açıklamayı, yasalarını ortaya koymayı gerektirmektedir. Bu şekilde üretilen bilgilerle din eğitimi biliminin teorisini oluşturmak ve bu teori ile din eğitimi uygulamalarına dair ilkeler üreterek bu ilkelere göre eğitim gerçekleştirmek dini bir sorumluluktur (M.Ş.Aydın,2010a:27-29).

Başkanlık elemanlarını tabi tuttuğu hizmet içi eğitimleri iyileştirme ve geliştirme yoluna gitmelidir. Çünkü vaiz, vaize ve din hizmeti uzmanlarından oluşan büro personeli hizmet öncesinde tamamen öğretim ile sınırlandırılan ve uygulamadan yoksun kalan bir danışma ve rehberlik eğitimi almışlardır. Seminer niteliğinde gerçekleşen bu eğitim Hristiyan danışmanların eğitimi ile kıyaslandığında oldukça geridedir. Hristiyan danışmanlar hem psikoloji hem de teoloji alanında eğitilmektedir. Danışman en az lisans düzeyinde ilahiyat eğitimi almakta, hatta bazı durumlarda yüksek lisans eğitimi de gerekebilmektedir. Ayrıca danışmanın danışma hizmeti sunabilmesi için bir din adamından onay alması ve bir stajyer olarak belirli bir süre onunla çalışması gerekmektedir. Danışman danışanın ruhsal ve dini ihtiyaçlarının yanında, fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını da karşılama amacıyla diğer sağlık çalışanları ile işbirliği içerisinde. Bu sebeple pastoral danışmanlar sadece dini kurumlarda değil, hastane, bakım evleri, rehabilitasyon merkezleri ve psikiyatri kliniklerinde de görev yapmaktadır.*

* <http://www.mshealthcareers.com/careers/pastoralcounselor.htm>.

Ülkemizde danışma hizmetini yürütenler sadece DİB bünyesinde çalışmakta ve ihtiyaç halinde belirli aralıklarla ya da geçici bir süre ile diğer kurumlara gönderilmektedir. Danışmanlar, danışma konusunda yeteri kadar eğitim almayıp kendi bilgileri ölçüsünde bu işi sürdürmektedir. Bu nedenle gerek aile bürolarında görev yapan danışmanların gerek din hizmetleri uzmanlarının danışma ile ilgili teorik bilgiye ve uygulama becerisini geliştirmeye ihtiyaçları vardır (Aşıkoğlu, 2008:544).

Din görevlilerin bilgi eksikliğini gidermek için hizmet içi eğitim kurslarının yanında, müftülük kütüphanelerinin zenginleştirilmesi ve eğitim araç gereçleri ile donatılması gerekmektedir (Acar, 2007:622). Bürolarda hem danışmanların hem de danışanların ihtiyacını karşılamak üzere oluşturulan kütüphaneler genellikle aile konulu çalışma ve yayınları içermektedir; ancak danışmanların öğrenmeye en fazla ihtiyaç duyduğu konu psikoloji ve danışma konusudur. Bu alanda yapılmış çalışmaları kütüphanede toplamak ve onları okumak personele şüphesiz yarar sağlamaktadır; fakat büro personeli daha çok danışmanlık uygulamaları noktasında zorluk yaşamaktadır. Bu sebeple büro personeline psikoloji alanında eğitim verilmesi ya da bürolarda psikoloji eğitimi almış kişilerin istihdam edilmesi gerekmektedir (Koç, 2007:648).

Dini danışmanların psikoloji biliminden haberdar olması ve yararlanması bir zorunluluktur. Aynı şekilde psikolog ve psikoterapistlerin de en azından danışanın dini ihtiyaçlarını fark edecek düzeyde dini danışma bilgisine sahip olması gerekmektedir. Psikologlar ve dini danışmanlar kendi sınırlılıklarını kabul ederek birbirleri ile işbirliği içerisinde olabilirler. Gerektiğinde, psikoterapist danışan kişiyi dini danışmana yönlendirebilir. Dolayısıyla, psikoterapistin kendi toplumundaki dini danışma kaynaklarından haberdar olması ve din uzmanları ile ilişki kurması önem arz etmektedir. Hatta psikoterapistlerin eğitim programında din psikolojisi dersine yer vermek yararlı olacaktır (Özen, 2010:55). Ancak bu türde uygulamalar ülkemiz için en azından yakın gelecekte mümkün görünmemektedir. Çünkü sosyal bilimlerin ve sağlık bilimlerinin din bilimlerinden yararlanması pek alışılmış bir durum değildir. Hatta dinin bilime dahil edilemeyeceği fikrini taşıyan bilim adamları dahi vardır. Hristiyan dünyasında din bilimleri ile sağlık bilimleri arasında başarıyla

gerçekleştirilen iş birliği ülkemizdeki bu tür yanlış düşünce ve uygulamalara cevap niteliğindedir.

Dini danışman başkasının hayatına dair temel sorular üzerine konuşan ve başkasının tecrübelerini onun gözünden görmeye çalışan kişidir (Gill, 2003:84). Bu sebeple dini ilişkilerde empati önemli bir rol oynamaktadır. Danışman kendisini danışan kişinin yerine koyarak onu kendi şartları içerisinde değerlendirmelidir. Onu danışma ortamına getiren sebebi keşfetmeli, danışan kişinin soruna ve kendisine dair düşüncelerini anlamalı ve çözüm önerirken kişinin duygu ve düşüncelerini dikkate almalıdır. Çünkü psikolojik iyileşme, ancak danışmanın danışanın dünya görüşünü anlaması ile mümkündür (Özdoğan, 2006:129). Aksi takdirde, danışma hizmetleri salt dini bilginin aktarıldığı ve danışan özelliklerinin dikkate alınmadığı bir din öğretimi faaliyetine dönüşecektir. Diğer taraftan, danışman kendisini başkasının yerine koyup dünyaya onun gözünden bakarken, kendi bakış açısının farkında olmalı ve kendini karşısındaki kişiden ayrı tutabilmelidir (Doehring, 2006:18). Çünkü danışmanın taşıdığı kimliği ve statüyü unutarak danışan kişinin etkisi altında kaldığı durumlarda sağlıklı ve objektif bir değerlendirme yapması mümkün olmayacaktır. Dini danışman genel ahlak kurallarını ve bireyin sorumluluk düzeyini her zaman göz önünde bulundurmalıdır; ancak bir *dini danışman* olarak yeterlilik kanıtı, objektif ve subjektif değerleri birbirine karıştırmadan değerlendirme yapabilmesidir (Gula, 1997:110).

Günümüz din görevlileri etkili hizmet verebilmek için öncelikle Kur'anı anlamalıdır. Onu anlamak ve anladığını yaşatmak için ise Hz. Muhammed'i örnek almalıdır. Çünkü peygamberi anlamadan Kur'an'ı anlamak mümkün değildir. Öncelikle onun yaşadığı dönemin ve çevrenin bütünlüğü içinde eğitim ve öğretime dair söz ve uygulamalarını kavramalı, o dönemden bugüne kadar yaşamış müslümanların bunları nasıl anlayıp yorumladığını tespit etmeli, daha sonra ise çağdaş bilimsel verilerden yararlanarak onun eğitimciliğini bugün uygulanabilir hale getirmelidir (M.Ş.Aydın, 2010b:25-26).

Hz. Muhammed'in eğitimci yönünün yanı sıra, sosyal hayatı da din görevlileri için örnek teşkil etmektedir. Onun hayatı sivil bir hayattır. Akabe Biatleri, Kabe hakemliği, Ensar ve Muhacir kardeşliği onun sivil hayatına birer örnektir. O her zaman insanların arasında bulunmuş, onlardan uzak kalmamıştır. Bu sebeple din görevlisi de sadece çalışma hayatında değil, sivil hayatında da halk ile iç içe olmalı, çeşitli organizasyonlar yaparak insanların katılımlarını sağlamalı, sosyal dayanışma ve yardımlaşmayı teşvik etmelidir (Karaman, 2009b:33).

Dini iletişim içerisindeki kişinin karşısındaki kişiyi ikna edebilmesi için, kendi alanında yeterli bilgiye sahip olması ve bu bilgiyi uygun bir biçimde iletmesi gerekmektedir (Köylü, 2003:177). Bu noktada danışmanın öğrenme ve öğretme görevi göze çarpmaktadır. Dini danışman öncelikle danışmanlık yaptığı dini iyi tanımalı, dini kaynaklara hakim olmalı, gerektiğinde dini hükümlerden akla ve nakle uygun çıkarımlar yapabilmelidir. Danışma konularının geniş bir problem alanını kapsadığı göz önünde tutulursa, danışmanların geniş bir çözüm ve anlayış becerisine sahip olması gerekir. Bir danışmanın kendisine danışan kişiye ilgili konuda bilgi sahibi olmadığını söylemesi ya da onu bir konuda yanlış bilgilendirmesi ne din anlayışı ne de din eğitimi için kabul edilemez. Din adamlarının ve dindar görünen kimselerin şahsi çıkarları için din adına yanlış hüküm vermeleri ve dini emirlere uymamaları, kendilerine olan güvenin azalmasına dolayısıyla da insanların dinden uzaklaşmasına yol açabilmektedir (Peker, 2000:218). Onlar doğruyu bilmekle, bilmediklerini öğrenmekle ve öğrendiklerini öğretmekle sorumludur. İslam dini bilgi sahibi olmadan bir konuda konuşmayı yasaklayarak (Ali İmran:3/66) dinin yanlış öğretilmesini engellemiştir. Görülüyor ki öğrenme öğretimin ön şartı durumundadır. Çünkü öğrenme süreci beraberinde öğretme etkinliğini de getirmektedir. Özellikle öğretmekle sorumlu tutulmuş ve yetkilendirilmiş din görevlilerinin öğrenmek kadar öğretmeye de ihtiyaçları vardır. Çünkü başkalarının öğrenme ihtiyacı, din görevlilerinin öğretme davranışı ile giderilecektir. Bu sebeple dini danışmanın özel öğretim yöntemlerini bilmesi ve etkili bir biçimde kullanması şarttır. Hatta insanın manevi ve soyut konulara dair öğrenmeleri bilme ve anlamının ötesinde ikna olma ve kabullenmeyi gerektirdiği için, din öğreticisinin genel öğretim yöntem ve teknik

bilgisinden daha fazlasına ihtiyacı vardır (Cebeci, 2010a:62). Öğretim yöntem ve tekniklerinin yanında, çalışmanın ilk kısmında yer verdiğimiz danışma teknikleri de danışmanlar tarafından bilinmeli ve uygulanmalıdır. Tıpkı alan bilgisi gibi, danışma bilgisi de dini rehberlik ilkeleri arasındadır; ancak Başkanlık bünyesinde çalışan din görevlilerinin çoğu eğitim bilimlerinden arınık bir din eğitimi almışlardır. Çünkü İlahiyat Fakültelerinin aynı adı taşıyan İlahiyat programında sadece genel kültür ve alan dersleri yer almaktadır. Bu sebeple din görevlileri öğretim ilke, yöntem ve tekniklerinden habersiz bir hizmet sunmaktadır. Üstelik, danışma bilgisi kazandırma amacıyla kurum tarafından gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri de uygulama becerisini göz ardı ettiği için yetersiz kalmaktadır.

Danışman yardım hizmetini sunarken özellikle bireyin problemini ve danışma ihtiyacını dikkate almalıdır. Problemin kişiye özgü olduğunu bilmeli ve onu danışanın kişisel şartları çerçevesinde değerlendirmelidir. Danışanın danışma sebebini belirleyerek sadece ihtiyacını karşılayacak hizmeti ve yardımı sunmalıdır (Cebeci,2010:25-27). Aksi takdirde, ihtiyaç dışında verilen bilgi danışanın zihninde karışıklığa yol açabilir ve yeni zihinsel sorunlara zemin hazırlayabilir. Danışan kişinin danışma ortamından ayrılırken beraberinde getirdiği sorunu çözüme ulaştırmış ya da çözümün imkanını öğrenmiş olması gerekir. Onun danışma ilişkisine dair taşıdığı doyum ya da doyumsuzluk muhtemel yeni bir sorunla karşılaştığında kişinin büroya yeniden danışma isteğini etkileyecektir. Danışmanın danışan kişiye verdiği cevabı etkileyen üç temel unsur onun bireylere ya da sorunlara karşı tutumu, insanlığa dair dini görüşü ve din adamı olarak kendisini anlama biçimidir (Wise, 2007:8-10). Dini danışman danışma ilişkisine girerken kişisel düşünce ve tutumlarından arınık olmalıdır. Çünkü bireye ya da probleme karşı taşıdığı olumsuz fikirler yardım ilişkisini olumsuz etkilemektedir. Danışman böyle durumlarda yardım için istekli olmayacak ve şahsi isteksizliği ile dini sorumluluğunun arasında kalacaktır.

Din görevlileri ya da dindar insanlarla kurulan ilişkiler, dini tutumların oluşumu, gelişimi ve değişimi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu kişilerin yalan söylemesi, başkalarını aldatması, ikiyüzlü davranması, kendisine ve dine karşı olumsuz tutumların gelişmesine neden olmaktadır (Peker, 2000:156). Çünkü onlar toplum için örnek kişilerdir ve sadece görevli oldukları mekan ve zamanlarda değil, her zaman ve her yerde ahlaki ve dini değerlere uygun yaşamak ve davranmak zorundadırlar. Bir din eğitimcisi yada din görevlisinin yerine getirmediği dini sorumlulukları başkasına tavsiiye etmesi ya da dikkate almadığı dini emir ve yasakları başkasına hatırlatması kabul edilecek bir davranış değildir. İslam kişinin yapmadığı bir şeyi başkasına söylemesini açıkça kınamaktadır (Saf,61: 2-3).

Dini danışma ilişkilerinde danışman ile danışan kişi arasında çoğu zaman bir güç dengesizliği vardır. Kurumsal statü taşıyan biri yardım sunarken, diğeri bu yardıma ihtiyaç duymaktadır (Lynch, 2002:63). Danışman, danışan kişiye bu dengesizliği hissettirmedeği sürece ona yardımcı olacaktır. Bu sebeple karşısındaki kişiye kendisini övücü sözler söylemeden ve onu küçümsemeden yardım sunmalıdır (Lokman, 31:18). Kişinin problemini çözerken samimi ve güven veren bir danışma ilişkisi kurmalı, kişiye değer verdiğini hissettirerek onun kendisini ve problemini rahatça incelemesine ve ifade etmesine imkan tanımalıdır. Onu dikkat ve anlayışla dinleyerek kişiyi ve problemi iyice anlamaya çalışmalı, ayrıca zaman zaman yaptığı yansıtma ve yorumlarla onu anladığını hissettirmeli ve ortaya çıkan gerçekler ışığında kişinin problemine yönelik çözüm bulmasına yardım etmelidir (Tan ve Baloğlu, 2006:148).

Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarında genellikle bayan danışmanlar görev yapmaktadır. Elazığ İl Müftülüğünde yer alan büroda da biri din hizmetleri uzmanı diğeri ise vaize olmak üzere iki bayan personel çalışmaktadır. Bayan personelin kendi psikolojik sorunları, erkek danışanların olumsuz tutumu ve halkın gereksiz soru ve sorunlarla görevlileri yıpratması rehberlik hizmetlerinin verimini düşürmektedir (Acar, 2007:622). Bu sebeple erkek din görevlilerinin aile rehberlik bürolarında görev alma isteksizliği giderilmeli ve bürolarda onlara da yer verilmelidir. Bayan danışmanlar danışanın isteği ya da problemin gereği ile

vaizlerden yardım almaktadır; ancak danışma bilgi ve tecrübesinden tamamen yoksun olan vaizlerin danışana sunduğu yardım soru cevaplamak veya bilgi vermekten öteye gitmemektedir.

Elazığ İl Müftülüğü Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu toplum tarafından yeteri kadar tanınmamaktadır. Toplumun büyük bir kısmı büronun varlığından habersizdir ve danışanların çoğu büroya değil, herhangi bir din görevlisine ulaşma amacıyla müftülüğe başvurmaktadır. Soru ve sorunlar arasında aile ile ilgili olanlar AİRH adı altında kayıt edilmektedir. Bunun dışında ayrı bir danışma ortamı bulunmamaktadır. AİRB büro personeli ve diğer din görevlileri ile birlikte kullanılmaktadır. Danışan kişi ve danışma ilişkisi için bu olumsuz bir durumdur. Çünkü danışma ilişkisinde danışanın kendisini rahat hissetmesi esastır. Bazı danışanlar -haklı olarak- danışman dışında hiç kimsenin sorununu öğrenmesini istememektedir. Hatta danışanlar arasında büro içerisinde kamera olup olmadığını soran ve büronun kapısını ısrarla kapatmak isteyenlere dahi rastlanmaktadır. Bu sebeple büronun diğer din hizmetlerinden ve din görevlilerinden bağımsız olması ve danışma ilişkisine uygun biçimde şekillendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca büroyu tanıtacak kurum dışı etkinliklere daha fazla yer verilmeli ve kitle iletişim araçları daha yaygın kullanılmalıdır. İl ve ilçe müftüleri ile aile bürosu görevlileri zaman zaman Kuran kurslarını ziyaret ederek kurumu tanıtmalı, soru cevap şeklinde sohbetler düzenlemelidir (Acar, a.g.e:622).

3. Büro Danışanlarının Değerlendirilmesi

İnsanların bilme ve anlama ihtiyacı onları birçok konuda soru sormaya itmektedir. Öyle ki insan yaşadığı hayat ve ölümden sonra yaşayacağına inandığı hayat ile ilgili kaygı ve şüpheler taşımaktadır. Zihninde taşıdığı bu huzursuzlukları giderme amacıyla sürekli bir arayış içindedir. Mesela insan yaratılışın gayesini öğrenmek ister, onu öğrendikten sonra o gayeye uygun bir yaşamın imkanını sorgular, onun da imkanını öğrendikten sonra o hayatı nasıl yaşayacağına dönük öğrenme ihtiyacı ortaya çıkar; yani her yeni cevap ve her yeni bilgi beraberinde yeni

tereddütleri ve soruları getirir. Bu sebeple kişi kendisi için belirlediği ideal dünya ve ahret hayatı için sürekli diğer insanlarla soru cevap ilişkisi kurmaktadır.

Bireyin zihinsel gelişimi sorularla kendini göstermektedir. Kişi yeni kavram, tecrübe, değer ve varlıklarla karşılaştığında onları zihninde mevcut olan eski öğrenmelerle anlamlandırmaya çalışır. Piaget'in zihinsel gelişim kuramında denge kurma çabası olarak tanımlanan bu girişim başarıyla sonuçlanmazsa kişi yaşadığı dengesizliği farklı şekillerde gidermeye çalışır. Sorular bu noktada en sık başvurulan yollardan birisidir. Kişi etrafındaki diğer kişilerden soru yoluyla yardım alır; okul öncesi dönemde birey genellikle anne babasına danışırken, okul döneminde anne babaya öğretmenler de eşlik eder. Yetişkinlik döneminde ise kişi soruya dair ilgili ve bilgili olduğuna inandığı kişileri tercih eder; ancak ülkemizdeki eğitim eksikliği insanların yanlış kişi ya da kuruma başvurmasına sebep olabilmektedir. Bu sebeple ilgili soruya cevap verme yetkinliğini taşıyan kişi ve kurumların kendilerini topluma tanıtması bir zorunluluktur.

Aile İrşat ve Rehberlik Büroları insanların dine ve dünyaya dair bilme ihtiyaçlarını karşılama amacıyla oluşturulmuş birimlerdir. Büro çalışanları büroya danışan kişilerin soru ve sorunlarına cevap ve çözüm sunmaktadır. Çalışmada 2003-2009 yılları arasında büroda kayıt altına alınan 402 adet soru ve sorun incelenmiştir. 2003-2007 yılları arasında sorular büroya ait ayrı bir dosyada arşivlenmeyip fetva makamına gelen sorular ile birlikte kayıt edilmiştir. Bu sebeple o yıllar arasındaki soru ve sorunlar arasından AİRB hizmet alanına girenler ayırt edilerek değerlendirilmiştir. 2007 yılına kadar soru dışında danışma ve danışan bilgileri kayıt edilmediği için sorular sadece konu alanı sınıflamasına dahil edilmiştir. 2007 yılı ve sonrası yıllarda ise hem danışma hem de danışan bilgisine yer verildiği için sorular daha kapsamlı ele alınmıştır. 2007 yılından itibaren kayıt edilen 243 danışma ilişkisi incelenmiş; danışanların yaş, cinsiyet, medeni durum ve eğitim durumuna göre, danışma ilişkisinin ise türüne göre sayısal dağılımı aşağıda belirtilmiştir.

3.1. Danışanların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	2007	2008	2009	Toplam
Kadın	52	88	66	206
Erkek	8	10	15	33
Karı-koca	-	2	2	4

Büroya danışanların %85'i kadın, %13'ü erkektir. Karı koca birlikte danışanlar ise %2 oranındadır. Oranlara bakarak kadınların erkeklere göre daha fazla eğitim ihtiyacında olduğunu ya da kadınların erkeklerden daha dindar olduğunu söylemek doğru değildir. Şüphesiz ki erkeklerin de en az kadınlar kadar bilmeye ve öğrenmeye ihtiyaçları vardır. Çünkü yeterli bilgiye sahip olmaları durumunda kadınlar aile sorunları hakkında ailenin erkek üyelerinden yardım alır ve büroya danışma gereği duymazlardı; ama rakamlar bunu doğrulamamıştır. Kadın ve erkek danışanların sayısında görülen bu farkın temelinde başka bir sebep yatmaktadır. Öncelikle toplumda erkeğin herhangi bir konuda bilgisiz olduğunu kabul etmesi ve bunu ifade etmesinin doğru olmadığına dair yanlış bir düşünce vardır. Bu düşünceyi dikkate alan erkekler bilgi ihtiyacını kadınlar kadar kolay kabul etmemekte ve bunu karşılama çabasına girmemektedir. Karşılama isteği taşıyan erkekler ise din ile ilişkili bir sorunu danışma sorumluluğunu kadına yüklemektedir. Bunun temelinde erkeklerin aile sorunlarını dışa vurma konusunda yaşadığı utancın yanı sıra, bir başkasının kendi sorununa çözüm getirme hakkı olmadığı veya aile sorunlarının aile içinde kalması gerektiği düşüncesi yatmaktadır. Dolayısıyla kadın danışanların bir kısmı eşinin isteği ile büroya başvurmaktadır. Diğer taraftan eşinden habersiz ve izinsiz büroya başvuran kadın danışanlar da mevcuttur. Bunlar genellikle eşinden ya da eşinin ailesinden kaynaklanan bir sorun ile danışmaktadır. Mesela, büro danışmanının söylediğine göre bir kadın büroya korku ile gelmiş ve eşi tarafından

takip edildiğini düşündüğü için büro içerisinde bile tedirgin olmuştur. Kadının takip edildiğini düşündürecek kadar ciddi bir psikolojik sorunu olduğu açıktır.

Kadın danışanların sayıca fazla olması aynı zamanda onların akla ve nakle uymayan birtakım inanışları ve uygulamaları erkeklerden daha fazla dikkate almalarının bir sonucudur. Kadın danışanların bir kısmı halk arasında yer etmiş, özellikle nikah ve talaka dair dinde yeri olmayan bazı inanışların etkisinde kalarak büroya danışmaktadır.

Karı koca birlikte danışanların sayısı ise yok denecek kadar azdır ki bunun örnekleri eşlerden birinin -özellikle kadının- diğerini ikna etmesi ile gerçekleşen danışma ilişkileridir. Bir erkek için kadın danışmandan yardım almak rahatsız edici olabilmektedir; aynı şekilde bir kadın için de hem cinsi ile ilişki kurmak daha kolaydır. Bu sebeple bürolarda hem erkek hem de kadın personelin bulunması gerekmektedir.

3.2. Danışanların Medeni Duruma Göre Dağılımı

Medeni Durum	2007	2008	2009	Toplam
Evli	45	78	61	184
Bekar	11	21	21	53
Boşanmış	4	1	1	6

Tabloya göre danışanlar arasında evli olanlar %76, bekar olanlar %22, boşanmış olanlar ise %2 oranındadır. Büronun aile sorunları ile ilgilendiği düşünüldüğünde, evli danışanların sayıca fazla olması beklenen bir sonuçtur. Ancak rakamlar aynı zamanda toplumun aile konusundaki bilgi ihtiyacının da bir kanıtıdır. Evli danışanlar çoğunlukla nikah ve talak sonrasında yaşanan aile sorunları hakkında büroya başvururken, bekar olanlar nikahın şartları, eş seçimi ve ebeveyn ile

anlaşmazlık gibi nikah öncesinde yaşanan sorunlar hakkında büroya danışmaktadır. Boşanmış olanlar ise genellikle iddet, yeniden evlenme, çocukların bakımı, mal paylaşımı gibi meselelerde danışma ilişkisine girmektedir.

Günümüzde birçok kişinin sadece kişisel ihtiyaçlarını karşılama ya da toplumsal beklentiyi cevaplama amacıyla evlendiği görülmektedir. Dolayısıyla evlilik sosyal bir olgudan öteye gitmemekte ve dinin evliliğe ve aileye yüklediği değer göz ardı edilmektedir. Dini nikah yapılarak evliliğe dair tüm dini gerekliliklerinin gerçekleştiği düşünülmektedir. Nikah öncesinde, esnasında ve sonrasında karşılanması gereken şartlar ve yerine getirilmesi gereken sorumluluklar bekar insanlar bir yana evli insanların çoğu tarafından bilinmemektedir. Büro kayıtları göstermektedir ki toplumda evlilik adıyla nikahsız devam eden çok sayıda birliktelik vardır. Benzer şekilde nişan döneminde nikah yapan ve nişan bozulunca nikahın da bittiğini sanıp yeniden evlenen kişilerin sayısı oldukça fazladır. Bunun yanında talakın hiçbir şekilde geri dönüşü olmadığını düşünüp yıllarca ayrı yaşayan çiftlere de rastlanmaktadır. Dahası bu insanlar dini değerlere önem veren ve dini esaslara uygun yaşamaya çalışan insanlardır ki sorunları için büroya danışarak dini çözüm aramaktadır. Bu örnekler evli ve evlilik niyeti taşıyan insanların eğitim ihtiyacını çok iyi ortaya koymaktadır ve ihtiyaç giderilmediği sürece gayri meşru ilişkiler ile bu ilişkilerden meydana gelen çocuklar ve sorunlar giderek çoğalacaktır.

Başkanlık tarafından öncelikle aile sorunlarını çözücü değil, sorunları önleyici adımlar atılmalıdır. Evlilik öncesinde insanlar aile ve çocuk hakkında eğitime tabi tutulmalıdır. Bu eğitim, nitelikli personel ve yeterli şartlara sahip olan DİB için kişisel bir din hizmeti olmaktan öte sosyal bir sorumluluktur. Elbette evlilik öncesinde insanları zorunlu bir din eğitimine tabi tutmak doğru değildir; ama gerçekleştirilmesi halinde böyle bir eğitimden yararlanmak isteyen çok sayıda insan olacak ve eğitim hem aile hem de toplum huzuruna büyük katkı sağlayacaktır.

3.3. Danışanların Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Eğitim Durumu	2007	2008	2009	Toplam
Okur-Yazar değil	5	1	-	6
İlkokul	35	75	65	175
Ortaokul/Lise	10	13	12	35
Üniversite	9	11	7	27

Tabloya göre danışanlar arasında okur-yazar olmayanlar %2, ilkokul mezunları %72, ortaokul/lise mezunları %15, üniversite mezunları ise %11 oranındadır. Bu dağılımın ilkokul düzeyinde yığılma sebebi büro personelinin öğrenim durumunu öğrenemediği danışanların büyük bir kısmını ilkokul mezunu olarak kabul etmesidir. Lise ve üniversite mezunları genellikle eğitim durumunu doğrudan ya da dolaylı bir biçimde dile getirmektedir. Mesela mühendis, öğretmen ya da polis olduğunu söyleyen bir danışanın öğrenim düzeyi bellidir. Ancak danışanın ifade etmediği ve danışmanın sormadığı durumlarda, özellikle danışan kişi bayan ise ve yüksek öğrenim görmemişse onun ilkokul mezunu olduğu düşünülmektedir. Çünkü yakın geçmişe kadar toplumda kız çocukları okuma yazma öğrenecek kadar okula gönderilir ve örgün eğitimin ilk basamağı olan ilkokulu tamamladıktan sonra okuldan alınırdı. Dolayısıyla büroya danışan orta yaşlı kadınların birçoğu bu sınıflamaya dahil edilmiştir. Bu sebeple büro kayıtlarında yer alan öğrenim durumuna dair veriler gerçeği tam olarak yansıtmamaktadır.

Üniversite düzeyindeki danışanların sayıca az olması onların müftülük çalışanları dışındaki diğer din görevlilerine ya da din eğitimi almış kişilere diğer eğitim düzeyindeki danışanlarla kıyaslandığında daha rahat ulaşma imkanı bulmasının bir sonucudur. Diğer taraftan yüksek öğretim almış kişilerin yaşadıkları sorunları kendilerine yakıştıramayıp başkalarına ifade etmekten utanması da bir

başka sebeptir. İncelenen karteksler arasında, doktora eğitimi almış bir kişinin büro personeli ile gerçekleştirdiği danışma ilişkisi oldukça dikkat çekicidir. Kişi eşiyile birlikte ve onun ısrarı ile büroya gelmiştir. Danışma sebebi eşler arasındaki iletişim eksikliğidir. Kadın eşinin kendisi ile yeteri kadar iletişim kurmadığından, onun tarafından takdir edilmediğinden ve değer görmediğinden şikayet etmekte ve İslamın bu durumu hoş görmediğini bir din görevlisi yoluyla eşine duyurmak istemektedir. Çünkü eşi dini esaslara uygun yaşayan biridir, muhtemelen tavrının ve tutumunun islama uygun olmadığını da bilmektedir ancak bu durumu bir sorun olarak dahi görmemekte ve kendisini değiştirme çabasına girmemektedir. Danışman çifte bu konudaki dini hükümleri hatırlatmış ve her ikisine de tavsiyede bulunmuştur. Karteks üzerinde erkek danışanın eşi için kurduğu, onun kendisine hizmet etmeye mecbur olup onu övmesinin ve ona teşekkür etmesinin gereksizliğini savunan çarpıcı cümleleri yer almaktadır; ancak danışan kişiyi deşifre edeceği için kullanılan ifadelere burada yer verilmemiştir. Bu örnek göstermektedir ki dini rehberlik ihtiyacı eğitim durumuna göre artan ve azalan bir ihtiyaç değildir. Yüksek öğrenim görmüş bir kişi hiç eğitim almamış bir kişi ile aynı oranda dini bilgisini tecrübeye çevirme konusunda aciz kalabilmekte ve aynı şiddette rehberlik ihtiyacı hissedebilmektedir.

3.4. Danışanların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Yaş	2007	2008	2009	Toplam
15-20	5	11	1	17
21-30	18	46	53	117
31-40	16	20	18	54
41-50	12	15	5	32
51 ve üstü	9	8	6	23

Tablodan anlaşılacağı üzere 15-20 yaş arası danışanlar %7, 21-30 yaş arası olanlar %48, 31-40 yaş arası olanlar %22, 41-50 yaş arası olanlar %13, 51 ve üstü yaşta olanlar ise %10 oranındadır. İletişim araçlarını kullanma yeterliliğine sahip her yaş grubundan insan büroya danışmaktadır. Bu durum göstermektedir ki dini duygu, düşünce ve davranışlarında sorun yaşayan bireyler ergenlik döneminden yaşlılık dönemine kadar uzanan süreçte çözüm arayışına girmektedir.

20 yaş öncesi danışanlar çoğunlukla bayan olup evlilik kararında ya da nişan döneminde yaşanan sorunlar için yardım almaktadır. Bu yaşlarda danışan bir genç kız eş seçiminde neyi dikkate alması gerektiği, nişan döneminde nikahın imkanı, evlilik kararında ebeveyn rızasının gerekliliği hakkında sorular sorabilmektedir. Bu durum bayanlarda evlilik yaşının oldukça düşük olduğunu da ortaya koymaktadır. Aynı zamanda, anne baba arasında yaşanan bir sorun da bu yaştaki bir danışan tarafından büroya danışılmaktadır.

20-50 yaş arası danışanlar genellikle nikahsız birliktelik, talak, aile içi şiddet, ihanet, geçimsizlik, kürtaj, tüp bebek, hastalık, çocuk eğitimi ve ebeveyn bakımı gibi çeşitli sorunlarla büroya danışmaktadır. Sorunların çeşitliliği toplumun doyurulmamış eğitim ihtiyacını ve büroların bu ihtiyacı karşılama noktasında taşıdığı sorumluluğu çok iyi ortaya koymaktadır.

50 yaş üstü danışanlar ise çocukları ile yaşadıkları ya da çocuklarının kendi aralarında yaşadığı sorunlar için büroya başvurmaktadır. Ayrıca bu dönemde eşi ile yaşadığı huzursuzluk ya da yeniden evlilik için danışanlar da mevcuttur. Mesela bir bayan danışan eşinin istek ve beklentilerini karşılayamadığı için ondan boşanmak istemekte ve bunun dine uygunluğunu sorabilmektedir. Benzer şekilde bir erkek danışan ise aynı sebeple eşini boşamadan yeni bir evlilik yapmanın imkanını öğrenmek isteyebilmektedir.

Görüldüğü üzere, bürolar ergenlikten yaşlılığa kadar uzanan geniş bir dönem içerisindeki bireylere hizmet sunmaktadır. Dolayısıyla büronun hizmet alanının belirli bir yaş grubu ile sınırlı olduğunu söylemek doğru değildir.

4.Danışma İlişkisinin Değerlendirilmesi

Dini danışma ilişkisi danışan kişinin yönelttiği soru ya da soruna dini danışmanın çözüm sunması şeklinde gerçekleşmektedir; ancak bu ilişki sıradan bir soru cevap ilişkisinin çok ötesindedir. Çünkü danışman ilgili problemin yanı sıra danışan kişinin psikolojik durumunu da göz önünde bulundurmaktadır ki ilişkiyi danışma ilişkisi kılan da budur. Büroda gerçekleşen danışma ilişkisi danışma ortamı ve danışma türüne göre iki şekilde ele alınacaktır.

4.1. Danışma Ortamının Değerlendirilmesi

AİRB -daha önce belirtildiği gibi- il müftülükleri içerisinde yer almaktadır ve yüz yüze ilişkiler büro ortamında gerçekleşmektedir. Elazığ AİRB büro çalışanları dışında diğer din görevlileri tarafından da kullanılmaktadır ki fetva makamı da bürodan bağımsız değildir. İki hizmeti birbirinden ayıran tek unsur sorunun içeriğidir. Aile ile ilgili sorunlar AİRB hizmeti altında kayıt altına alınmaktadır ve bu sorunlar sadece büro danışmanları tarafından çözülmektedir.

Büroların müftülük dahilindeki diğer birimlerden ayrı tutulması gerekmektedir. Çünkü danışma ilişkisi gizlilik esasına dayanmaktadır ki bu esas diğer kişilerden ve uyarıcılardan bağımsız bir ortam gerektirmektedir. Danışan kişiler sorunlarının sadece danışman tarafından bilinmesini istemektedir. Hatta bazı danışanlar büronun kapısını kapatmak için ısrarcı olmakta ve ortamda kamera olup olmadığını sormaktadır. Bu durum göstermektedir ki danışanlar sorununun çok özel olduğu düşüncesiyle ortamı kontrol etmek istemektedir.

Danışma ortamı, ilişki sürecinde gerekebilecek dini kaynakları da içinde barındırmalıdır. Bazı durumlarda danışman bir konuda kaynağa başvurma ihtiyacı hissedebilmekte ya da danışanı ikna etmek için kaynak göstermek zorunda kalabilmektedir. Benzer şekilde, danışan kişi ilgili kaynağı görmek isteyebilmektedir. Bu sebeple gerekli doküman ve kaynakların ortam içerisinde ulaşılır olması şarttır. Bunun yanında, danışma ortamındaki ışık, ses, koku, dekor gibi fiziksel uyarıcıların da danışanı rahatsız etmeyecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

4.2. Danışma İlişkisinin Gerçekleşme Şekline Göre Dağılımı

Görüşme Türü	2007	2008	2009	Toplam
Telefon	45	58	53	156
Yüz yüze	15	42	30	87
Mail/Dilekçe	-	-	-	-

Tabloya göre danışma ilişkileri %64 oranında telefon görüşmeleri ve %36 oranında yüz yüze görüşmelerden oluşmaktadır. Büroya daha hızlı ve daha kolay erişim sağlaması yönüyle telefon daha sık başvuru alan bir görüşme türüdür. Ayrıca danışan kişinin kendisini telefonda daha rahat ifade ettiği bir gerçektir. Her ne kadar yüz yüze görüşen danışan ve danışman birbirini tanımasa da kişinin şahsi durumunu ve sorununu bir başkasına anlatırken zorluk yaşamaması olağandır.

Büroda kayıt edilen telefon görüşmelerinin çoğu fetva hattına gelen sorular arasından aile ile ilgili olanların seçilmesi ile oluşmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi toplumun az bir kısmı aile rehberlik bürolarının varlığından haberdardır. Bu sebeple insanlar doğrudan fetva hattına ya da fetva makamına ulaşmaya çalışmaktadır ki her iki birim de aynı yerde hizmet vermektedir. Yapılan görüşmenin aile rehberlik hizmetine dahil edilmesini sağlayan tek belirleyici unsur danışma sorununun aileye ilişkin olmasıdır.

İl merkezinde yaşamayan ve büroya ulaşım imkanı bulunmayan kişilere erişim imkanı tanınması yönüyle de telefona sıklıkla başvurulmaktadır. Halk arasında müftülük çalışanlarının kurum dışında görev yapan Kuran Kursu öğreticisi ve imam gibi diğer din görevlilerinden daha güvenilir olduğuna dair yaygın bir düşünce vardır. Bu sebeple köy ve kasabalarda görev yapan din görevlilerinin yerine müftülüğe danışmayı tercih etmektedirler. AİRB ile fetva makamında çalışanların sorunlarla daha sık karşılaştığı için diğer din görevlilerinden daha tecrübeli oldukları doğrudur;

ancak birinin diğerinden iyi ya da kötü olması söz konusu değildir. Çünkü din görevlilerinin tamamı aldıkları akademik din eğitimi yanında kurum tarafından ilgili görevi yapmaya yeterli bulunarak yetki sahibi olmuşlardır. Sadece danışma bilgi ve becerisi konusunda büro çalışanları diğerlerinden elbette ileridedir ki danışanlar bu durumu göz önünde bulundurmak bir yana, danışmanların böyle bir eğitim aldıklarından bile habersizdir.

Danışanlar problemin çok karmaşık olduğu durumlarda ya da karı-koca birlikte danışmak istediklerinde yüz yüze iletişim türünü seçmektedir. Danışan için yüz yüze iletişim daha etkili olmaktadır. Çünkü çok sayıda soru sorma imkanı bulmaktadır. Telefonda halledilemeyecek kadar önemli olduğu düşünülen sorunlar için yüz yüze iletişim tercih edilmektedir. Bu tür önemli ve karmaşık sorunlarda danışan kişi ya da kişilerin isteği ve rızası ile çözümü kolaylaştırmak için danışma ortamına başka bir danışmanı da dahil etmek mümkün olmaktadır.

Mail ve dilekçe danışanlar tarafından hiç tercih edilmeyen iletişim türleridir. Telefonun sağladığı kolaylık düşünüldüğünde, bu iletişim türlerinin kullanılmaması şaşırtıcı değildir. Dilekçe, telefonla doğrudan iletişim imkanı veren kurumlar için tercih edilmemektedir. Mail ise toplum için yaygın kullanımlı bir iletişim türü değildir. Özellikle danışanların eğitim durumu göz önüne alındığında, birçoğunun bilgisayar kullanmadığını söylemek mümkündür.

5. Danışma Sorunlarının Değerlendirilmesi

İslam dini gerek bireysel gerek toplumsal meselelerde danışmaya önem vermektedir. Kişisel sorunlarda olduğu kadar, kişiler arası sorunlarda da istişarenin önemine vurgu yaparak (Şura,42/38) aile sorunlarında (Bakara, 2/233) ya da iş meselelerinde (Ali İmran, 3/159) danışmayı tavsiye etmektedir. Çünkü İslam bireysel çaba ile bireysel yarar amaçlayan bir yaşantı yerine, toplumsal yardımlaşma ve dayanışmaya dayanan bir yaşantıyı ön görmektedir. İnsan maddi ve manevi her tür sorununa başkasının desteği ve yardımıyla çözüm bulabilmektedir. Bu sebeple ihtiyaç duyduğu her konuda danışma ilişkisi içerisine girmektedir.

İnsanlar din ile ilişkilendirdiği her tür sosyal, ekonomik, psikolojik ve fiziksel sorunu danışma ortamına taşıyabilmektedir. Bürolarda dini danışman kimliği ile görev yapan vaiz, vaize ve din eğitimi uzmanları hizmet alanına giren tüm soru ve sorunları büyük bir titizlikle ele almaktadır. Çözümüne ulaştırılamayacak kadar ciddi bir sorunla karşılaşılması halinde DİB Din İşleri Yüksek Kurulundan yardım alınmakta; hizmet alanına girmeyen bir soru ya da sorunu olan danışanlar ise psikolog, doktor, avukat, polis vb. sorunun uzmanlarına ya da ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirilmektedir.

AİRB sadece aile konusunda yaşanan sorunlarla sınırlı tutulmuştur. DİB aile dışındaki sorunlar için de kişinin danışma ihtiyacı duyabileceği gerçeğini göz ardı etmiş ya da ilk kez uygulanan danışma hizmetini denemek amacıyla başlangıçta aile ile sınırlı tutmuş olabilir. Ancak ilk açılan bürolar yaklaşık 7 yıldır hizmet vermektedir ki bu süre hizmetleri değerlendirmek, eksikleri tespit edip gidermek ve hizmet alanını genişletmek için yeterli bir süredir. Mevcut hizmetler personelin danışma konusundaki bilgi ve beceri eksikliği nedeniyle yeterli değildir; bu sebeple Başkanlık din hizmeti veren tüm çalışanını psikoloji ve danışma eğitimi ile geliştirme ve danışma ve rehberlik uygulamalarının problem alanı genişletme yoluyla hizmetleri iyileştirmelidir.

Elazığ İl Müftülüğü, Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarının açıldığı ilk altı il müftülüğünden biridir. Büronun 2003 yılından bu yana süregelen yaklaşık 7 yıllık hizmet süresi, yaptığımız çalışmanın geçerliliği için yarar sağlamıştır. 2003 yılından itibaren büroya danışan kişi ya da danışılan probleme ait bilgiler farklı şekillerde kayıt altına alınmıştır. 2003-2006 yılları arasında sadece soru ve cevaplar kayıt defterlerine yazılmış ve bu defter belirli zamanlarda Başkanlık müfettişleri tarafından incelenmiştir. 2007-2009 yılları arasında danışma bilgileri Başkanlığın hazırladığı bir karteks üzerine kayıt edilmiş ve karteksler elektronik ortamda aylık periyotlarla Başkanlığa gönderilmiştir. Danışanların isim ve iletişim bilgileri istenmemektedir; ancak çok sıkıntılı durumlarda, danışan ile yakından ilgilenmek ve gelişimini izlemek amacıyla kendisinin isteği ve rızası ile iletişim bilgileri alınmaktadır. Karteks üzerinde soru, cevap, öneri ve yönlendirmelerin yanı sıra, görüşme türü,

görüşme saati/ tarihi ile danışanın cinsiyet, meslek, yaş, eğitim durumu ve medeni durum bilgisi de yer almaktadır. Dolayısıyla büronun hizmet verdiği bölgenin problem alanına göre eğitim ihtiyacını, eğitim düzeyi, yaş ve cinsiyet durumuna göre hizmetlerden yararlanma düzeyini tespit etmek ve hizmetleri bu doğrultuda şekillendirmek mümkündür. 2010 yılından itibaren sorular Başkanlığın kendi personeli için oluşturduğu elektronik sistem üzerine kayıt edilmektedir. Kurum tarafından sisteme giriş izni verilmediği için o yıla ait sorulara çalışmamızda yer verilmemiştir.

5.1. Sorunların Konu Alanına Göre Dağılımı

Yıllar	Aile İlişkileri	Evlilik	Cinsellik	Çocuk Eğitimi	Psikolojik Sorunlar
2003	7	9	15	1	-
2004	15	7	8	3	3
2005	19	10	6	5	1
2006	17	18	8	4	3
2007	21	32	2	2	3
2008	29	47	16	2	6
2009	21	51	9	-	2
Toplam	129	174	64	17	18

Soru ve sorunları yukarıda verilen konu alanlarından çok daha fazlası altında değerlendirmek mümkündür. Çünkü din ile ilişkilendirilen her tür soru büroya yöneltilebilmektedir. Sosyal ve psikolojik sorunların yanı sıra, ekonomik hatta fiziksel sorunlar dahi danışma konusunu oluşturmaktadır. Ancak çalışma kapsamında her problemi ayrı bir başlık altında değerlendirmek mümkün olmadığı için, sorular içerik bakımından yakınlığı göz önünde bulundurularak *aile ilişkileri, evlilik, cinsellik, çocuk eğitimi ve psikolojik sorunlar* olmak üzere beş farklı konu altında toplanmıştır.

Konular arasında aile ilişkileri %32, evlilik %43, cinsellik %16, çocuk eğitimi %4 ve psikolojik sorunlar %5 oranındadır. Görüldüğü üzere soruların büyük bir kısmı aile ilişkileri, evlilik ve cinsellik üzerinedir. Bu durum ailelerin eğitim ihtiyacını çok iyi ortaya koymaktadır. Toplumun bu yöndeki ihtiyacını fark eden ve mevcut hizmetlerin ötesine giderek bu ihtiyacı karşılama çabasına giren Elazığ İl Müftülüğü 2011 yılı Şubat ayında “Aile Okulu” adıyla yeni bir proje başlatmıştır. DPT tarafından SODES kapsamında desteklenen proje 2011 yılı Kasım ayına kadar devam edecektir. Proje kapsamında, Elazığ ilinin sosyal hizmetlerden yoksun bazı ilçe, belde ve köylerinden gelen ailelere konferans niteliğinde eğitim hizmeti verilmektedir. Hafta sonları il müftülüğünde gerçekleştirilen eğitim faaliyetlerine, evli çiftler 50 kişilik gruplar halinde katılmaktadır. Aile hukuku, çocuk eğitimi, aile sağlığı, aile içi şiddet, insan hakları, töre cinayetleri, aile içi iletişim, eşler arası uyumsuzluk, madde bağımlılığı vb. aile ile ilgili çeşitli konular ele alınmaktadır ve katılımcıların konu hakkında soruları cevaplanmaktadır. Eğitim sürecinde, ilgili kurum ve kuruluşlar ile işbirliği yapılarak eğitim konusuna göre uzman kişi ya da kişilerden yararlanılmaktadır. Din görevlilerinin dışında, doktorlar, avukatlar, polisler, psikologlar ve sosyologlar da bu süreçte yer alabilmektedir.

Aile Okulu Projesi aileyi merkeze alan sosyal bir projedir. Projenin müftülük tarafından yürütülmesi, dini kurumların ve din adamlarının toplumun sadece din eğitimi ihtiyacını değil, diğer sosyal ihtiyaçlarını da karşılamayı amaçladığını ortaya koymaktadır. AİRB ve fetva makamı sadece danışan kişilere hizmet verirken, bu proje sayesinde il ya da ilçe müftülüklerine danışma imkanı olmayan bireyler de dini

ve sosyal hizmet alma imkanı bulmuştur. Ayrıca katılımcı çiftler az bir zamanda, aile hayatları için yarar sağlayacak pek çok bilgi ve tecrübe kazanmaktadır.

Yukarıdaki tablo çocuk eğitimi konusunda ve psikolojik sorunlarda bürolara oldukça az oranda danışıldığını ortaya koymaktadır. Toplumda nikah ve talak gibi meselelerin İslami kurallara göre gerçekleşmesi ve çözülmesi gerektiğine dair yaygın bir düşünce varken, çocuk eğitimi ve psikolojik sorunlar dini yaklaşımdan bağımsız kabul edilmektedir. Hatta toplumun büyük bir kısmı çocuk eğitimini üzerinde düşünmeye ve yardım istemeye değer bir problem olarak görmemektedir. Birçok anne-baba çocuklarını okula göndererek onların eğitim ihtiyacını karşıladığını düşünmektedir. Genellikle çocukların olumsuz davranışları ile karşılaştıklarında doğrudan öğretmene başvurmakla yetinmektedir. Benzer şekilde, psikolojik sorun yaşayan kişilerin çoğu bir psikologdan yardım istemekte ya da hiçbir yardım almadan iyileşmeyi beklemektedir. Şüphesiz ki bu tür sorunlar için bir psikologa başvurmak doğrudur; ancak bazı psikolojik sorunların dini bilgi ve tecrübe eksikliğinden kaynaklanabileceği ya da dünyevi sorunların sebep olduğu ruhsal sıkıntılara dinin çözüm sunabileceği gerçeği salt psikolojik desteğin işlevsiz kaldığı danışma örnekleri ile desteklenmektedir. Zaten AİRB ciddi psikolojik sorunlar ile ilgilenecek düzeyde eğitim almış personele sahip değildir ve bu tür sorunlarla danışanlar psikologa yönlendirilmektedir; fakat birtakım ruhsal sıkıntılar dini danışmanın doğru yaklaşımı ve bilgilendirmesi ile giderilebilmektedir.

Tabloda belirtilen konu alanlarına ait soru ve sorun örnekleri aşağıda belirtilmiştir. Çalışma boyunca incelenen soru ve sorunların tamamına burada yer vermek mümkün olmadığı için her konuya dair birkaç tane soru örneği yeterli bulunmuştur. Soruları içeren kartekslerin bir kısmında danışma ve danışana ait bilgiler eksiktir. Bunun sebebi, 2007 yılından önceki kayıtların sadece soru ve cevaplara yer vermesi, bu yıldan sonraki kayıtlarda ise danışmanın her danışma ilişkisine ait tüm bilgileri edinme imkanı olmamasıdır. Özellikle danışana ait yaş, medeni durum, eğitim durumu gibi bilgileri öğrenmek danışman için kolay değildir. Bu sebeple, çoğu zaman sadece danışanın danışma sürecinde kendisi hakkında verdiği bilgiler kayıt edilmektedir.

5.2. Aile İlişkilerine Dair Sorunlar

“Allah’a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşta, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz Allah, kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez” (Nisa, 4/36). Bu ayet yaratılışın gayesi olan yüce vazifeyi yani ubudiyeti emredip, en büyük günahlardan olan şirki yasaklamakta ve devamında insanlar arası ilişkilerde iyiliği tavsiye etmektedir. Ayetin önce yaratıcı için en sevimli ve en sevimsiz işleri hatırlatması, daha sonra insanlara iyilikten bahsetmesi dikkat çekicidir. Ayete dayanarak, kişinin diğer insanlarla kurduğu olumlu ilişkinin onun yaratıcı ile ibadet yoluyla kurduğu ilişkiden hemen sonra geldiğini ve yine insanları küçük görerek kendini öven kişinin de şirke yakın bir yerde durduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla olumlu insan ilişkileri ibadet kadar önemli, olumsuz ilişkiler ise şirk kadar tehlikelidir.

İslamın insan ilişkilerine verdiği önem göz önüne alındığında aile ilişkilerinin ve aile rehberliğinin önemi de ortaya çıkmaktadır. Günümüzde ailelerin giderek küçülmesi, bireyler arasındaki sevgi, saygı ve güven duygusunun zayıflaması, çocuklara gösterilen ilginin ölçsüzlüğü, bencillik ve hırsın sebep olduğu lüks düşkünlüğü, kişilik bunalımları, aile bireylerinin görev ve sorumluluklar konusunda yaşadığı anlaşmazlık ve aile içi şiddet gibi sorunlar boşanma olaylarının artmasına, yeni nesillerin aile kurma düşüncesinden kaçıp gayri meşru ilişkiler yaşamasına ve aile kurumunun bozulmasına sebep olmaktadır (Koca, 2009:35).

AİRB aile ilişkilerinde yaşanan sorunlara cevap aramaktadır. Büroya danışılan bu sorunlar eşler arasında, ebeveyn-evlat arasında ve kardeşler arasında olmak üzere üç ayrı başlık altında ele alınmıştır. Bunların dışında akraba, arkadaş ya da komşular arası ilişkilerde yaşanan sorunlar da danışma ortamına taşınmaktadır; ancak bu sorunlar aile içi ilişkileri etkilemesi yönüyle diğer üç başlık altında değerlendirilmiştir. Mesela komşusu ile gayri meşru ilişki yaşayan birinin eşi ile yaşadığı sorunlar karı-koca ilişkisi altında ele alınmıştır.

5.2.1. Eşler Arasında Yaşanan Sorunlar

“Kendileri ile huzur bulasınız diye, sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi onun delillerindendir (Rum,30:21).” Eşler zaman zaman bu sevgi ve merhamete ters düşen davranışlarda bulunarak sorun yaşayabilmektedir. Bu sorunların bir kısmı evlilik öncesi döneme uzandığı gibi, bir kısmı da evlilik döneminde yaşanan saygı, hoşgörü ve güven eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Evlilik öncesinde tarafların birbirini yeterince tanımaması ya da kendilerini yanlış tanıması bu sorunlara kaynaklık etmektedir. Bunun yanında, aile rızası olmadan ya da salt aile rızası ile gerçekleşen evlilikler de olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Evlilik döneminde kendini gösteren sorunların başında baskı, şiddet, çok eşlilik, ihanet, ilgisizlik ve kıskançlık gelmektedir. Genellikle kadın danışanların yönelttiği bu tür sorunları çoğaltmak mümkündür. Özellikle nikah ve talak konusu ile cinsel sorunları da bunlar arasına dahil etmek mümkün iken, bu sorunlar kapsamlı ve çeşitli olması itibariyle ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Eşler birbirine iyi davranmak ve birbirlerinin duygusal beklentilerini karşılamak ile sorumludur; ancak toplumda bu sorumluluğu yerine getirmeyen kişilerin sayısı oldukça fazladır. Dahası erkeğin egemen olduğu bir toplum düşüncesi de bu durumu tetiklemektedir. Çünkü ilgisizlik, kıskançlık, baskı, hakaret ve şiddet gibi olumsuz davranışlar çoğunlukla ailenin erkek üyesi tarafından gösterilmektedir; ancak İslam dini bunu yasaklamaktadır. *Müminlerin iman bakımından en kusursuz olanı, ahlakı en güzel olanıdır. İçinizden ahlakı en güzel olanınız da kadınlarına en güzel davrananınızdır* (Ebu Davut, Sünnet:16). Hz.Muhammed erkeğin kadına karşı sergilemesi gereken tutum ve davranışı açıkça ortaya koymaktadır. Hadisinde iman ahlak ile, ahlakı ise kadın ile ilişkilendirmektedir. Ahlak tıpkı ibadet gibi imanın bir sonucu; kadına iyi davranmak ise güzel ahlakın bir gereği ve dinin mutlak bir emridir (Bakara, 2:223).

Kuran-ı Kerim eşler arasında yaşanan sorunlar için kendilerine sunulması gereken rehberlikten açıkça bahsetmektedir (Nisa, 4:35). Her iki taraftan seçilecek birer hakem yardımıyla eşlerin arasını düzeltmenin mümkün olduğunu söylemektedir.

AİRB danışanları bu tür sorunlar için danışan kişilere Kuran'ın emrettiği gibi güvenilir kimselerden, genellikle aile büyüklerinden yardım almayı tavsiye etmekte, hatta danışanın talebi halinde kendileri de ara buluculuk görevini üstlenmektedir.

Kuran-ı Kerim sadece aile sorunlarında değil her konuda insana rehberlik etmektedir. “Şüphesiz ki bu Kuran en doğru yola iletir (İsra, 17:9)” ayeti iman, ibadet ve ahlak konularının tümünü kapsamaktadır. Dolayısıyla aile bireylerine rehberlik eden, onlara yardım etmeye çalışan danışmanlar Kuran'ın tavsiye ettiği rehberlik ilkelerine bağlı kalmaktadır. Yardım sürecinde onlara öğüt verip (Zariyat,51:55), kötülüğü iyilik ile gidermeye çalışmaktadır (Kasas, 28:54).

5.2.2. Ebeveyn ve Çocuk Arasında Yaşanan Sorunlar

“Biliniz ki mallarınız ve çocuklarınız sizin için birer imtihandır (Enfal, 8:28).”

“Biz insana anne ve babasına iyi davranmasını emrettik (Lokman, 31:14).”

Yukarıda verilen ayetler, Kuran-ı Kerim’de ebeveyn için çocuğun, çocuk için ise ebeveynin yeri ve önemini hatırlatan ayetlere sadece birer örnektir. İslam aile ve aile ilişkilerine önem veren bir din olması itibariyle aile üyelerinin birbirine karşı sorumluluklarını birçok ayette hatırlatmaktadır. Anne-babaya çocukları ile imtihan edildiklerini hatırlatırken, çocuğa anne babasının doğum öncesi dönemden yetişkinlik dönemine kadar kendisi için yaptıklarını hatırlatarak onlara iyi davranmasını tavsiye etmektedir (Ahkaf, 46:15).

Ebeveyn-evlat arasında yaşanan sorunlar her iki tarafın da yanlış davranışlarından kaynaklanabilmektedir. Bazı anne babalar genellikle çocuklarının kendi istekleri doğrultusunda seçimler yapmamasından, dini ve ahlaki kurallara aykırı davranışlarda bulunmasından şikayet etmektedir. Oysa ki bu duruma sadece olumsuz çevre koşulları değil, ebeveynin çocuğa karşı olumsuz tutum ve davranışları da yol açabilmektedir. Bazı gençlerin ailesinin dini tutumuna ters düşen davranışları, genellikle baskıcı anne baba otoritesine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır (Peker, 2000:155); ancak bunun farkında olmayan anne ve babalar çaresiz kalarak

başkalarından yardım alma ihtiyacı hissetmektedir. İhtiyarlık döneminde ise anne babalar çoğunlukla çocukların kendilerine karşı ilgisizliği ve duyarsızlığından şikayet etmektedir. İslamın bu duruma verdiği cevap oldukça açıktır: Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara “öf” bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve güzel söz söyle (İsra, 17: 23).

Çocuklar da anne babalarından kaynaklanan bazı sorunlar için danışma ihtiyacı hissetmektedir. Bu sorunlar arasında ebeveynin çocuklarına karşı farklı muamelesi, mal paylaşımındaki eşitsizliği, yaşlılığın getirdiği huysuzluk ile toplumda kabul görmeyen birtakım istek ve davranışları yer almaktadır. Şüphesiz ki evlâdın anne babasının hatasına şahit olması olumsuz bir durumdur ve onlara söz söyleme hakkının bulunmaması durumu daha da güçleştirmektedir.

Hz.Muhammed “Bağıştâ bulunma konusunda çocuklarınız arasında adil olun” (Buhari, Hibe:12) diyerek evlada karşı muamelede eşitliğe dikkat çekmiştir. Hatta ebeveyn için çocuklara bağış yaparken adil davranmayı vacip gören ve hukuki bir gerekçe olmadan eşitliğe dikkat etmemeyi haram olarak niteleyen görüşler dahi mevcuttur (Çalış, 2003:124-131). Anne babaya bir çocuk diğerlerinden daha sevimli gelebilir; ancak bu sevgiyi hem o çocuğa hem de diğerlerine hissettirmek doğru değildir. Aksi takdirde çocuğun ebeveyne karşı öfke duyması ve kardeşler arasında kıskançlığın oluşması kaçınılmazdır. Hz.Yusuf’a karşı kardeşlerinin tavrı bu kıskançlığı çok iyi örneklemektedir. Bu tür sonuçlarla karşılaşmamak için ebeveynin gerek mal paylaşımında gerek ilgi dağılımında adil olması gerekmektedir.

Cahiliye dönemini hatırlatan ve bugün bile hala yaşatılan erkek çocuğunun kız çocuğuna üstün tutulması geleneği Hz.Muhammed’in kızı Hz.Fatma ile olan ilişkisine bakıldığında hiçbir haklı gerekçeye dayandırılmamaktadır. İslamda kadın erkek eşitliği esastır; ne kadın kadın olduğu için ikinci sınıftır, ne de erkek erkek olduğu için birinci sınıftır. İslamın kadın ve erkeğe bakışı cinsiyet temelinde değil, insanlık temelindedir. Erkek ve kadın, insan türünün eşit itibar ve potansiyele sahip

iki kategorisidir (Okumuş, 2009:36). Ancak günümüzde erkek çocuğunun neslin devamını sağladığı gerekçesi ile maddi ve manevi değerlerin paylaşımında anne babalar yanlı davranabilmektedir. Dolayısıyla ebeveyn ile çocuklar arasında bazen ömür boyu devam eden kırgınlıklar oluşabilmektedir. Hz.Muhammed çocukları öperken bile adil olunmasını tavsiye ederek durumun ciddiyetine dikkat çekmiş ve kız çocuğu ile erkek çocuğunu birbirinden ayırmayan kişinin cennete gireceğini söylemiştir (Ebu Davud, Edep:130).

5.2.3. Kardeşler Arasında Yaşanan Sorunlar

Kardeşler arasındaki sorunlar yukarıda bahsedildiği gibi ebeveynin yanlı davranmasından kaynaklanabildiği gibi onların ölümünden sonra gerçekleşen miras paylaşımı hususunda da yaşanabilmektedir. Bunun dışında ortak iş ve kazanç, kıskançlık, kardeş çocuklarının evliliği, anne-babanın bakımı, erkek kardeşin kız kardeş üzerinde baskı oluşturması gibi nedenler de birtakım sorunlara kaynaklık etmektedir.

Aşağıda aile ilişkilerine dair soru ve sorun örneklerine yer verilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen yaklaşık 400 sorunun tamamını burada vermek mümkün olmadığı için toplumun din eğitimi ihtiyacını ortaya koyan çarpıcı örnekler seçilmiştir. Danışmanlar tarafından karteks üzerine yerleştirilen danışana ait bilgiler arasında isim ve iletişim bilgisi bulunmadığı için kişilerin deşifre olması mümkün değildir. Ayrıca karteksler üzerinde bazı bilgilerin yer almaması, danışmanın ilgili bilgileri danışan kişiden öğrenme imkanı bulamayışının bir sonucudur.

Büro danışmanları tüm danışanlara ve sorunlara aynı özen ve dikkatle yaklaşmaktadır. Rehberlik ilkelerini gösteren *Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır, onlarla en güzel şekilde tartış.* (Nahl,16:125) ayetine uygun şekilde yaklaşarak sorunları çözmeye çalışmaktadır. Danışan kişinin dini çözüm arayışı, dini danışmanın ona karşı olumlu konuşmasını ve davranmasını gerektirmektedir. Çünkü danışma ilişkisinde danışanın kimliği ve problemin konusundan öte, danışanın problemini din ile ilişkilendirilmesi önem taşımaktadır.

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 2	Eğitim Durumu	: Üniversite
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 03.09.07/11.00	Meslek/ Yaş	: Çalışıyor/25
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Annem ve babam 30 yıllık evliler ve şu an ayrılıyorlar. Boşanma sebepleri yılların biriktirdiği olayların kine dönüşmesi. Birbirlerinden nefret ediyorlar. Öyle ki annem “Babanıza giderseniz sütümü helal etmem” diyor, babam da “Annenize yardımcı oluyorsunuz, onun tarafını tutuyorsunuz” diye kardeşlerimi de beni de görmek istemiyor, evine gidince bizi kovuyor. Çok üzülüyorum. Ne yapabilirim?

CEVAP: Anne ve babanız ayrılrsa da sizler anne babanızdan ayrılamazsınız. Anne ve babanıza karşı vazifelerinizi yapmakla mükellefsiniz. Anneniz istiyor diye babanızı, babanız istiyor diye annenizi terk edemezsiniz. Çünkü Allah her ikisine de iyilik ve ihsanda bulunmamızı istiyor. Annenizin “Sütümü helal etmem” demesi doğru değil, geçerli bir dua da değil. Siz babanıza saygıda kusur etmeyin sizi istemese de babanız olduğu için ve Allah rızası için yanında olmaya gayret edin. Zaten o size annenize yakın olduğunuz için kızıyor, onu sevdiğinizi anlayınca sizi kovmaktan vazgeçecektir. Aralarını bulma gayretiyle, birbirlerine söyledikleri olumsuz şeyleri onlara ulaştırmayın.

TAVSİYELER: Sabredin, onların iyiliği için dua edin. Büyüklerinizden ve onlara söz geçirebilecek kimselerden onları ikna etmek için yardım alın.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 3	Eğitim Durumu	: İlkokul
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 24.11.08/15.00	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/55
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Kayınpederim 80 yaşında. Bir hayat kadını ile ilişkisi var, parasını ona harcıyor. Onu vazgeçirmeye çalışıyoruz ama olmuyor. Ders vermek amacıyla ona bakmasak, onu eve almasak günah olur mu?

CEVAP: Öncelikle yaptığının ahlaka, dine, örf'e uygun olmadığını anlatabilecek, çevrenizde sözü dinlenir birileri varsa onlardan yardım almaya çalışın. Sizin sözünüze değil ama belki o kişinin sözüne itibar edebilir. Yine de vazgeçmeze sorumluluk ona aittir. Siz uyarı vazifenizi yapmış olursunuz ancak ona bakmamak ve eve almamak çözüm olamaz. Onu daha fazla kötülüğün içine atmış olursunuz. Size düşen onun yanında olarak yaptığının doğru olmadığını anlatmaya çalışmaktır.

TAVSİYELER: Ana baba zorlanmaz. Ana babası günah işleyen çocuk, bunlara bir kere nasihat eder. Kabul etmezlerse susar. Onlara dua eder. Ana baba günah işlemeyi emretseler de, yine onları üzmemeye, küstürmemeye çalışmalıdır. Günah olan emirleri yapılmaz ama, yine de onları üzücü söz söylemek caiz olmaz. Ana-baba kötü bile olsa, yine onlarla iyi geçinmelidir. Ziyaretlerini terk etmek büyük günahdır.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 11	Eğitim Durumu	: İlkokul
Görüşme Şekli	: Yüz yüze	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 24.01.08/11.00	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/36
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Eşim altı aydır bilgisayarın başından ayrılmıyor. Sabahlara kadar internette kalıyor. Beni aldattığını düşünüyorum. Benimle ve çocuklarla ilgilenmiyor. Birkaç defa kadınlarla msn’de görüştüğüne şahit oldum. Eşimi bu durumdan nasıl vazgeçirebilirim?

CEVAP: Bilgisayar doğru kullanıldığı zaman çok önemli bir teknolojik alettir. Bunu eşiniz gibi kötü amaçlar için kullanmak ise birçok evliliğin sonu olmuştur.

TAVSİYELER: Eşinizi farklı uğraşlara yönelterek bilgisayardan uzaklaşmasını sağlayın. Eve misafir çağırın, siz gidin. Mümkün merteye ona boş zaman bırakmayın. İmkanınız varsa tatile çıkın. Bunları yaparken fazla söylenmeden yapın.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Zaika BOZKURT BUDAK

Vaize

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 3	Eğitim Durumu	:Okumamış
Görüşme Şekli	: Yüz yüze	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 18.09.08/15.30	Meslek/Yaş	: Ev Hanımı/26
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Eşim çok zulmediyor, olur olmaz yerde dövüyor. Oruç tutmak için sahura kalktığımda dövüyor, namaz kılarken namazımı bozduruyor, küfrediyor. Ne yapacağımı şaşırdım dayanamıyorum, kocamı yola getirecek bir dua, muska yok mu?

CEVAP: Kadın eşine Allah'ın bir emanetidir. Ayrıca peygamberimiz “Sizin en hayırlınız kadınlarına karşı iyi davrananlardır” buyuruyor. Eşiniz bu hadislerin gereğini yerine getirmiyor bundan dolayı hesaba çekilecektir. Size bu durumda iki çözüm yolu gösterilebilir birincisi en sevimsiz helal olan boşanma ki böyle bir durumda arkanızda ya aileniz olmalı ya da siz ayaklarınızın üzerinde durabileceğiniz bir gelire sahip olmalısınız. Her iki durumda sizin için mümkün olmadığı için siz sabır ve dua ile Allah'a sığınıp ondan yardım istemelisiniz. Allah eşinin huysuzluğuna sabreden kadına firavunun hanımı Asiye(r.a.)'nin sevabını veriyor. Eşinizin ıslahı için namazlarınızın arkasından özellikle teheccüt namazının arkasından bol dua edin ümidinizi kesmeyin muska gibi şeylerden medet ummayın.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver Can

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 7	Eğitim Durumu	: Lise
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 26.07.07/10.45	Meslek/Yaş	: Çalışıyor/35
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Erkek

SORU: Komşumuzun hanımı ile görüşüyorduk. Son görüşmemizde aramızda bir yakınlaşma oldu ama beraberlik olmadan ben pişman oldum ve oradan ayrıldım. Eşimin bu olaydan haberi yok ama vicdan azabı duyuyorum. Bu olayı eşime anlatmak istiyorum ancak bunu anlattırsam evliliğimiz sona erecek. Ne yapmalıyım eşime anlatabilirim mi?

CEVAP: Öncelikle büyük bir hata işlemişsiniz ama olay daha da büyümeden sona erdirmeniz iyi olmuş. Sonuçta eşinizin bu olayı bilmesi evliliğinizi sona erdirecekse söylememeniz daha doğru. Sizin bir daha böyle bir şeye yönelmemeniz gerekir. Eşlerimiz bizim için bir emanettir, onlarla ilişkilerimizde bunu göz önünde bulundurmanız lazım. Sizi bu duruma sürükleyen sebepleri gözden geçirmelisiniz. En önemlisi eşinizle her şeyi paylaşmalısınız. Zinadan uzak durduğunuz gibi sizi bu yola yönelten şeylerden de uzaklaşmalısınız.

TAVSİYELER: Bu olayı aile birliğinin devamı için eşinize anlatmamanızı tavsiye ediyorum. Yaptığımız hatadan dolayı da Allah'dan af dilemelisiniz. Allah kendisine yönelenleri mutlaka affeder, yeter ki biz samimi olalım.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Zaika BOZKURT BUDAK

Vaize

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 4	Eğitim Durumu	:
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 09.07.09	Meslek/Yaş	: Ev hanımı
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Kadının kocası başka bir şehre çalışmaya gidiyor. Kayınpederinin yanında kalıyor. Kayınpederi tacizde bulunuyor. Eşine, kayınvalidesine söylüyor ama inanmıyorlar. Şimdi eşinin çalıştığı ilde onunla birlikte kalıyor. Ancak eşinin ailesi ile görüşmesini istemiyor. Böyle bir talepte bulunabilir mi?

CEVAP: Siz kayınpederinizle görüşmeyebilirsiniz. Hatta görüşmemeniz uygun olur ama eşinizin görüşmesine engel olamazsınız. Çünkü baba ne kadar kötü ve günahkar olursa olsun, evlat babasına bakmak ve ona karşı vazifelerini yerine getirmek zorundadır.

TAVSİYELER: Ana babası günah işleyen çocuk, bunlara bir kere nasihat eder. Kabul etmezlerse susar. Kayınpederinizin ıslahı için dua edin.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

5.3. Evliliğe Dair Sorunlar

Evlilik, birey hayatında olduğu kadar toplum hayatında da önemli bir yere sahiptir. Ancak günümüzde bireylerin aile içindeki sosyal ve ekonomik rolleri değişmiş, uniseks davranışlar ve yaşantılar gibi birtakım durumlar rol sınırlarını belirsizleştirmiştir. Geçmişte aile ilişkilerindeki rollerin kesinliği yerini bağımsızlığa değil, belirsizliğe bırakmış ve bu durum kaygı ve sürtüşmelerin sebebi olmuştur. Dolayısıyla evlilik ve evliliğe dair değer hükümleri de değişmiş; boşanma ve yeniden evlenme sayısı artmıştır (Tan, 1992:3).

Büroya danışılan evliliğe dair sorunları evlilik öncesi ve sonrası dönem olmak üzere iki grupta ele almak mümkündür. Evlilik öncesi döneme ait sorular arasında eş seçiminde dikkat edilmesi gereken hususlar yer almaktadır. Bu tür sorularla danışan kişilere danışmanların cevabı Hz.Muhammed'in tavsiyesi doğrultusundadır. O, eş seçiminde dikkate alınan dört husus arasından dini tercih etmeyi öğütlemiştir (Buhari, Nikah:15). Ancak günümüzde gerçekleşen evliliklere ve eşlerin yaşadıkları sorunlara bakıldığında Hz.Muhammed'in tavsiyesine ters düşen seçimler yapıldığı açıktır.

Evlilik öncesi dönemde sıkça danışılan sorunlardan biri de nişan döneminde tarafların ve ailelerin yaşadığı anlaşmazlıklardır. Çoğunlukla maddi sebeplerin yol açtığı bu tür problemler nişanın bozulması ile sonuçlanabilmektedir. Evlilik kişiler arasında yapılan bir anlaşmadır; ancak bazı aileler evliliği ticari bir anlaşma haline getirerek sonu gelmeyen maddi istek ve beklentileri ile karşı tarafı evlilikten vazgeçmeye mecbur kılmaktadır. Nişanın bozulması taraflar için yeni sorunları da beraberinde getirmektedir. Toplumda nişandan ayrılmış kişiler özellikle de bayanlar hoş görülmemektedir. Hatta bu durum onlar için bir evlilik engeli haline gelebilmektedir. Bu düşünce kısmen haklı görülebilir. Çünkü nişan döneminde nikah yapma geleneği oldukça yaygındır ve insanlar bu ihtimal üzerine nişandan ayrılmış kişilerle evlenmeye şüpheyle bakmaktadır.

Hangi sebeple olursa olsun nişan döneminde nikah yapma geleneği din adamları tarafından uygun görülmemektedir. Çünkü nişan eşlerin ve ailelerin birbirini tanımasını sağlayan evliliğe hazırlık dönemidir ve evlilik ile

sonuçlanmayacağı ihtimali her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Ancak bu husus birçok kişi tarafından göz ardı edilmekte hatta çoğunlukla aileler nikahın yapılması için ısrarcı olmaktadır. Dini danışmanlar, nişan döneminde nikahın imkanını ve doğruluğunu soran danışanlara resmi nikah olmadan dini nikah yapmanın yanlış olduğunu muhtemel sonuçları ile birlikte açıklamakta, hatta danışan kişilere dini nikahı resmi nikahtan sonra yapmalarını tavsiye etmektedir.

İslamın evliliğe verdiği önem Kuran-ı Kerim’de yer alan nikah ve talak ayetlerinin sayıca fazla ve üzerine düşünmeyi gerektirmeyecek kadar açıklayıcı olması ile kendini göstermektedir. Nikah karşı cinsten iki kişinin aralarında yaptıkları bir anlaşmadır, ancak salt cinsel ve duygusal bir bağ olmayıp her iki tarafa da çeşitli hak ve sorumluluklar yükleyen bir anlaşmadır. Gerek gayri meşru ilişkiyi engellemesi gerek neslin devamını sağlaması itibariyle nikah hem birey hem de toplum üzerinde olumlu etkilere sahiptir. Dolayısıyla nikah toplumsal bir olgu olup, aynı zamanda Hz.Muhammed’in sünneti olması (İbn Mace, Nikah:1) itibariyle dini bir tecrübedir.

Nikah toplumun en fazla bilgilendirilmeye ihtiyaç duyduğu konulardan biridir. Onu kişisel bir karar ya da sosyal bir beklenti olarak tanımlayan düşüncenin aksine, nikah hem tarafların hem de onunla ilişkili diğer kişilerin ve unsurların birtakım şartları taşımasını gerektiren önemli bir başlangıçtır. Dolayısıyla bireylerin evlilik engellerini ve şartlarını bilmesi ve dikkate alması bir zorunluluktur; fakat toplumda İslamın kendileri ile evlilik izni vermediği kişilerle birlikte olan ve evli olduğunu düşünen kişilerin sayısı oldukça fazladır. Kuran-ı Kerim evlilik izni verilmeyen bu kişileri açıkça ortaya koymaktadır (Nisa, 4:22,23,24).

Aile İrşat ve Rehberlik büroları sorunlara dini çözüm sunarak önemli bir sorumluluğu yerine getirmektedir. Ancak çare bulucu rehberlik kadar, önleyici ve koruyucu rehberlik de büyük önem taşımaktadır. Özellikle nikah konusunda DİB’in ciddi adımlar atması şarttır. İnsanların evlilik döneminden çok onun öncesinde bilgilendirilmesi, hangi durumların evlilik için bir engel ya da talak için bir sebep olduğunun öğretilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde İslamın şiddetle karşı çıktığı

gayri meşru ilişkiler (İsra,17:32) ve bu ilişkilerden meydana gelen çocukların sayısı artmaya devam edecektir.

Evlilik engellerine dair büroya danışılan sorunlar arasında süt kardeşliği meselesi fazlaca yer almaktadır. (Nisa, 4:23). İnsanlar çoğu zaman gerekmediği halde başkalarının özellikle de kardeşlerinin çocuklarını emzirerek ileride yaşanabilecek evlilik engelini ilk adımını atmaktadır. Süt kardeş olduklarını bilerek evlenmek isteyenlerin yanı sıra, süt kardeş olduklarını evlendikten sonra öğrenen ya da süt kardeşliğinin nikaha engel olduğunu (Nisa,4:23) çok geç öğrenen danışanlar büroya başvurmaktadır. Danışmanlar mezhep değişikliğini bir alternatif olarak gösterse de, çocukların ileride yaşayabilecekleri sıkıntıları hatırlatarak bilinçsizce yapılan süt anneliğini engellemeye çalışmaktadır.

Çok eşlilik konusu büroya sıkça yöneltilen sorular arasındadır. Eşinin yaşlılığını, huysuzluğunu, fiziksel ya da psikolojik rahatsızlığını sebep göstererek onu boşamadan yeni bir nikah yapmanın imkanı fazlaca sorulmaktadır. İslamın çok eşliliği hoş gördüğü hatta tavsiye ettiğine dair toplumda yer etmiş yanlış bir düşünce bu tür talebi olan erkeklerin gerekçesi haline gelmiştir. İslam dini çok evliliği yasaklamamış, ancak tek evliliği tavsiye etmiştir (Nisa,4:3). Çok evliliği zorlaştıracı birtakım şartlar koymuş, çok evliliği dört kadınla sınırlamıştır (Aras, 2007:188).

Nikah ve talak sorunları dini danışmanların çözüm sunarken en fazla zorluk yaşadığı sorunlar arasındadır. Mesela bayan bir danışmanın çok eşliliğin imkanını soran erkek danışana verdiği olumsuz cevap danışan için duygusal ve yanlı olarak görünebilir ve erkek bir danışmanın kendisine hak vereceği düşüncesiyle hemcinsi bir danışman ile görüşmek isteyebilir. Oysa ki dini danışmanın cinsiyeti ne olursa olsun kendisine verilen cevap değişmeyecektir. Yine de iletişim kolaylığını sağlamak ve bayan personeli buna benzer danışma ilişkileri ile yıpratmamak için bürolarda erkek danışmanların bulunması bir zorunluluktur. Ayrıca danışanın cinsiyeti bir yana, nikah ve talak konusunda insanlara içinde buldukları olumsuz durumu ifade etmek de kolay olmamaktadır. Bir kadın danışan düğününden birkaç gün önce büroyu arayarak daha önce bir kez nişanlandığını, nikah yaptığını ve nişandan ayrıldığında

eski nişanlısının kendisini boşamadığını söylemektedir. Bu durumda danışan kişiye hala eski nişanlısının nikahında olduğunu, bu sebeple yeni bir nikahın mümkün olmadığını söylemek danışman için zordur. Aynı şekilde böyle bir durumu yaşamak ve bu sorunun üstesinden gelmek danışan kişi için de kolay değildir. Bu yönüyle, bürolarda sunulan din hizmeti sadece bir öğretim faaliyeti olmayıp danışanın psikolojik durumunu dikkate alan bir danışma ve rehberlik hizmetidir.

Evliliğe dair sorunlar arasında nikahtan sonra yer alan diğer bir konu da şüphesiz ki talaktır. Yukarıda belirtildiği gibi toplumun nikah ve talak konusundaki bilgisizliği büroya yönelttikleri sorularla kendini göstermektedir. İslam hukukçuları bu sorunların çözümü için çalışırken, din eğitimi uzmanları da bu çözümleri onlara sunmak için gereken kişi ve yöntemleri geliştirme ve iyileştirmeye çalışmaktadır. Din İşleri Yüksek Kurulu üye ve uzmanları tarafından büro personeline nikah ve talakla ilgili seminer verilmesi ve bu konuda doküman temin edilmesi gerekmektedir (Koç, 2007:648).

Toplum boşandığı halde birlikte yaşamaya ve karı-koca ilişkisini sürdürmeye devam eden birliktelik örnekleri ile doludur. Bunların bir kısmı nikahın sona erdiğinden habersiz iken, bir kısmı da bilerek bu birlikteliği sürdürmektedir. Nikah ve talakın inceliklerinin farkında olarak evliliğini sürdüren çift sayısı öylesine azalmıştır ki neredeyse çiftlerin tamamına yakınının evliliklerini sorgulaması ve bir din görevlisine başvurması zorunluluk haline gelmiştir.

İslam dininde talak hoş görülmemekte ve tavsiye edilmemektedir (Nisa,4:19). Çünkü hem bireysel hem de toplumsal yarar sağlayan ve İslam tarafından kuvvetle tavsiye edilen nikaha son vermektedir. Hz.Muhammed, *Talak Allah için helaller arasında en sevimsiz olanıdır* (Ebu Davut, Talak:3) buyurarak talakın dini durumunu açıkça ortaya koymaktadır; ancak tarafların kendilerine ve çevresine zarar veren bir evliliği sürdürmek yerine boşanmaları kabul edilir bir durum olup İslam buna imkan tanımıştır. Talakın hangi şartlarda gerçekleşeceğini, geri dönüşün imkanını ve talak sırasında ve sonrasında yapılması gerekenleri açıkça ifade etmiştir (Bakara, 2:227-241).

Büroya talak konusu ile başvuran danışanların çoğunu kadınlar oluşturmaktadır. Üç talak, mehir, iddet ve nafaka kadınların sıkıntı yaşadığı konuların başında gelmektedir. Danışanlar arasında boşama ifadelerinin aynı anda üç kez kullanılması halinde geri dönüşün mümkün olmadığına dair yaygın bir düşünce dikkat çekmektedir. Bu düşünceyi taşıyan yaşlı bir kadın büroya danışarak seneler önce eşinin kendisini üç talak ile boşadığını, o tarihten bu yana aynı evde yaşamaya devam edip farklı odalarda kaldıklarını söylemiş ve eşi bakıma ihtiyaç duyacak kadar yaşlandığı için onunla aynı odada kalmalarının dini bir sakıncası olup olmadığını sormuştur. Bu soru nikah ve talakın insanlar tarafından nasıl anlaşıldığını gösteren çarpıcı örneklerden sadece bir tanesidir.

Aşağıda evliliğe dair soru ve sorun örneklerine yer verilmiştir.

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 3	Eğitim Durumu	:
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 22.12.08/16.20	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/39
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Eşim kız kardeşimin kızı ile iki yıldır birlikte imiş. Hocanın biri nikah kıyabilirsiniz demiş. Aralarında nikah kıymışlar. Benim yeni haberim oldu. Eşim seni bırakmam diyor, ikimizle de evli olmak istiyor. 3 çocuğum var. Ayrılıp ayaklarımın üzerinde durabilme imkanım yok, bu şekilde ikimizle birlikte evli olması mümkün mü?

CEVAP: Kadın kız kardeşi, teyzesi, halası yeğeni ile aynı anda nikahlanamaz, bu evlenme yasakları içerisinde. Siz ve yeğeniniz (teyzesi oluyorsunuz) aynı anda bir nikahta tutulamazsınız, bu caiz değil.

TAVSİYELER: Eşiniz ve yeğeniniz çok büyük bir yanlış yapmışlar ayrıca büyük günaha girmişler. Hemen ayrılıp bu ilişkiye son vermeliler çünkü yaptıkları nikah geçerli değil. Hoca bu evliliğe izin vermiş ama büyük ihtimalle hoca değildir, sizi aldatmışlar. Siz de eğer evliliğinizi devam ettirmek istiyorsanız sabreder ve devam edersiniz. Bu konuda bilinçli, akli başında yakınlarınızdan yardım alabilirsiniz.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 3	Eğitim Durumu	: Lise
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Bekar
Tarih/Saat	: 15.10.07/10	Meslek/Yaş	: Çalışmıyor/19
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Amcaoğlu ile birbirlerini seviyorlar, evlenmek istiyorlar. Ancak kızın annesi delikanlıyı bir sefere mahsus emzirdiğini söylüyor. Her iki taraf da hanefi mezhebine mensup. Şafii mezhebine göre evlenilebileceklerini öğrenmişler, mezhep değiştirip evlenebilirler mi?

CEVAP: Sorunun cevabı için Din İşleri Yüksek Kurulu ile görüşüldü. Gereken durumlarda mezhep değiştirmeye gerek kalmadan bir diğer mezhebin hükümlerine göre hareket edilebileceği, dolayısıyla çiftin istiyorlarsa evlenebilecekleri söylendi.

TAVSİYELER: Mezhep taklidi ile evlenebilmeleri mümkün olmakla birlikte bu işin toplumsal boyutunu da düşünmeleri gerektiği üzerinde duruldu. İleriki zamanlarda içlerinde sürekli bir şüphe ve tedirginlik olabileceği bunun da hayatlarını olumsuz etkileyebileceği hatırlatıldı. Çevreden de “siz kardeş değil miydiniz?” sorusunun sorulabileceği söylendi.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 6	Eğitim Durumu	:
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 10.02.09/10.40	Meslek/Yaş	: Ev hanımı
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Eşi ile bir ay önce kavga etmişler. Bu kavga esnasında eşi ona üç defa “boş ol” demiş. Bunun üzerine babasının evine gitmiş. Şimdi geri dönüp evliliği devam ettirmek istiyor. Evliliklerini devam ettirmeleri mümkün mü?

CEVAP: Bir erkek nikahlı eşini, iki âdet kanaması arasındaki süre içinde ancak bir talak ile boşayabilir; yani kaç kez derse desin bir talakla boşamış olur. Kadını daha sonraki iki âdet arasında iken bir daha boşarsa ikinci boşama da gerçekleşmiş olur. Daha sonrakinde bir daha boşarsa üçüncü boşama gerçekleşir; işte bu takdirde bu çiftin evliliğe dönmeleri -kadın ciddi olarak (birinci eşe dönmek için bir çare olarak değil) ikinci bir evlilik geçirmedikçe- imkansız hale gelir. Sizin durumunuzda, yeniden nikah akdi yaparak evliliğe dönebilirsiniz, ama kocanızın iki boşama hakkı kalmış olur, bundan sonra bu hakkı kullanmayın.

TAVSİYELER: Boşama kelimeleri son derece tehlikeli lâfızlardır. Ne şakası, ne de ciddisi sevimli olmaz. Boşama anlamına gelen kelime ve sözlerden dikkatle uzak kalınmalı, böyle cümle ve kelimelerle kadını korkutmak cihetine dahi gidilmemelidir. Zira bu gibi kelimelerin korkutma veya sevindirme niyeti hükmü değiştirmez. Hemen hepsi de aile bağına bir anda koparıp yok edebilir. Sizde bundan sonra eşinizle ilişkilerinize dikkat edin, onu böyle bir sözü söyleyecek dereceye getirmeyin ve sorunlarınızı konuşarak çözmeye çalışın.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 5	Eğitim Durumu	: İlkokul
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 15.05.07/14.30	Meslek/Yaş	: Emekli/50
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Erkek

SORU: Kızımı üç yıl önce nişanladım, nişanla beraber dini nikahlarını da kıydık. Ancak daha sonra kızımın nişanı bozuldu. Kızımın ifadesine göre boşama veya buna benzer ifadeler kullanılmamış. Bu yıl tekrar kızım nişanlandı. Acaba kızımın önceki nikahı devam eder mi? Bu durumda ne yapmamızı tavsiye edersiniz?

CEVAP: Kızınızın önceki nikahı devam ediyor. İslam'a göre nikah, nişanın bozulmasıyla sona ermez. Nikahın sona ermesi için mutlaka boşama ifadelerinin kullanılması gerekir.

TAVSİYELER: Babaların kızlarını evlendirirken dini nikahtan önce resmi nikahı şart koşmaları gerektiğini ifade ettik.

YÖNLENDİRMELER: İki tarafın aile büyüklerinin bir araya gelerek boşanmış olduğuna hükmetmeleri ile kızımın boşanabileceğini ya da problem çıkarmazsa erkeğin boşama sözlerini söyleyerek boşanabileceklerini ifade ettik.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Zaika BOZKURT BUDAK

Vaize

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 4	Eğitim Durumu	: Yüksekokul
Görüşme Şekli	: Yüz yüze	Medeni Durum	: Bekar
Tarih/Saat	: 18.06.09/15.40	Meslek/Yaş	: Çalışıyor/22
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Erkek

SORU: Dokuz ay önce nişanlandım. Nişanlandığım günden itibaren nişanlıma karşı içimde bir şey oluşmadı. Ben daha başında iken ayrılmak istedim. Annemin babamın ısrarıyla bu iş nikaha hatta düğüne kadar geldi. Yakında düğünümüz olacak. Ama benim içimdeki duygular değişmedi. Bu evliliği yapmak istemiyorum, evlensem bile kısa zamanda boşanacağımı düşünüyorum. Bu işten vazgeçersem sorumluluğum ne olur. Bana bu konuda yardımcı olabilir misiniz?

CEVAP: İlk anda kararınızı vermeniz daha iyi olurdu. İş içinden çıkılmaz bir noktaya gelmiştir. Bu durumda bizim size evlenin veya ayrılın dememiz mümkün değil. Ancak eğer bu işi sonlandırılırsanız nişanlınıza maddi ve manevi anlamda çok büyük zarar vermiş olacaksınız. Evliliğin şartları gerçekleşmemesine rağmen ortada nikah olduğu için sonuçları çok ağır olur. Tabi ki bu durum evlendikten sonra boşanmaktan daha iyidir diyebiliriz.

TAVSİYELER: İyi düşünün ve iyi karar verin. Bu işin sonlandırılmasında en büyük zararı kadının göreceğini unutmayın.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Zaika BOZKURT BUDAK

Vaize

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 5	Eğitim Durumu	: Lise
Görüşme Şekli	: Yüz yüze	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 23.07.07/10	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/25
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Babam vefat ettikten sonra maddi durumumuz iyi olmadığından onun maaşını alabilmek için eşimden boşandım. Ancak evliliğimiz devam etti. Sonradan duyduk ki bizim evliliğimiz bitmiş ancak hulle yaparsak yeniden evlenebilirmişiz. Bu sözleri duyduğumuz andan itibaren (bir aydır) aynı evde olmamıza rağmen aile hayatı yaşamıyoruz. Eşim ailesinin yanında, ben ailemin yanında kalıyorum, eşim boşanmışız diye benimle hiç konuşmuyor. Bir sorunumuz da çocuğumuz olmuyor ancak kusur eşimde. Bu olayı da bahane ederek benim ondan ayrılmamı istiyor. Gerçekten evliliğimizin geri dönüşü yok mu?

CEVAP: İslamda boşanma hakkı üçtür. Resmen boşanmakla bir boşanma hakkınızı kullanmışsınız. Boşanmadan hemen sonra ailevi ilişkilerinizi devam ettirmişsiniz. Bu sebeple yeni bir nikaha gerek kalmamış evliliğiniz devam ediyor. Hulle gibi hilelerin dinimizde yeri yoktur.

TAVSİYELER: Ölen babanın maaşını almak için yapılan iş caiz değildir. Hile büyük günahlardandır, bu durumda kul hakkı da vardır. Hemen bu maaşı kestirip resmi nikahınızı yaptırın. Çocuk konusunda ona anlayışla yaklaşın evliliği devam ettirme isteğinizi anlatırsanız o da yuvasını dağıtmak istemeyecektir.

YÖNLENDİRMELER: Eşinizle birlikte müftülüğümüze gelerseniz eşiniz de bu tutumunun yanlış olduğu konusunda bilgilendirilir. Doğruları bizzat öğrenir.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

5.4.Cinselliğe Dair Sorunlar

Evlilik karşı cinsten iki kişi arasında duygusal bir bağ oluşturan, onlar için birtakım hukuki sonuçlar doğuran ve cinsel ilişkiyi meşru kılan karşılıklı bir anlaşmadır. Nikah taraflara cinsel ilişki hakkını tanıırken beraberinde birtakım sorumlulukları da getirmektedir. Her karşılıklı ilişkinin gerektirdiği gibi cinsel ilişkide de tarafların rızası ve beklentisi dikkate alınmalıdır. Cinsel ilişki sadece fiziksel bir ilişki olmayıp neslin devamını sağlaması yönüyle sosyal sonuçlar doğuran ve yanlış yaşanması ile psikolojik tahribata sebep olan çok yönlü bir ilişkidir.

İslam cinsel ilişkiye dair bazı sınırlayıcı hükümler getirmiştir (Bakara,2:187,222,223). Bu sınırlar hem insanın fiziksel ve ruh sağlığına zarar veren davranışları engellemesi, hem de insana şehevi isteklerinde dikkat ve kontrolü kazandırması yönüyle önem taşımaktadır. Çünkü *Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatının geçimliğidir. Oysa asıl varılacak güzel yer ancak Allah'ın katındadır* (Ali İmran, 3:14) ayetinde belirtildiği üzere kadınlar dikkat çeken unsurlar arasındadır. Dolayısıyla İslam koyduğu hükümlerle hem eşleri hem de onlardan meydana gelecek çocukları fiziksel ve ruhsal açıdan korumaktadır.

Cinsel sorunlar ergenlik döneminden ihtiyarlık dönemine kadar uzanan geniş bir süreci kapsamaktadır. Bu sebeple sadece eşler arasında yaşanan sorunlarla sınırlı tutulmamıştır. Cinsel sorunların bu kadar erken bir dönemde başlayıp ileri yaşlara kadar devam etmesi mevcut eğitim programlarının ve toplumdaki ahlaki yargıların bir sonucudur. Öyle ki cinsiyet eğitimi hala doğruluğu üzerinde tartışılan konular arasındadır. Okul öncesi dönemde cinsiyet farkını kavramaya başlayan ve cinsiyet ile ilgili sorularına ailesi tarafından *ayıp, günah, çirkin* vb. cevaplar alan çocuk, örgün eğitim boyunca ilgili dersler içerisinde yer verildiği kadarıyla cinsel konularda bilgi edinmektedir. Bilme ihtiyacı doğru ve yeterli bir şekilde karşılanmayan birey yanlış davranışlarda bulunabilmektedir. Dolayısıyla, cinsiyet eğitimi kritik dönemlerde gereken ölçüde ve doğru kişilerce verilmediği sürece hem bireyin hem de toplumun olumsuz sonuçlarla karşılaşması kaçınılmazdır.

Cinsel sorunlar üzerine kurulan danışma ilişkilerinin çoğu evli danışanlar ile gerçekleşmektedir. Yukarıda değinildiği gibi, bu durum evlilik öncesi dönemde karşılanmayan eğitim ihtiyacının bir sonucudur. Taraflar evlilik öncesinde cinsel yaşamı salt fiziksel bir ilişki olarak görmekte, hatta birçok kişi cinsel ilişkiyi evlilik amacı olarak kabul etmektedir. Oysa İslam için bu ilişki bir amaç değil, araçtır. İslam dini evliliğe önem vermektedir; ancak Hz.Muhammed ümmetine evliliği ve çoğalmayı tavsiye ederken sayı bakımından çokluğu amaç olarak göstermeyip, onu İslam dinine sağlayacağı katkı için bir araç olarak sunmaktadır. Bu sebeple, eşlere cinsel ilişkinin mahiyetine dair bilgilendirici rehberlik sunulması şarttır.

Evli danışanların yaşadığı cinsel sorunlar ilişki öncesinde, devamında ve sonrasında görülebilmektedir. İlişki öncesine ait sorunların temelinde çoğunlukla kaygı, korku ve isteksizlik hali yatmaktadır. İlişkinin devamında yaşanan sorunlar ise genellikle tarafların fiziki ve dini açıdan uygun olmayan isteklerinden kaynaklanmaktadır. İlişki sonrasında ise yanlış davranışların sebep olduğu fiziksel ve ruhsal tahribatın yanı sıra, istenmeyen ya da gerçekleşmeyen gebelik vb. sorunlar yaşanmaktadır. Kürtaj, tüp bebek, doğum kontrolü, adet hali ve ters ilişki büroya sıklıkla danışılan konulardan bazılarıdır. Diğer problem alanlarında olduğu gibi bu konularda da çoğunu kadınların oluşturduğu danışanlar, eşlerinin dini hükümlere ters düşen istek ve davranışları karşısında çaresiz kalarak büroya danışmaktadır. Danışanlar arasında eşinin kendi rıza ve isteğini dikkate almadığından şikayet edenler olduğu gibi, şiddete varan olumsuz davranışlara maruz kalanlar da vardır. Üstelik şikayet edilen eşler arasında dini sorumluluklarını bilen ve yerine getiren kişilerin bulunması şaşırtıcıdır. Bu kişilerin ibadetlerinde gösterdiği dikkat ve hassasiyeti eşleriyle olan ilişkilerinde göstermemesi rehberlik ihtiyacını çok iyi ortaya koymaktadır.

Cinsel sorunları için büroya danışan kişiler kendilerini ifade etmekte zorluk yaşayabilmektedir. Toplumda bu tür sorunların dışa vurulmasını doğru bulmayan bir düşünce varken danışanların iletişim sürecinde utanması ve sıkılması olağandır. Bu sebeple büro danışmanları kendilerine karşı rahatlatıcı bir tutumla yaklaşmakta ve onlara sorunları ile başa çıkmalarını sağlayacak bilgilerin yanı sıra, olumlu ilişkiler

geliştirmelerine yardımcı olacak birtakım tavsiyeler de vermektedir. Ayrıca danışanları muhtemel diğer sorunlar hakkında uyararak onlara önleyici rehberlik de sunmaktadır. Çünkü cinsel sorunların birçoğu çözülmediği takdirde eşler üzerinde daha ciddi fiziksel ve ruhsal sorunlar oluşturabilmektedir.

Büro danışmanları cinsel konularda rehberlik sunarken dini bilgi ile birlikte tıbbi bilgiye de sahip olmak zorundadır. Çünkü dini hükümler fiziksel şartlara göre değişmektedir. Mesela İslam dininde tüp bebek uygulaması tartışmalı bir konudur. Bu konuda danışan kişiye dini açıdan tüp bebek uygulamasının tamamen doğru ya da tamamen yanlış olduğunu söylemek yerinde bir cevap olmamaktadır. Dinin bu uygulamayı hangi durumlarda uygun gördüğü ve görmediğine dair açıklama yaparken tıbbi bilgilerden yararlanılmaktadır. Bu sebeple dini danışmanların problem alanlarına giren doğum kontrolü, tüp bebek vb. konulardaki tıbbi gelişmelerden haberdar olması gerekmektedir. Dolayısıyla Başkanlık tarafından büro danışmanlarına ilgili gelişmeler ve gelişmelere bağlı olarak ortaya konan dini hükümler hakkında doküman temin edilmelidir.

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 2	Eğitim Durumu	:
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 27.05.09	Meslek/Yaş	: Çalışıyor
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Erkek

SORU: Eşim psikolojik yönden rahatsız, tedavi görüyor ve ilaç kullanıyor. Hamile olduğunu anladık ancak ruh hali bir çocuğa bakabilecek durumda değil, sakat doğma ihtimali de var. Çocuğu aldırmanızı caiz mi?

CEVAP: Fıkıhçılar, sakat doğma ihtimaliyle çocuğun aldırılmasını caiz görmüyorlar. Özürlü doğmuş bir çocuk, o özür gerekçesiyle nasıl öldürülemezse, ana rahminde yaşamaya başlayan cenin de özürlü doğma ihtimaliyle aldırılmaz, yani öldürülemez. Kaldı ki, bazen sakat doğacağı zannedilen cenin sağlıklı dünyaya gelebiliyor. Yahut da sakatlık derecesi, yaşamını zorlaştıracak boyutta olmuyor. Çocuğun aldırılması ancak annenin hayatının tehlikeye girmesi durumunda caiz olabiliyor. Bu konuda deniyor ki: Rahimdeki ceninin hayatı henüz tam değildir. Ama annenin hayatı tamdır. Tam olan bir hayat, tam olmayan hayata feda edilmez. Öyle ise ölüm tehlikesi beliren bir annenin hayatını kurtarmak için nakıs hayatlı cenin aldırılabilir. Bu, meşru bir mazerettir. Bunda görüş birliği de vardır. Ancak sizin durumunuzda annenin hayatı tehlikesi söz konusu değil annenin ruh hali iyi değilse ona yardımcı olacak kimseler aracılığıyla çocuğun bakımı sağlanabilir.

TAVSİYELER: Annenin ruhsal durumunu bilmiyoruz ama her işte bir hayır vardır diyoruz. Bazen şer zannettiğimiz şeylerde hayır olabilir. Belki de anne bu çocuk sayesinde yeniden hayata tutunabilir, sağlığına kavuşabilir. Anneye böyle telkinlerde bulunmanız güzel olur.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU**KİŞİSEL KARTEKS**

Kişi Numarası	: 5	Eğitim Durumu	: Lise
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 17.10.2008/10.40	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/25
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Eşim ters ilişki yapmak istiyor. Benim okuduğum kadarıyla günahmış, eşimi nasıl vazgeçirebilirim?

CEVAP: Karısına arkadan yaklaşmak çok çirkin bir hareket ve haramdır. İnsanın tabiatına şeref ve onuruna aykırıdır. Siz de bu işin çirkinliğini ve haramlığını eşinize anlatabilirsiniz.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Zaika BOZKURT BUDAK

Vaize

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 3	Eğitim Durumu	: İlkokul
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	:01.05.09	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/51
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Eşim 62 yaşında cinsel güduları çok fazla. Geceleri erotik yayınlar izliyor. Her gün canı istediği her an benimle birlikte olmak istiyor. 35 yıldır idare ettim ama artık hastayım çekemiyorum, istemiyorum. Evde genç çocuklarım var. Onlardan bile utanmıyor. Ben ona yaklaşmadığımda bana senin okuduğun Kuran, kıldığın namaz kabul olmaz diyor. Zoruma gidiyor ne yapmalıyım?

CEVAP: Allah (c.c) mümin erkek ve kadınlara Nur suresi 30-31. Ayetlerde “Gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar ” buyuruyor. Öncelikle eşinizi bu tür yayınlardan uzak durması konusunda ikna etmeye çalışınız, gerekirse bu konuda sözünü dinleyeceği bir kişiden yardım alınız. Çünkü bu tür yayınlar şehveti artırır. Aile huzurunuzun devamı, eşinizin yanlış bir yöne sapmaması, zina işlememesi için de siz sevabını Allah’tan umarak elinizden geldiğince eş olmaya gayret gösterin. Rahatsız olduğunuz ve istemediğiniz zamanlarda ise ona durumunuzu anlatıp ikna etmeye çalışın.

TAVSİYELER: Bu arada eşinizin ıslahı için dua etmeye devam edin.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 4	Eğitim Durumu	:
Görüşme Şekli	:Yüz yüze	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 12.03.08/15.05	Meslek/Yaş	: 43
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Erkek

SORU: Eşinin bir hastalık dolayısıyla yumurtalıkları alınmış ve çocukları olmuyor. Yumurta nakli ile çocuk sahibi olmaları caiz mi?

CEVAP: Din işleri yüksek kurulunun bu konudaki fetvası şöyle: Kadın veya erkekteki bir kusur sebebiyle tabi ilişkiyle gebeliğin gerçekleşmesi mümkün olmadığı takdirde, döllendirilecek yumurta ve sperm, her ikisinin de nikahlı eşlere ait olması, yani bunlardan herhangi biri yabancıya ait olmaması, döllenmiş olan yumurtanın, başka bir kadının rahminde değil, kendi rahminde (yumurtanın sahibi olan eşin rahminde) gelişmesi, bu işlemin gerek anne-babanın gerek doğacak çocuğun maddî, ruhî ve aklî sağlığı üzerinde olumsuz bir etkisinin olmayacağı tıbben sabit olması şartıyla, normal yoldan gebe kalması ve anne olması mümkün olmayan evli hanımların, çeşitli tıbbi yollarla gebeliklerinin sağlanmasında, İslâmî hükümler açısından bir sakınca görülmemektedir. Başka bir kadının yumurtası veya kocası dışında yabancı bir erkekten alınan sperm ile bir kadının gebeliğinin sağlanmasının ise insanlık duygularını rencide etmesi ve zina unsurlarını taşıması sebebiyle caiz değildir.

TAVSİYELER: Çocuk sahibi olamamak da Allah'tan gelen bir imtihan olarak görülmeli yanlış uygulamalara girilmemelidir. Allah'tan hayırlı evlatlar istemeye devam edilmelidir.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU**KİŞİSEL KARTEKS**

Kişi Numarası	: 10	Eğitim Durumu	: İlkokul
Görüşme Şekli	: Yüz yüze	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 17.09.08/14.30	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/25
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Gayri meşru bir ilişkim var. Bunun sonucunda hamile kaldım. Eşime hamile olduğumu söyledim. Maddi durumumuz iyi olmadığı için eşim de bu bebeği istemiyor. Bende başka birinden olduğu için istemiyorum. Aldırmak istiyorum dinen caiz mi?

CEVAP: Bir çocuğu aldırarak dinen kesinlikle caiz değil. Çocuğun oluş şekli onun alınmasını meşru kılmaz.

TAVSİYELER: Gelen kişiye yaptığı şeyin çok büyük bir günah olduğu, ama bu günahın dolayı da oluşan canlının öldürülmesinin de büyük bir günah olduğu anlatıldı.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Zaika BOZKURT BUDAK

Vaize

5.5.Çocuk Eğitime Dair Sorunlar

Ailede din eğitimi ve ahlak eğitimi din eğitimi bilimi içerisinde en fazla tartışılan konular arasındadır. İslamın çocuk eğitime verdiği önem dikkate alındığında tartışmalar oldukça haklı ve lüzumludur ki çocuk eğitiminde karşılaşılan sorunların çokluğu ve çeşitliliği de bu lüzumu doğrulamaktadır.

Her çocuk İslam fitratı üzerine doğar, sonra anne-babası onu Yahudi, Hristiyan ve Mecusi yapar. (Buhari, Cenaiz:80) hadisi, anne-babanın taşıdığı sorumluluğa dikkat çekmektedir. Çocuğun dini seçimleri anne babasının seçimleri ile ilişkilidir ve onun dini/ahlaki gelişimi anne babasının tutum ve davranışları ile şekillenmektedir. Çocuk dini/ahlaki davranışlarını model alma ve taklit etme yoluyla ilk olarak ailesinden öğrenmektedir. *Ailene namazı emret, kendin de ona sabırla devam et (Taha, 20:132)* ayeti dini davranışların sosyal öğrenme yoluyla gerçekleştiğine bir kanıttır. Özellikle okul öncesi dönem çocuğun eğitimi için büyük önem taşımaktadır. Her ne kadar Piaget çocuğun bu dönemde zihinsel gelişiminin ahlaki değer ve yargıları anlayacak düzeyde olmadığı savunusu ile okul öncesi dönemi ahlaki gelişimin dışında tutsa da, bu iddia hem İslam bilimlerinde hem de eğitim bilimlerinde kabul görmemektedir. Çünkü çocuğun dini/ahlaki gelişimi doğumdan itibaren ailede başlamaktadır.

İslam dininde çocuğun anne-baba için bir imtihan olması (Teğabun, 64:15) ailede verilen eğitim ile doğrudan ilişkilidir. Anne-baba çocuğa dini ve ahlaki değerlere uygun bir eğitim sağlamadığı sürece çocuğun gelecekte hem kendisine hem de çevresine zarar veren bir birey haline gelmesi olağandır. Oysa İslamın öngördüğü insan yaratılış gayesine uygun davranan, Rabbinin isteklerini yerine getirmeye çalışan, insanları sevip onlarla iyi geçinen ve kendisiyle iyi geçinilen, çevresine zarar ya da üzüntü vermek yerine yardım ve katkı sağlayan insandır (Yıldırım,2009:39/41). Bu, ancak olumlu ve yerinde bir aile eğitimi ile mümkün olmaktadır; fakat anne-babaların çoğu bu konuda bilgisiz ve eğitimin öneminden habersizdir. Bilimin fazlaca önem ve yer verdiği çocuk eğitimi problemi ne yazık ki anne-babalar için bir problem olarak dahi görülmemektedir. Anne babalar arasında her çocuğun dışsal bir

kontrol olmaksızın kendi çevre şartları içerisinde iyiyi ve kötüyü ayırt edebileceğine dair yaygın bir görüş ve bu görüşün sebep olduğu bir ilgisizlik ve duyarsızlık hali vardır. Bu olumsuz düşünce ve tutumları gidermek bilimin çocuk eğitimi hakkında ortaya koyduğu ilke ve kuralları anne babalara öğretmekle mümkün olacaktır.

Bilim dünyası ile toplum arasında bir köprü vazifesi gören DİB ikisi arasındaki etkileşimi sağlayan bir kurumdur. Aile Rehberlik Büroları toplumun bilme ve öğrenme ihtiyacını bilimin ortaya koyduğu verilerden yararlanarak gidermeye çalışmaktadır. Bürolar kurum içinde ve dışında gerçekleştirdiği danışma ilişkisi, konferans, televizyon programı, sosyal proje vb. etkinlikler yoluyla anne babaları aydınlatarak aile ve toplum huzuruna katkı sağlamaktadır.

Aile rehberlik bürosuna danışan anne babalar çoğunlukla çocukları üzerinde etkisiz kaldıklarını dile getirmektedir. Onların kendi istek ve beklentilerine uygun davranmadıklarından ve dini ve toplumsal değerleri dikkate almadıklarından şikayet etmektedir. Eğitimin bir süreç olduğunu ve her dönemin gelişim ödevlerine uygun eğitim verilmesi gerektiğini bilmeyen anne babalar için bu sonuç şaşırtıcı olmamalıdır. Hz.Muhammed'in namazı öğretmek için yedi yaşı tavsiye etmesi kritik dönemin önemini ortaya koyan güzel bir örnektir. (Ebu Davut, Salat:26). Çocuk eğitimi ona amaçsız ve zamansız her şeyi öğretmek, yaşadığı bir sorunu çözmek veya onu ödüllendirmek ve cezalandırmaktan ibaret değildir; çocuğun kendisine ve çevresine karşı olumlu tutum ve davranış geliştirmesine, sorunları çözmesine yardımcı olacak bilgi, beceri ve değerleri kazanmasına yardım etme çabasıdır. Bu sebeple anne babalar çocuğa baskı ve zorlama ile istedik bir yaşantı sağlamak yerine, ona kendi seçimlerini yapması için fırsat vermeli, kontrollü ve planlı bir yaklaşımla ona rehberlik etmelidir.

Çocuk anne babasının rehberliğine ihtiyaç duyarken, anne baba da çocuğu için kendisine rehberlik edecek bir başka kişiye ihtiyaç duymaktadır. Genellikle aile büyükleri ve öğretmenler çocuk eğitimi konusunda tecrübeli kabul edilip kendisine danışılan kişilerdir. Bunların dışında, din görevlileri de din ile ilişkilendirilmiş konularda başvurulan kişiler arasındadır; ancak daha önce de belirtildiği gibi Aile

rehberlik bürolarına en az sayıda danışılan problemlerden birisi çocuk eğitimidir. Bunun sebepleri arasında toplumda çocuk eğitiminin bir problem olarak kabul edilmeyişi ya da dini çözüm gerektirmeyen bir problem olarak kabul edilişi gösterilebilir.

Çocuk eğitimi üzerine büroya danışılan sorunlar arasında çocuğun huysuzluğu, dine ve ahlaka uymayan davranışları, başarısızlığı, kardeşleri ile anlaşmazlığı, anne-babaya karşı olumsuz söz ve tavırları yer almaktadır. Her çocuğun belirli dönemlerde bu tür olumsuzluklar yaşaması ve yaşatması olağandır; ancak bu olumsuzlukları danışma ilişkisine taşıyan sebep onların ilgili gelişim dönemi için uygun olmaması ya da süreklilik göstermesidir. Çocuğunun sebep olduğu huzursuzlukla baş edemeyecek kadar çaresiz kalan anne babaların yanı sıra, herhangi bir konuda bilgi almak ya da muhtemel bir soruna yönelik tavsiye istemek için büroya danışan anne babalara da rastlanmaktadır. Mesela bir anne yeni doğan çocuğuna ne isim vereceğini ya da vermeyi düşündüğü bir ismin anlamını ve uygunluğunu sorabilmektedir. Bunun dışında, danışan anne baba kardeşler arasındaki kıskançlığı gidermek veya karşı cinsten iki kardeşin odalarını ayırmak için uygun dönemi öğrenmek amacıyla büroya başvurabilmektedir. Çocuk eğitimine dair soru ve sorun örneklerinin birkaçına aşağıda yer verilmiştir.

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 5	Eğitim Durumu	:
Görüşme Şekli	: Yüz yüze	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 18.09.08/11.45	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/38
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Üç kızdan sonra bir oğlum oldu, şimdi 13 yaşında. Çok huysuz, istediği her şeyi bize yaptırıyor. Yapmazsak evi, eşyaları kırıp döküyor, biz de mecburen yapıyoruz. Çok kızıyorum beddua ediyorum ne yapabilirim?

CEVAP: Erkek evlat diye çok şımartmışsınız. Her istediğini yapmışsınız şimdi bunun karşılığını çekiyorsunuz. Henüz geç kalınmış değil hala yapılacak şeyler var öncelikle her istediğini yapmaktan vazgeçin. Önceleri vurup kıracaktır ama siz sabırlı olursanız zamanla isteklerini bu şekilde yaptıramayacağını anlar ve vazgeçer. Beddua etmeyin onun iyi olması için dua edin çünkü anne babanın duası kabul olunan dualardandır. Çocuğunuzun düzelmesini istiyorsanız, sabırlı olup ona iyi bir dini eğitim verebilmenin yollarını araştırın.

TAVSİYELER: Çocuk, ana baba elinde bir emanettir. Çocukların temiz kalpleri kıymetli bir cevher olup, mum gibi her şekli alabilir. Çocuk neye yönlendirilirse oraya yönelir. Eğer hayrı âdet eder ve öğrenirse hayır üzerine büyür. Çocuklara iman, Kur'an ve Allah'ın emirleri öğretilir ve bunu yapmaya alıştırılırsa din ve dünya saadetine ererler.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 3	Eğitim Durumu	: İlkokul
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 23.06.08/12.00	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/55
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Kızım çok asi, ahlaki olarak da iyi değil. Şu anda nişanlı, nişanlısı askerde ve o başka biriyle geziyor. Yaptığının doğru olmadığını anlatmaya çalışıyorum beni dinlemiyor. İ.H.lisesi mezunu. Nişanlısı yakında askerden gelecek. Ondan bari ayrıl diyorum, ondan da ayrılmıyor. Bu arada iffetinin de kaldığına inanmıyorum. Çok üzülüyorum bazen öldürmek istiyorum. Ne yapmalıyım?

CEVAP: Öncelikle evlatların bizim için bir imtihan olduğunu unutmayalım, sabırlı olup Allah'a dua ile çözüm yolları arayalım. Kızınızın İ.H.Lisesi mezunu olduğunu söylediğinize göre öncelikle dini konularda uzman birisinden yardım alabilirsiniz. Bu konuda bizler size yardımcı olabiliriz, kızınızla görüşmemizi sağlayabilirsiniz. Kızınızın sevdiği, görüşlerine değer verdiği dindar ve iffetli arkadaşlarından da ona nasihatte bulunması ve yanlış davranışlarını düzeltmesi konusunda tavsiyelerde bulunması için yardım alabilirsiniz. Her şeye rağmen düzelmezse yaptıklarından kendi mesuldür, siz anne olarak vazifenizi yapıyorsunuz. Allah'a bol dua ile sığın ve ıslahını isteyin.

TAVSİYELER: Kızınız ile kızmadan, hakaret etmeden, yumuşaklıkla size güvenmesini sağlayarak konuşmayı deneyin.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 9	Eğitim Durumu	: İlkokul
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Boşanmış
Tarih/Saat	: 14.06.07/10.30	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/30
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Beş yıldır eşimden ayrım. İki tane çocuğum var benim yanımda kalıyorlar. Onlara iyi bir dini eğitim vermek istiyorum ancak bu konuda çok yetersizim. Kendimi nasıl geliştirebilirim?

CEVAP: Çocukların her türlü eğitiminden anne-baba mesuldür. Tabi ki öncelikle anne babanın kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Siz de var olan eksikliklerinizi gidermek için dini kitaplar okuyabilirsiniz. Müftülüğümüze bağlı Kur'an kurslarına giderek kendinizi geliştirebilirsiniz.

TAVSİYELER: Yaz tatilinde çocuklarınızı yaz Kuran kurslarına göndermenizi tavsiye ediyorum. Çocuklar burada Kuran okumayı öğrenmenin yanında dini açıdan da kendilerini geliştirebilirler.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Zaika BOZKURT BUDAK

Vaize

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU**KİŞİSEL KARTEKS**

Kişi Numarası	:	Eğitim Durumu	:
Görüşme Şekli	:	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 2003	Meslek/Yaş	:
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	:

SORU: Oğlum solak ve biz onu sağ elini kullanması ve onunla yemek yemesi konusunda uyarıyoruz. Çünkü peygamberimiz sağ elle yemeyi tavsiye ediyor. Oğlum günah işlemiş olur mu?

CEVAP: Peygamberimiz çocuklara sağ elle yemek yemeyi öğretmeyi tavsiye etmiştir. Ancak sizinki özel bir durum. Eğer tedavi edilmesi mümkünse tedavi ettirin ancak kalıcı bir durumsa onu bu konuda zorlamanız fayda değil, zarar verecektir. Solak olması onun fiziksel bir özelliğidir. Bu sebeple günaha girmesi söz konusu değildir.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU**KİŞİSEL KARTEKS**

Kişi Numarası	:	Eğitim Durumu	:
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 2004	Meslek/Yaş	:
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	:

SORU: Kızıma dini eğitim vermek istiyorum. Sizin yaptığınız işi yapması için hangi okula göndermeliyim?

CEVAP: Şu anda dini eğitim alabileceği yerler, Diyanet'e bağlı Kuran Kursları, İmam Hatip Liseleri. Bunun yanında ilahiyat mezunu kişilerden de eğitim almasını sağlayabilirsiniz. Bizim mesleğimizi yapması için İlahiyat fakültesine göndermeniz gerekir.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

5.6. Psikolojik Sorunlar

İnsanın dini duygu, düşünce ve davranışları psikolojik durumu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Kutsal varlıkla ilişki kuran kişide hem o varlığa duyduğu inancın hem de ona karşı yerine getirdiği sorumlulukların etkisiyle olumlu duygular gelişmektedir. Allah'a inanan ve güvenen bir insan özgüven kazanmakta, dolayısıyla sorunlarıyla baş edecek gücü kendisinde bulup ruhsal sıkıntılardan kurtulabilmektedir (Peker, 2000:241). Dini yaşantıların insan ruhu üzerindeki iyileştirici ve geliştirici etkisinin yanı sıra, olumsuz sonuçları da olabilmektedir. Kişi bazen yerine getirmediği dini sorumlulukları için pişmanlık, üzüntü, korku vb. duygular yaşarken, bazen de yerine getirdiği dini davranışların doğruluğu hakkındaki şüphelerin etkisiyle kaygı ve huzursuzluk hali yaşayabilmektedir.

İnanç, ibadet ve ahlak tek başına mutluluk ya da mutsuzluk sebebi değildir; birey bu manevi değerler ile dünyevi tercihleri arasında uyum sağladığı sürece mutluluğu elde etmekte, onları çatıştırdığı zaman ise mutsuz olmaktadır. Çoğu zaman yaratıcının istediği yönde tercihler yapamayan insan, dini inanç ve ahlak anlayışı ile kendi istek ve arzularının çatışması arasında kalarak çeşitli ruh hastalıklarına maruz kalabilmektedir (Peker, 2000:236).

Mutluluk birey ile yaratıcı arasındaki ilişkinin niteliği ve tekrarlanma sıklığı ile doğru orantılıdır. Yaratıcı ile belirli aralıklarla kurulan olumlu ilişki, kişinin mutluluk düzeyini de artırmaktadır. Mutlu insan olumlu duygu ve düşüncelerini davranışlarına da yansıtmaktadır. Bunun tam aksine, birey ile yaratıcı arasındaki iletişim eksikliği ya da yokluğu, bireyin yaratıcının isteklerine ters düşen tutum ve davranışlar geliştirmesine yol açmaktadır. Bu davranışların sebep olduğu umutsuzluk hali yeni olumsuz davranışları da beraberinde getirerek kısır bir döngü oluşturmakta ve kişiyi çıkmaza sokmaktadır. Bu yönüyle, günahkarlık ve suçluluk duygusu anormal davranışların sebeplerindedir. Çünkü günahkarlık duygusu içerisinde olan insan, her kötü hareketinde kendisini hesaba çekmekte ve asla affedilmeyeceği düşüncesiyle anormal davranışlar sergileyebilmektedir (Peker, 2000:236).

Din yukarıda bahsedildiği gibi bazı durumlarda psikolojik rahatsızlıkların dolaylı bir sebebi durumundadır; ancak çoğu zaman bu rahatsızlıkların giderilmesine doğrudan bir katkı sağlamaktadır. Kişi ekonomik, siyasi, sosyal ve kişisel sorunların sebep olduğu çeşitli ruhsal rahatsızlıklarla başa çıkmada dini bir çözüm olarak görmektedir. Sadece kişi ile yaratıcı arasındaki ilişkiden kaynaklanan sorunlar için değil, aynı zamanda kişiler arası ilişkilerin sebep olduğu ruhsal sorunlar için de dine ve din görevlisine başvurulmaktadır. Bunlar arasında özellikle olumsuz aile ilişkilerinin kaynaklık ettiği ruhsal sorunlara sıkça rastlanmaktadır. Ruh hastalıkları, evlilere oranla bekar insanlarda daha sık görülmektedir. Çünkü evli insanlar güven içindedir ve onların taşıdığı sorumluluklar hayatlarına bir amaç ve anlam katmaktadır; fakat eşi ile yaşadığı sorunların kendisinde ciddi psikolojik sıkıntılara yol açtığı evli insanlara rastlamak da mümkündür. Aile ocağından maddi ve manevi bir mutluluk bekleyen ve bunu bulamayan kadın ve erkeklerde de ruh hastalıkları görülebilmektedir. Çünkü istek ve ihtiyaçların artmasına karşın, bunları doyuracak imkan ve becerilerin eksikliği ve içki, kumar, uyuşturucu, fuhuş, cinayet gibi unsurlar ile ahlaka aykırı televizyon programları insan ruhunda büyük tahribata sebep olmaktadır (Peker, 2000:234-238).

Büroya danışılan psikolojik sorunlar arasında insanlardan uzak kalma isteği, bunalım, günahın sebep olduğu pişmanlık, depresyon ve ölme ya da öldürme isteği yer almaktadır. Danışanların birçoğu taşıdığı olumsuz tutum ve düşüncelerin farkında olup kurtulmak için yardım istemektedir. Danışmanlar, danışan kişilerin sorunlarına dini referans göstererek çözüm sunarken, dini danışma ilişkisi ile çözülemeyecek sorunlar ile karşılaştıklarında danışan kişiyi bir psikolog ya da psikiyatriste yönlendirmektedir. Bu konu alanına ait soru ve sorun örneklerinden birkaçına aşağıda yer verilmiştir.

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 6	Eğitim Durumu	: Üniversite
Görüşme Şekli	: Yüz yüze	Medeni Durum	: Bekar
Tarih/Saat	: 16.07.07/15.30	Meslek/Yaş	: Çalışmıyor/29
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Su ürünleri fakültesini bitirdim ancak işsizim ve bu durum beni çok üzüyor. Aileme karşı kötü davranıyorum çok sinirli biri oldum. Kendimi yalnız ve işe yaramaz hissediyorum. Ailemde bana karşı anlayışsız. Zaman zaman intihar etmeyi bile düşündüm. Ne yapabilirim bu durumdan nasıl kurtulabilirim?

CEVAP: Allah'ın vermiş olduğu canı kimse alamaz bu can bize emanet olarak verilmiştir. Müslümanlar olarak bu canı korumak en önemli vazifemizdir. Her şeyin bir çaresi vardır ve her şey zamanı gelince mutlak olur böyle düşünmeliyiz. Sonuçta senin elinde bir diploma var bunu unutmamalısın. Bu diplomayı kullanabileceğin fırsatlar mutlaka önüne çıkacaktır. Umutsuzluğa kapılma çünkü umutsuzluk kişinin çalışma isteğini ortadan kaldırır senin bu durumda çalışmaya ihtiyacın var. Dua ederek çalışarak ve sabrederek bu zor zamanları atlatabilirsin

TAVSİYELER: Sinirlendiğin zamanlarda umutsuzluğa kapıldığın anlarda Allah'a yönel o mutlaka bize yardım eder.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Zaika BOZKURT BUDAK

Vaize

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 3	Eğitim Durumu	: İlkokul
Görüşme Şekli	: Yüz yüze	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 14.02.08/15.10	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/40
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Babam beni diğer kardeşlerimden ayırıyor. Onlara çok iyi davranıyor ama ben her işine koşturduğum halde bana iyi davranmıyor. Halbuki ben onunla daha çok ilgileniyor hizmet ediyorum ama yaranamıyorum. Babamın bu hali beni çok üzüyor bunalıyorum intiharı bile düşündüm. Eşimle de aram açıldı nerdeyse bir aydır ayrı yatıyoruz. Deli olacak gibiyim ne yapmalıyım?

CEVAP: Öncelikle kişinin canına kıyması dinimizce büyük günahdır. Allah'ın verdiği canı alma hakkımız yoktur. Dünyevi sıkıntıların geçici olduğunu ve bir çözümünün mutlaka olduğunu unutmayın bunun için Allah'a sığının ve ondan yardım isteyin. Sıkıntılarınızı gidermek için dua okuyun namaz kılın. Anne baba hiçbir zaman evladının kötülüğünü istemez ancak yanlış davranışlar sergileyebilir babanızla sizin aranızda da yanlış anlamadan oluşan istenmedik davranışlar ortaya çıkmış. Evlat ne durumda olursa olsun anne babaya hürmette kusur etmemeli onlar kötü davranırsa da o kötü davranmamalı bunu Allah için yapmalı. Ecrini Allah mutlaka verecektir.

TAVSİYELER: Babanızın söylediklerini ve yaptıklarını onun bilinçsizliğine verin siz hürmette kusur etmeyin. Dualarla, namazla, Kuranla Allah'a sığının. Yaptıklarınızın karşılığını da babanızdan değil Allah'tan bekleyin. Bu arada eşinizle de aranızı düzeltin, aile problemlerinizin olmaması sizi daha mutlu kılacaktır.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 4	Eğitim Durumu	: Lise
Görüşme Şekli	: Yüz yüze	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 15.02.08/14.20	Meslek/Yaş	: Çalışıyor/45
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Erkek

SORU: Eşim aşırı titiz, evde kızım da dahil hiç birimize rahat vermiyor, hiç bir yere elimizi sürdürmüyor. Bir şeye dokunacak olursak bağıyor çağırıyor. Ne yapacağımızı şaşırdık. Boşanmak istiyorum, boşanmıyor. Üzerime bir ev ve araba alırsan boşanırim diyor. Diğer türlü de boşanma uzun sürer beni herkese rezil eder diye korkuyorum. Tedaviye de yaklaşıyor. Bunalımdayım bazen diyorum ya onu ya da kendimi vurayım. Ne yapmalıyım? Boşanırsam günah işlemiş olur muyum?

CEVAP: Öncelikle eşinizin tedavi edilmesi gerekiyor çünkü bu bir hastalık o tedaviye yanaşmayabilir ama siz doktorlarla konuşup ne yapmanız gerektiğini öğrenebilirsiniz. Siz de onun durumundan dolayı bunalıma girmişsiniz bunun için kendiniz de bir terapistle görüşürseniz olaylara daha sağlıklı bakabilir çözümü konusunda bir yol bulabilirsiniz bütün yapılanlar çözüm olmuyorsa rezil olurum düşüncesini bir tarafa atın ve boşanmayı deneyin. Eşinizin bu hali boşanmanızı kolaylaştırır. Yapılacak bir şey kalmadığında birliktelik her iki tarafa da zarar veriyorsa boşanmanın günahı olmaz.

TAVSİYELER: Eşinizle birlikte gelebilerseniz, onunla bizzat görüşmemiz iyi olur. (Daha sonra kızı ile geldi ama eşi gelmedi)

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 3	Eğitim Durumu	: Lise / Üniversite
Görüşme Şekli	: Yüz yüze	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 10.08.09	Meslek/Yaş	: İki de çalışıyor
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Karı-koca

SORU: Kocasının çok vurduğunu duymaz olduğunu, onu ve iki kızını önemsemediğini, kendisinin beyninden rahatsızlık geçirdiğini bundan dolayı on senedir antidepresan ilaç kullandığını, eşinin de psikolojisinin iyi olmadığını ama psikologa gitmediğini anlattı.

CEVAP: Erkek kadının sorunlarını önemsemiyor, lüzumsuz hassasiyetler gösterdiği inancında. Eşine karşı biraz daha anlayışlı olması onu anlamaya gayret göstermesi yeri geldiğinde iltifat ve teşekkür etmesinin lüzumundan bahsettik. Psikologa gidilmesinin faydasından bahsettim. Kadına eşini artık değiştiremeyeceğini onu olduğu gibi kabullenip kendini üzmemesini tavsiye ettim. Bir de yakında emekli olacakmış, kendisine onu mutlu edecek güzel uğraşlar bulmasını önerdim. Kuran kursuna gidip kuran öğrenmek, halk eğitimin açtığı kurslara katılarak hobiler oluşturmak vb. Sıkıntılı zamanlarında da abdest alıp namaz kılmasının, sıkıntılarını gidermesi için Allah'a dua etmesinin ona iyi geleceğinden bahsettim.

YÖNLENDİRMELER: SHÇEK bünyesindeki Aile Danışma Merkezine yönlendirildi.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS

Kişi Numarası	: 5	Eğitim Durumu	: Okumamış
Görüşme Şekli	: Tlf	Medeni Durum	: Evli
Tarih/Saat	: 17.12.07/11.20	Meslek/Yaş	: Ev hanımı/30
Şehir	: Elazığ	Cinsiyet	: Kadın

SORU: Çok sıkıntım var zor durumdayım insanların yanına çıkmak istemiyorum. İnsanların yanında kızarıyorum, sıkılıyorum, terliyorum. İlaç kullandım fayda vermedi. Kayınvalidem ile problemlerim var, bayram yaklaşıyor yanına gideceğim. Bu beni sıkıyor. Ne yapmalıyım?

CEVAP: Sıkıntılarınızın giderilmesi için öncelikle tıbbi yardım almanız iyi olur. Sizi dinleyecek, terapi yoluyla size yardımcı olacak bir doktordan yardım almanız iyi olur. Birde verilen ilaçları düzenli kullanmalısınız bunun yanında dua kitaplarının da sıkıntı anında okunması, sıkıntılı anlarınızda peygamberimizin yaptığı gibi namazla Allah'a sığınmanız mutlaka size iyi gelecektir. Kayınvalidenizle olan problemleriniz bu sıkıntılarınızı artırıyor olabilir, aranızda uzlaşma sağlayabilmek için o size yaklaşmıyorsa siz ona yaklaşın. Bayram sizin için fırsat olabilir siz gidin elini öpün o problem çıkarmaya devam ederse siz vebalden kurtulmuş olursunuz, bütün bu sıkıntıların geçici olduğunu unutmayın sıkıntılarınızın karşılığını mutlaka diğer alemde mükafat olarak alacaksınız bunu unutmayın.

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Münevver CAN

Din Hizmetleri Uzmanı

SONUÇ

Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Aile İrşat ve Rehberlik Büroları ile büro hizmetlerinin din eğitimi bilimi sınırları içerisinde değerlendirildiği bu çalışma, söz konusu hizmetlerin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi gereken bir dini danışma ve rehberlik hizmeti örneği olduğunu ortaya koymuştur. Ülkemizde dini danışma hizmeti adını taşıyan bir hizmet bulunmamakta ve dini danışman adıyla herhangi bir istihdam yapılmamaktadır. Her ne kadar DİB böyle bir tanımlama yapmasa da, 2003 yılından itibaren açtığı Aile İrşat ve Rehberlik Büroları ile dini danışma ve rehberlik uygulamalarının ülkemizdeki ilk örneğini ortaya koymaktadır.

Dini danışma ve rehberlik uygulaması kişilerin dinle ilişkili herhangi bir konuda bir din adamı ya da din görevlisine başvurması ile gerçekleşmektedir. Uygulamayı diğer din eğitimi faaliyetlerinden farklı kılan unsur, danışmanın dini bilgi ile beraber danışma bilgi ve becerisine de sahip olması ve danışma ilişkisinde bunların her ikisini kullanarak danışan kişi üzerinde hem bilişsel hem de ruhsal iyileşme sağlamasıdır. Dini danışma ve rehberlik uygulamaları Hıristiyan kültüründeki günah çıkarma ilişkisine dayandırılarak ortaya çıktığı için, ülkemizdeki uygulamalardan birtakım farklılıklar göstermektedir. Hıristiyan geleneğindeki dini danışma ve rehberliğin birincil amacı psikolojik iyileşmedir ve bunu sağlarken dini bilgidan yararlanılmaktadır. Çünkü kişi günahlarının sebep olduğu pişmanlık ve üzüntü hali ile din adamına başvurmakta ve onun telkinleri ile psikolojik rahatlama sağlamaktadır. Ülkemizdeki uygulamalar ise öncelikle kişinin bilişsel ihtiyaçlarını karşılamakta, daha sonra ruhsal iyileşmeyi amaçlamaktadır. Danışmanlar kendilerine yöneltilen soru ve sorunlara çözüm sunarken danışma bilgi ve tekniklerinden yararlanma yoluyla dini danışma ve rehberliğin esas amacını çoğu zaman araç haline getirmektedir. Dolayısıyla psikolojik durumun göz ardı edildiği bu ilişki salt öğretim faaliyetine dönüşmektedir.

Hıristiyanlık dininde başlangıçta günah çıkarma ilişkisine dönük gerçekleştirilen uygulamalar zamanla problem alanını genişletmiş ve her konuda psikolojik destek almak isteyen kişilerin başvurduğu bir kurum haline gelmiştir.

Dolayısıyla din adamları dışında bu hizmeti sunacak dini danışman adıyla yeni bir mesleki kimlik ortaya çıkmış ve bu kişilere din ve psikoloji eğitimi verilmiştir. Dini danışmanlar bugün tüm kurumlarda ve salt bu hizmet için oluşturulmuş dini danışma merkezleri ve pastoral danışman derneklerinde görev yapmaktadır. Türkiye’de ise söz konusu hizmetler sadece DİB çatısı altında ve kurumun görevlendirmesi ile diğer kurumlarda gerçekleştirilmektedir. Dini danışma ve rehberlik hizmeti için akademik din eğitimi almış din görevlilerinden yararlanılmakta ve kendilerine seminer niteliğinde psikoloji eğitimi verilmektedir. Söz konusu eğitim Hıristiyan danışmanların eğitimi ile kıyaslandığında oldukça yetersizdir; çünkü salt bilgi vermeye dönük ve uygulamadan arınık bir eğitimidir. Ayrıca danışma hizmetleri aile sorunları ile sınırlı tutulmuştur. İslam dininin aileye verdiği önem ve toplumun bu konudaki sorunları Başkanlığın ilgili hizmetleri aile ile sınırlı tutması için bir sebep olabilir; ancak rehberlik ihtiyacı ailevi sorunların yanında her problem için hissedilebilmektedir.

Ülkemizde dini danışma ve rehberlik konusu din eğitimi bilimine yakın bir geçmişte dahil olmuştur. Bu konuda ilk çalışma 1999 yılında Nurullah Altaş tarafından yapılmış, 2000’li yıllarda diğer bilim adamları tarafından da ele alınmıştır; ancak yapılan çalışmalar çoğunlukla bildiri ve makale niteliğindedir. Dolayısıyla bu konuda başvurulacak kaynak sayısı yetersizdir. Hıristiyan uygulamalarının İslam dininden farklılık göstermesi ise yabancı kaynak kullanımını belirli oranda sınırlandırmaktadır.

Aile İrşat ve Rehberlik Büroları bugün 66 ilde hizmet vermektedir. İl müftülüğü içerisinde bu hizmeti yürütecek personel sayısına ve yeterliliğine göre açılış kararı verilen büroların her ilde yer alması bir zorunluluktur. Bazı il müftülüklerinin hizmet için gereken sayı ve nitelikte eleman bulundurmasına rağmen AİRB açmak için girişimde bulunmaması dikkat çekmektedir.

Büroların yer aldığı illerde toplumun büronun varlığından ve hizmetinden habersiz olması da başka bir sorundur. Danışanların birçoğu bir din görevlisine ulaşma amacıyla müftülüğe başvurmakta ve çoğunlukla bu birimden yardım aldığını dahi bilmemektedir. Bu sebeple danışma ilişkilerinin çoğu telefon yoluyla

gerçekleşmektedir. Sadece büronun varlığından ve işlevinden haberdar olan kişiler yüz yüze iletişimi tercih etmektedir.

AİRB bir danışma ortamının gerektirdiği niteliklerin çoğunu taşımamaktadır. Bürolar müftülük çatısı altında hizmet vermektedir. Elazığ İl Müftülüğünde yer alan AİRB büro çalışanları dışında diğer din görevlileri tarafından da kullanılmaktadır ki büro hizmetleri ile diğer fetva hizmetleri aynı ortamda sunulmaktadır. Rehberlik hizmetlerinin diğer hizmetlerden bağımsız bir ortamda gerçekleştirilmesi gereği göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla danışanların kendisini rahat hissetmesi ve ifade etmesine imkan tanıyan bir ortam kullanılmamaktadır. Ayrıca Elazığ Aile İrşat ve Rehberlik Bürosunda erkek danışman bulunmamaktadır; bu durum hem bayan danışmanların işini zorlaştırmakta hem de erkek danışanların hem cinsleri ile görüşme talebinin danışma bilgi ve becerisinden yoksun diğer erkek din görevlileri tarafından karşılanmasına sebep olmaktadır.

AİRB çalışanları bazen çok farklı ve zorlayıcı sorunlarla karşılaşabilmekte ve çözüm konusunda Din İşleri Yüksek Kurulundan yardım almaya mecbur kalabilmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan sorunların Doğu Anadolu Bölgesinde yer alan bir ile ait olması ve ilin ahlaki ve dini değerlere bağlılık durumu danışma ilişkisinde sıra dışı sorunların yer almadığı fikrine sebep olabilir; ancak bazen danışmanları bile şaşırtacak düzeyde dini ve ahlaki yargılara ters düşen sorunlar dile getirilmektedir. Bu sebeple, danışmanların mevcut dini bilgileri sorunun çözümünde yetersiz kalabilmektedir.

Sonuç olarak, Aile İrşat ve Rehberlik Büroları Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde toplumun aile sorunlarına dini çözüm sunmaya çalışan bir birimdir. Büro çalışanları yardım sürecinde dini bilgilerinin yanı sıra, danışma bilgi ve becerilerini de kullanmaktadır. Bu yönüyle büro hizmetleri öğretim ve rehberlik faaliyetlerinin bir arada sunulduğu bir din eğitimi etkinliğidir.. Dolayısıyla büro hizmetleri din eğitimi disiplini içerisinde farklı yönleri ile değerlendirilmiş ve yukarıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir. Çalışma sonuçlarına dayanarak oluşturulan öneriler ise aşağıda sunulmuştur.

ÖNERİLER

DİB ve il müftülükleri Aile İrşat ve Rehberlik Bürolarını topluma tanıtmak ve büro hizmetlerinden yararlanma düzeyini artırmak amacıyla radyo/televizyon programları, kurum ve kuruluş ziyaretleri, konferans ve seminer gibi çeşitli tanıtıcı faaliyetler düzenlemelidir.

Köy ve ilçelerde yaşayanların hizmetten yararlanması için vaaz programlarının öncesi ya da sonrasında rehberlik saatleri eklenmelidir.

Rehberlik hizmetleri aile sorunları ile sınırlı kalmamalı, din ile ilişkilendirilen diğer sorunların tümünü kapsamalıdır. Bu durumda mevcut danışmanlar ihtiyacı karşılamada yetersiz kalacağı için diğer din görevlileri arasından seçilecek kişilere de danışma bilgi ve becerisi kazandırılarak danışman sayısı artırılmalıdır.

Başkanlık büro çalışanlarına sunduğu seminer niteliğindeki eğitimden daha kapsamlı ve geliştirici bir eğitim sunmalıdır. Mevcut eğitimle danışmanlar danışma bilgisini kazanmakta; ancak uygulama becerisinden yoksun kalmaktadır. Bu sebeple üniversitelerin Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi ve PDR uzmanlarından yararlanılarak uygulama becerisini kazandıracak eğitim verilmelidir.

Danışmanlar aile, psikoloji, psikolojik danışma ve rehberlik, din hizmeti, din eğitimi, dini danışma ve rehberlik ile ilgili yayın ve araştırmaları takip ederek bunları büro kütüphanesinde bulundurmalıdır. Ayrıca kütüphaneler temel dini kaynakları ve güncel kaynakları içinde barındırmalıdır. Gerektiğinde hem danışmanın hem de danışan kişinin yararlanmasına imkan sağlayacak kadar hızlı ve kolay ulaşılabilir olmalıdır.

Başkanlık danışma ve rehberlik, din hizmetleri, din eğitimi, aile rehberliği konularında yapılan kongre, konferans, sempozyum gibi bilimsel etkinliklere danışmanların katılımını sağlamalı; hatta danışmanlar ilgili alanlarda akademik çalışma yapmaya teşvik edilmelidir.

Bürolarda hem kadın hem erkek danışman istihdam edilmelidir. Aile bürosunda çalışmak istemeyen erkek personelin isteksizliği kurum yöneticileri tarafından bilinçlendirme yoluyla giderilmelidir.

Rehberlik hizmetleri diğer din hizmetlerinden ve görevlilerinden bağımsız bir ortamda gerçekleştirilmelidir. Ortam birebir görüşmeye fırsat verecek şekilde düzenlenmeli, danışma ilişkisine uygun olarak danışanı rahatsız ve tedirgin edecek uyarıcılardan arındırılmalıdır.

İstihdam ve görevlendirme sonrasında kurum tarafından danışmanların ve hizmetlerin takibi yapılmalıdır. Hizmet raporları belirli aralıklarla incelenerek toplumun ihtiyacı tespit edilmeli ve danışmanların mesleki yeterlilikleri değerlendirilmelidir. İhtiyaca ve sorunlara yönelik gerektiğinde çözüm odaklı ya da iyileştirici önlemler alınmalıdır.

Krize müdahale edici ve çare bulucu rehberlik hizmetlerinin yanı sıra, önleyici, koruyucu ve geliştirici rehberlik hizmetlerine de yer verilmelidir. Bürolar çoğunlukla danışanların sorunlarına yönelik rehberlik sunmaktadır. Bunların dışında muhtemel aile sorunlarını önleyici ve aile ilişkilerini geliştirici konferans, panel, seminer ve proje vb. etkinliklerin sayısı artırılmalıdır.

Bilim dünyası dini danışma ve rehberlik konusunu daha fazla ele almalıdır. İlahiyat fakültelerinde Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim dalı altında Dini Danışma ve Rehberlik adıyla yeni bir disiplin oluşturulmalıdır. İlahiyat fakültelerinde doğrudan dini danışman yetiştiren lisans programları ya da İlahiyat fakülteleri ve PDR bölümünün iş birliği ile Dini Danışma ve Rehberlik alanında tezsiz yüksek lisans ya da sertifika programları açılmalıdır. Mevcut büro çalışanları için bu programa katılım zorunluluğu getirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Abdullah, Somaya (2007). Islam and Counseling : Models of Practice In Muslim Communal Life. *Journal of Pastoral Counseling, XLII*, Newyork: Iona College Publications, 42-55.
- Acar, İbrahim (2007). Bayanlara Yönelik Din Hizmetleri. *I. Din Hizmetleri Sempozyumu* ,2. 3-4 Kasım 2007. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 621-629.
- Akşit, Vehbi (2008). Medyada Din Hizmetleri Ve Dini Danışmanlık. *I. Din Hizmetleri Sempozyumu* ,2. 3-4 Kasım 2007. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 600-607.
- Altaş, Nurullah (2000). Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri. *AÜİFD*, 41, 327-350.
- Altaş, Nurullah (1999). Hastanelerde Dini Danışmanlık Hizmetleri (Türkiye Uygulaması Üzerine Deneysel Bir Araştırma). *AÜİFD*, 39, 599-659.
- Aras, Mehmet Özgü (2007). İslama Göre Çok Evlilik. *SÜİFD*, 24, 187-192.
- Arnold, William V. (1982). *Introduction To Pastoral Care*. Westminster John Knox Press.
- Aşıkoğlu, Nevzat Y. (2008). Din Hizmetlerinin Sunumunda Alternatif Yöntem: Dini Danışmanlık. *I. Din Hizmetleri Sempozyumu Cilt 2*. 3-4 Kasım 2007. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 543-549.
- Aydın, M.Şevki (2010a). Din Eğitime Bilimsel Yaklaşım. *Diyanet Aylık Dergi*, 230, 26-29.
- Aydın, M.Şevki (2010b). Hz. Peygamber'in Eğitimciliğini Güncellemek. *Diyanet Aylık Dergi*, 232, 24-26.

- Aydın, M. Zeki (2008). Verimli ve Kaliteli Din Hizmeti Nasıl Olmalıdır? *I. Din Hizmetleri Sempozyumu Cilt 2*. 3-4 Kasım 2007. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 25-33.
- Bakırcıoğlu, Rasim (1994). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Belcher, John R. and Hall, Steven Michael (1999). Managed Care and Pastoral Counseling: An Opportunity of Spiritual Growth. *Pastoral Psychology*, 47, 391-399.
- Bingaman, Kirk A. (2007). The Postmodern Life Cycle and Pastoral Care and Counseling. *Journal of Spirituality in Mental Health*, 9:1, 83-94.
- Böke, Kaan (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* (1. Baskı). İstanbul:Alfa Yayınları.
- Bulut, Aytekin (2004). *Din Eğitiminde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık*. Ankara:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Bulut, Mehmet (2010). Din Hizmetlisi Yetiştiren Eğitim Kurumlarının İdaresinin Diyanet İşleri Başkanlığında Olması Teklifleri. *Diyanet Aylık Dergi*, 240, 44-47.
- Buyrukçu, Ramazan (2006). Türkiye’de Din Görevlisi Yetiştirme Problemi ve Çözüm Önerileri. *AÜİFD*, 47, 99-126.
- Cebeci, Suat (2010a). Bir Din Eğitimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik. *Değerler Eğitimi Dergisi Cilt 8*, 2, 53-69.
- Cebeci, Suat (2010b). Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberliğin Temelleri. *Diyanet Aylık Dergi*, 240, 25-27.
- Cebeci, Suat (2003). *Öğrenme ve Öğretme Süreçlerinde Dini İletişim*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Corey, Gerald (2005). *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy* (Seventh Edition). USA: Cengage Learning.

- Çalış, Halit (2003). Ebeveyn ve Çocuklar Arası Maddi İlişkilerde Adalet/Eşit Muamele. *SÜİFD*, 16, 123-153.
- Dayringer, Richard (1998). *The Heart of Pastoral Counseling: Healing Through Relationship*, New York: Haworth Pastoral Press.
- Dittes, James E. (1999). *Pastoral Counseling The Basic*. Westminster: John Knox Press.
- Doehring, Carrie (2006). *The Practice of Pastoral Care: A Postmodern Approach*. Westminster: John Knox Press.
- Elazığ İl Müftülüğü Aile İrşat ve Rehberlik Bürosu
- Gill-Austern, Brita L. (2003). Pastoral Counseling: The Art of Ascetic Witnessing. *Pastoral Psychology*, Cilt. 52, 81-96.
- Grossoehme, Daniel H. (1999). *The Pastoral Care of Children*. Binghamton: Haworth Pastoral Press.
- Gula, Richard M. (1997). *Moral Disernment*. USA: Paulist Press.
- Güven, Mehmet (2008). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hermesen, Maaike A. (2004). Pastoral Care, Spirituality and Religion in Palliative Care Journals. *American Journal of Hospice and Palliative Medicine*, 21, 353-356.
- Hunter, Rodney J. (2005). *Dictionary of Pastoral Care and Counseling*. Nashville: Abingdon Press.
- Kahvecioğlu Karaca, Feyza (2010). *Din Hizmetlerinde Dini Danışmanlık ve Rehberlik*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Karaman, Fikret (2009a). Din Görevlilerinin En Büyük Sermayesi Cemaattir. *Diyanet Aylık Dergi*, 224, 26-29.

- Karaman, Fikret (2009b). Sivil Hizmet Anlayışında Din Görevlilerinin Yeri ve Önemi. *Diyanet Aylık Dergi*, 223, 30-33.
- Kaya, Alim (2004). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Keeton, Mical (14.04.2011). Online görüşme.
- Kepçeoğlu, Muharrem (1993). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. Ankara: Kadioğlu Matbaası
- Kirkwood, Neville A. (2001). *Pastoral Care To Muslims: Building Bridges*. Binghamton: The Haworth Pastoral Press.
- Koca, Ferhat (2009). İslama Göre Aile Fertleri Arasında Karşılıklı Hak ve Sorumluluklar. *Diyanet Aylık Dergi*, 227, 34-37.
- Koç, Ayten (2007). Sivas İl Müftülüğü Din Hizmetleri Faaliyetleri ve Aile İrşat Bürosu Rehberlik Çalışmaları. *I. Din Hizmetleri Sempozyumu Cilt 2*. 3-4 Kasım 2007. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 638-649.
- Köylü, Mustafa (2003). *Psiko Sosyal Açından Dini İletişim* (1. Baskı). Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Kuran-ı Kerim Meali (2004). 6. Baskı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kuzgun, Yıldız (2000). *Rehberlik ve Psikolojik Danışma* (6. Baskı). Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Leavey, Gerard (2008). U.K. Clergy and People in Mental Distress: Community and Patterns of Pastoral Care. *Transcultural Psychiatry*, 45, 79-104.
- Lynch, Gordon (1999). *Clinical Counselling In Pastoral Settings*, London: Routledge.
- Lynch, Gordon (2002). *Pastoral Care and Counselling*. London: Sage Publications.

- McLeod, John (2003). *An Introduction To Counselling* (Third Edition). Open University Press.
- Ok, Üzeyir (1997). *Dinsel Danışmanlığın Teorik Çatısı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara.
- Okumuş, Ejder (2009). İslam ve Kadın. *Diyanet Aylık Dergi*, 225, 34-36).
- Onay, Ahmet (2004). *Dindarlık Etkileşim ve Değişim*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Önkal, Ahmet (2008). Dini Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri Çerçevesinde İmam Cemaat İlişkileri. *I. Din Hizmetleri Sempozyumu Cilt 2*. 3-4 Kasım 2007. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 575-588.
- Özdoğan, Öznur (2005). Ruhsal Yaklaşım ve İnsan Türkiye’de Bir Uygulama Örneği. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 15, 137-152.
- Özdoğan, Öznur (2006). İnsanı Anlamaya Yönelik Bir Yaklaşım: Pastoral Psikoloji. *AÜİFD*, 2, 127-141.
- Özdoğan, Öznur (2008). İnsana Manevi Psikolojik Yaklaşım. *AÜİFD*, XLIX, 77-102.
- Özen, Yener (2010). Tanrı Sen ve Ben Üçümüzün Yolu Pastoral Psikoloji ve Danışmanlığın Gerekliliği Üzerine. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 41-57.
- Özgüven, İbrahim Ethem (2001). *Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (3. Baskı). Ankara: PDREM Yayınları.
- Polat, Fazlı (1996). *Diyanet İşleri Başkanlığı Çerçevesinde Din Toplum İlişkisine Bir Bakış*, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Peker, Hüseyin (2000). *Din Psikolojisi* (2. Baskı). Samsun: Aksiseda Matbaası.
- Stone, Howard W. (1996). *Theological Context For Pastoral Caregiving*. Binghamton: The Haworth Pastoral Press.

Şengüden, Hasan Kenan (2008). *2006 Yılı Müftülük Eğitim Faaliyetlerinin Yaygın Din Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tan, Hasan (1992). *Psikolojik Yardım İlişkileri*. İstanbul: MEB Öğretmen Kitapları Dizisi.

Tan, Hasan (2000). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. İstanbul: MEB Öğretmen Kitapları Dizisi.

Tan, Hasan ve Baloğlu, Mustafa (2006). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (1. Baskı). Ankara:Nobel Yayın Dağıtım.

Tosun, Cemal (2005). *Din Hizmetlerinde İletişim ve Halkla İlişkiler*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web Ofset.

Wise, Carroll A. (2007). *Pastoral Counseling: Its theory and Practise*. Whitehead Press.

Yalçın, İlhan (2006). Counselor in the 21th Century. *Ankara University, Journal of Faculty of Educational Sciences*, vol:39/1, 117-133.

Yavuzer, Hasan (2005). *Dini Otorite ve Teşkilatların Sosyolojik Analizi (DİB Örneği)*, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Yeşilyaprak, Binnur (2002). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri* (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Yıldırım, Enbiya (2009). Şiddetten Keyif Almak. *Diyanet Aylık Dergi*, 223, 38-41.

Ziegler, Jesse H. (2003). Din Psikolojisi ve Din Eğitimi (Çev:Hüseyin Yılmaz). *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Cilt: VII/1*, 417-429.

<http://www.aapc.org/content/what-pastoral-counseling>.

<http://www.diyanet.gov.tr/yayin/diyanetaylik.asp>.

<http://www.elazigmuftulugu.gov.tr/ailerehberi.aspx>.

http://www.mehmetzekiaydin.com/sunular_/sunular_.html.

<http://www.archive.org/details/pastoralcounseli028405mbp>.

<http://www.isam.org.tr/>.

<http://www.dinegitimibilimi.com/>.

http://www.dinpsikolojisi.org/index.php?option=com_content&task=view&id=23&Itemid=30.

<http://www.darulkitab.com/>.

<http://books.google.com/>.

<http://www.informaworld.com/smpp/home~db=all>.

<http://www.enfal.de/kutub/index.htm>.

<http://www.hyperdictionary.com/search.aspx?define=pastor>.

www.diyarbakirmuftulugu.gov.tr/.

<http://www.kuranmeali.com/index.asp>.

Ek 1:

AİLE İRŞAT VE REHBERLİK BÜROSU

KİŞİSEL KARTEKS ÖRNEĞİ

Kişi Numarası	:	Eğitim Durumu	:
Görüşme Şekli	:	Medeni Durum	:
Tarih/Saat	:	Yaş/Meslek	:
Şehir	:	Cinsiyet	:

SORU:

CEVAP:

TAVSİYELER:

YÖNLENDİRMELER:

Soruyu Cevaplayan Kişi/Unvan

Ek 2:

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü
Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler			
Adı Soyadı	Saadet ÇİFTKAT		
Doğum Yeri	Konya		
Doğum Tarihi	1985		
Öğrenim Durumu			
	Okul Adı	Yer	Yıl
İlköğretim	Ayşe Tümer İlköğretim Okulu	Konya	1996
Ortaöğretim	Anadolu İmam Hatip Lisesi	Konya	2003
Lisans	Selçuk Üniversitesi	Konya	2008
Yüksek Lisans	Selçuk Üniversitesi	Konya	2011